

Юридичний Вісник України
ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 14 (1547)

1–15 липня 2025 року

**НАПрНУ відкриває
нові імена науковців**

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Судові системи в перехідний період:

реформи, новації та правосуддя

► стор. 4–5

Достатній рівень життя – між конституційними гарантіями та реальністю

► стор. 8–9

«Розумні строки» протягом 1200 днів, або Чому рішення у справі стає недосяжним?

► стор. 10–11

Орган конституційного переслідування

чи інструмент зовнішнього управління?

► стор. 25

Як кримінальне право України реагує на незаконну порубку лісу

► стор. 30–33

Не лише квартири чи авто: які грошові права переходять у спадок?

► стор. 38

Триваюче правопорушення: погляд судової практики

► стор. 40–42

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Презумпція невинуватості чи припущення вини?..

У кримінальному провадженні, безумовно, існує презумпція невинуватості, коли лише суд може встановити, чи порушувала особа закон і якою мірою це відбулося? Але існує й політичний вимір цього явища. Політична культура, політичні стандарти, європейські, зокрема, встановлюють особливу планку для можновладців та політичного менеджменту держави.

У країнах ЄС міністри одразу йдуть у відставку, скажімо, лише за натяк на правопорушення, той же плагіат в їхніх роботах. В нас інша практика, коли міністр чи голова парламентського комітету може відмовитися від свого наукового твору аби врятувати своє посадове крісло.

Є й інші приклади, коли високопосадовець може отримати підозру за корупційні діяння на сотні мільйонів гривень, а орган розслідування вимагатиме звільнення цієї особи з посади, а вища влада, замість належного реагування, починає захищати цю особу, залишаючи винуватця корупційного скандалу на посаді. Не дивно, що опозиція одразу ж підхопила цей факт, наводячи приклади щодо введення позасудових санкцій про депутата П. Порошенка. До речі, будьмо об'єктивні, претензії цілком справедливі. Коли проти одного з членів РНБО журналісти почали своє розслідування за часів Президентства Порошенка, він одразу ж звільнив цього члена РНБО (йдеться про О. Гладковського) з посади на час розслідування. Тоді йшлося про закупівлю комплектуючих для нашого ВПК, які офіційно придбати було неможливо. Виходить діє старий принцип: що для своїх добре, те для всіх інших – закон! Але давайте спочатку розбиратися, а не обвинувачувати. На сьогодні віце-прем'єр-міністру Олексію Чернишову, який наразі ще й очолює нове Міністерство національної єдності, відповідальне за повернення українських біженців, офіційно висунуто підозру в справі про незаконне захоплення землі, передає прес-служба НАБУ. Він став найвищим за рангом посадовцем в історії України, якому було висунуто такі звинувачення під час перебування на посаді. Яка реакція влади? Якось дивна. Під час розгляду запобіжного заходу О. Чернишову захист надав суду лист за особистим підписом Прем'єр-міністра України Д. Шмигала «щодо негативних наслідків відсторонення Чернишова для уряду», тобто перебування в складі КМУ особи, підозрюваної в корупції, цьому уряду ані трохи не шкодить, зате її відсутність на роботі є небезпечною для держави.

Як на мене, якась дивна логіка. Стандартним має бути відсторонення високопосадовця від посади на період провадження щодо нього. Адже йдеться не про обвинувачення, а про безпеку зловживань, уникнення від відповідальності.

Хрестоматійним прикладом системної проблеми корупції є створення так званої «корупційної петлі», власне – це замкнене коло, де фігурують гроші та інтереси учасників. У даному випадку суть звинувачення – квартири від забудовника, придбані за значною знижкою через сприяння високопосадовця в отримання землі під забудову, тобто будучи міністром, нібито, допоміг забудовнику отримати землю під житловий комплекс. Мова про ймовірні корупційні послуги, надані представнику будівельної галузі. Отже, будемо відвертими, обвинувачення не позбавлене припущень. А тому, вважаю, слід орієнтуватися на вказівку КСУ про те, що принцип презумпції невинуватості є системним, багатоаспектним, універсальним і він діє на всіх стадіях кримінального провадження та навіть після його завершення. Презумпція стосовно непричетності особи до вчинення кримінального правопорушення має універсальний характер і поширюється на всі сфери суспільного життя особи та діє доти, доки її не спростовано належним чином, тобто за приписами статті 62 Конституції України, в законному порядку й обвинувальним вироком суду. І метою презумпції невинуватості є захист особи, стосовно якої здійснюється/здійснювалося кримінальне провадження, від будь-яких виявлених у зв'язку із цим форм осуду від публічної влади, внаслідок чого піддано сумніву непричетність такої особи до вчинення кримінального правопорушення, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

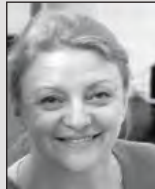
Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ!

Цими днями святкують
День народження

26 червня —
Ігор КУЦ,
заступник завідувача
організаційного від-
ділу Дослідницької
служби ВРУ

29 червня —
Тетяна ФЕДОРЕНКО,
заступниця завіду-
вача тренінгового
центру Дослідницької
служби ВРУ, кандидат-
ка наук з державного
управління

1 липня —
Іван МИЩАК,
перший заступник
керівника Дослід-
ницької служби ВРУ,
доктор історичних
наук, професор

6 липня —
Павло ФРІС,
член-кореспондент
НАПрНУ, доктор
юридичних наук, про-
фесор, завідувач кафе-
дри Прикарпатського
НУ ім. В. Стефаника

13 липня —
Ірина ГЛОВЮК,
адвокатка, докторка
юридичних наук,
професорка,
членкиня НКР при
Верховному Суді

14 липня —
Микола МЕЛЬНИК,
суддя Конститу-
ційного Суду
України у відставці,
доктор юридичних
наук, заслужений
юрист України

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ЗАЯВА

Україна закликає до реформування ООН

До 80-річчя підписання Статуту ООН Міністерство закордонних справ України наголосило на необхідності глибокої реформи цієї організації.

Як вказується, ключовим елементом таких змін має стати обмеження права вето для постійних членів Ради Безпеки у випадках збройної агресії, геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності.

МЗС України підкреслює, що росія, яка незаконно утримує місце в Радбезі, використовує привілеї для блокування рішень та уникнення відповідальності. Як наголошується, Україна готова бути активним партнером у процесі змін і вже долучилася до ініціативи Генсека Організації Об'єднаних Націй «ООН 80».

У відомстві наголосили: міжнародне право має бути дієвим інструментом, а не лише декларацією. Зазначимо, що

«ООН-80» – це реформа, запропонована Генсеком Антонію Гутеррішем до 80-річчя ООН, аби зробити діяльність організації більш сучасною та прозорою. Вона передбачає оптимізацію роботи, скорочення бюрократії, цифровізацію процесів та перегляд ефективності мандатів Організації Об'єднаних Націй.

Також ініціатива охоплює можливу реорганізацію структур, злиття агенцій та оновлення підходів до управління. Україна підтримує «ООН-80», адже вона відкриває шлях до обмеження права вето в Радбезі в разі агресії чи воєнних злочинів, що є ключовим для відновлення справедливості.

■ КОНФЕРЕНЦІЇ

Судові системи
реформи, новації

Реформування судових систем, цифрова трансформація правосуддя, етичне регулювання та безпечне впровадження штучного інтелекту в судову практику – цим та іншим питанням була присвячена міжнародна конференція «Судові системи в перехідний період: реформи, інновації та правосуддя», яка відбулася в м. Лімож (Французька Республіка).

Конференція об'єднала суддів вищих судів, міжнародних експертів, професорів провідних університетів, представників СЕРЕJ, Європейського інституту права (ELI) та Європейської комісії. Україну на ній представляли секретар Великої Палати Верховного Суду Віталій Уркевич, судді КАС ВС Ян Берназюк, КГС ВС Іван Міщенко та ККС ВС Олександра Яновська.

Програма конференції складалася з тематичних сесій, воркшопів і панельних дискусій, зокрема з питань доступу до правосуддя, цифровізації правосуддя, етики використання ШІ, суддівської незалежності, добору й підготовки суддів, ефективного судового адміністрування. Так, суддя Іван Міщенко виступив спікером у межах панельної дискусії «Зміцнення доброчесності судової влади: роль незалежних органів у процедурах добору в Україні». Спікеркою панелі виступила Реда Мольєне – голова Комісії з відбору дисциплінарних інспекторів до ВРП, а також

експерти проекту «Pravo Justice». Панель стосувалася аналізу досвіду конкурсних комісій у системі правосуддя, взаємодії суддів України й міжнародних експертів, доцільності продовження строку роботи таких комісій та інших пов'язаних питань. Розмова викликала живий інтерес у учасників конференції, які високо оцінили досвід України.

На сесії «Доступ до правосуддя та штучний інтелект» Олександра Яновська представила доповідь на тему «Цифрові технології в судовій системі в умовах воєнного стану в Україні». Як було зазначено, що атаки РФ на енергетичну інфраструктуру в поєднанні з кадровим дефіцитом у судовій системі ще більше ускладнили роботу судової влади. Тож для забезпечення безперервного доступу до правосуддя було впроваджено низку цифрових рішень.

На переконання спікерки, штучний інтелект не замінить суддів, проте він може значно спростити рутинні завдання, що

■ РЕФОРМА

Чиновників–«інвалідів» поменшало

З 1692 рішень МСЕКів про присвоєння інвалідності посадовцям 445 уже скасовано, найбільше серед митників.

Уже 445 рішень про інвалідність посадовців скасували, найбільше – митникам, – МОЗ. Двом прокурорам та двом посадовцям МСЕК повідомили про підозру через отримання інвалідності. Міністерство охорони здоров'я спільно з правоохоронцями продовжують перевіряти рішення медико-соціальних експертних комісій (МСЕК, яких уже не існує з 1 січня 2025 року) щодо посадовців, повідомляє МОЗ. До перевірки включені наразі 2 630 справ посадовців з понад 70 держорганів, яким встановили інвалідність. Ці дані надали Служба безпеки, Державне бюро розслідувань та Офіс Генпрокурора.

Як прозвучало, центр оцінювання функціонального стану особи (нова структура,

яка виникла замість центрального МСЕК) вже розглянув 1692 справи. Окрім скасованих рішень, ще 423 посадовців викликано на дообстеження, а в 226 випадках змінено групу інвалідності, ще в 60 – термін встановлення інвалідності.

Найбільше посадовців, яким встановили інвалідність і по яких ідуть перевірки, це: митниця – 810 справ, із яких 369 уже розглянуто, 129 рішень скасовано, у 78 випадках – рішення змінено; ДПС – 518 справ, із яких 291 розглянуто, 90 рішень скасовано, 64 – змінено та органи прокуратури – 448 справ, із яких 203 вже розглянуто, 80 рішень скасовано, у 45 випадках рішення змінено, 121 людину викликали на дообстеження.

■ НАМИРИ

Чи буде мораторій на перевірки бізнесу?

Володимир Зеленський заявив, що доручив підготувати рішення про введення мораторію на перевірки бізнесу.

Про це Глава держави заявив під час «Форуму влади та бізнесу: від діалогу до партнерства». «Я вже доручив готувати рішення щодо тривалого мораторію на різного роду перевірки, аби забезпечити бізнес від будь-якого тиску недобросовісних людей на різних посадах», – заявив Володимир Зеленський.

Президент переконаний, що наша країна може бути значно сильнішою в економічному плані, але для цього потрібні рамки з регулювання. «Україна може бути значно сильнішою економічно, а отже, нам треба реалізувати значно більше ідей і талантів українського підприємництва», – додав В. Зеленський.

В перехідний період: та правосуддя

дасть суддям змогу більше часу приділяти складним юридичним питанням. Планується повне впровадження електронного судочинства та інтеграція з українським мобільним застосунком «Дія».

На думку Олександри Яновської, цифрова трансформація є ключовим аспектом реформ системи правосуддя, особливо в умовах воєнного стану. А щоб використати переваги цифрових технологій і допоміжних рішень ШІ в судовому провадженні, необхідно зосередитися на таких цілях, як удосконалення національних систем правосуддя шляхом покращення співпраці та цифровізації та поліпшення міжгалузевої співпраці в судовій сфері на міжнародному рівні. Це включає подальшу цифровізацію публічного правосуддя, забезпечення безпечного конференцзв'язку, що сприяє взаємозв'язку національних баз даних і реєстрів, а також забезпечення безпечних електронних каналів зв'язку між компетентними органами.

Говорилося й про використання ШІ в судовому процесі. Зокрема, Ян Берназюк у своїй доповіді окреслив розвиток цифрової інфраструктури та поінформував про вже проведені заходи, спрямовані на підвищення компетентності суддів і їхньої освіти в епо-

ху ШІ. Як на його думку, штучний інтелект сьогодні служить потужним помічником суддів, проте відповідальність за прийняття рішень, оцінку доказів, підтримку незалежності, неупередженості судової влади та суспільної довіри залишається виключно на судді.

У межах тематичної сесії з питань процесуального правосуддя секретар ВП ВС Віталій Уркевич розповів про доступ до правосуддя в умовах війни в Україні. Спікер, зокрема, зазначив, що доступ до правосуддя передбачає можливість безперешкодного звернення особи до суду за захистом її прав. Однак війна, розпочата РФ проти України в 2014 році, та повномасштабне вторгнення агресора наприкінці лютого 2022 року суттєво вплинули на реалізацію цього фундаментального права. Наразі значна кількість громадян позбавлена можливості звернутися до суду, особливо на тимчасово окупованих РФ територіях України, а саме здійснен-

ня правосуддя є ускладненим через постійні повітряні тривоги, відсутність електроенергії та теплопостачання, інтернет-зв'язку, що призводить до відтермінування проведення судових засідань. До того ж, частина будівель судів зазнала пошкоджень, а окремі з них – повністю зруйновані внаслідок ракетних атак держави-агресора. Разом із тим, як було наголошено, попри значні труднощі судова система України за останні роки довела свою ефективність і здатність здійснювати правосуддя у воєнний час.

Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
спеціально для ЮВУ

НАПрНУ відкриває нові імена науковців

Двадцять шостого червня у Києві відбулися загальні збори Національної академії правових наук України, під час яких були обрані нові члени Президії академії, дійсні члени (академіки) та члени-кореспонденти НАПрНУ.

Загалом було зареєстровано 84 кандидати для участі в конкурсі на заміщення 11-ти вакансій дійсних членів (академіків) та 14-ти членів-кореспондентів Національної академії правових наук України. З них 26 – претендували на звання дійсних членів (академіків), а 58 – кандидатів у члени-кореспонденти НАПрНУ.

Цікавим виявився й персональний розклад по окремих відділеннях. Так, по *відділенню теорії та історії держави і права* кандидатами в дійсні члени (академіки) були зареєстровані Анатолій Павлович ЗАЄЦЬ, Анатолій Миколайович КОЛОДІЙ, Дмитро Васильович ЛУК'ЯНОВ, Сергій Іванович МАКСИМОВ, Михайло Олексійович ТЕПЛЮК та Ілля Дмитрович ШУТАК. Серед кандидатів у члени-кореспонденти також відомі імена: Олександр Сергійович БАКУМОВ, Ігор Йосипович БОЙКО, Тарас Олегович ДІДИЧ, Віктор Семенович КОВАЛЬСЬКИЙ, Анастасія Муслімівна МЕРНИК, Лариса Романівна НАЛИВАЙКО, Ігор Валерійович ПРОЦЮК, Анатолій Євгенович ШЕВЧЕНКО.

У *відділенні державно-правових наук і міжнародного права* кандидатами в дійс-

ні члени (академіки) були зареєстровані такі авторитетні вчені, як Юрій Григорович БАРАБАШ, Михайло Всеволодович БУРОМЕНСЬКИЙ, Олександр Миколайович БУХАНЕВИЧ, Тетяна Олександрівна КОЛОМОЄЦЬ, Ігор Євгенович КРИНИЦЬКИЙ, Василь Якович НАСТЮК, Світлана Григорівна СЕРЬОГІНА, Валерій Васильович СОКУРЕНКО і Семен Григорович СТЕЦЕНКО. Кандидатами в члени-кореспонденти у цьому ж відділенні були зареєстровані Олександр Дмитрович ДОВГАНЬ, Дмитро Володимирович ЖУРАВЛЬОВ, Наталія Василівна КАМІНСЬКА, Тетяна Вячеславівна КОМАРОВА, Анжеліка Романівна КРУСЯН, Ярослав Володимирович ЛАЗУР, Дмитро Валентинович ЛУЧЕНКО, Олександр Олександрович МЕРЕЖКО, Оксана Анатоліївна МУЗИКА-СТЕФАНЧУК, Володимир Степанович НІКІФОРЕНКО, Ксенія Володимирівна СМІРНОВА, Владислав Іванович ТЕРЕМЕЦЬКИЙ, Василь Іванович ФЕЛИК.

Розклад зареєстрованих у відділенні цивільно-правових наук був наступним. Кандидати в дійсні члени (академіки): Андрій Богданович ГРИНЯК та Інна Валентинів-

на СПАСИБО-ФАТЄЄВА. Кандидатами в члени-кореспонденти були зареєстровані: Анатолій Юрійович БАБАСКІН, Олександр Миколайович БІРЮКОВ, Марина Миколаївна ВЕЛИКАНОВА, Неллі Юріївна ГОЛУБЄВА, Олексій Юрійович ДРОЗД, Юрій Олександрович ЗАЙКА, Іван Романович КАЛАУР, Віталій Миколайович МАХІНЧУК, Наталія Олексіївна МЕЛЬНИЧУК, Леонід Володимирович МОГЛЕВСЬКИЙ, Олег Васильович СИНЕГУБОВ, Галина Олексіївна УЛЬЯНОВА, Тетяна Андріївна ЦУВІНА та Анна Сергіївна ШТЕФАН.

Із *відділенням екологічного, господарського та аграрного права* були пов'язані кандидати в дійсні члени (академіки): Дмитро Вітольдович ЗАДИХАЙЛО, Павло Федотович КУЛИНИЧ, Володимир Васильович НОСІК. Кандидатами в члени-кореспонденти зареєструвалися: Ганна Валеріївна АНІСІМОВА, Тетяна Олександрівна КОВАЛЕНКО, Володимир Іванович КОРОЛЬ, Іван Олександрович КОСТЯШКІН, Тетяна Вікторівна КУРМАН, Вікторія Вікторівна РЕЗНІКОВА та Володимир Володимирович ШЕХОВЦОВ.

Відзначимо, що найбільша кількість претендентів була зареєстрована по *відділенню кримінально-правових наук*. Серед кандидатів у дійсні члени (академіки) були: Віктор Климівич ГРИЩУК, Сергій Миколайович ГУСАРОВ, Оксана Володимирівна КАПЛІНА, Вячеслав Олександрович НАВРОЦЬКИЙ, Євген Львович СТРЕЛЬЦОВ, Вячеслав Олексійович ТУЛЯКОВ. Кандидатами в члени-кореспонденти зареєструвалися: Нана Мезенівна БАКАЯНОВА, Євген Юхимович БАРАШ, Владислава Станіславівна БАТИРГАРЕЄВА, Роман Вікторович ВЕРЕША, Оксана Олександрівна КВАША, Віталій Володимирович ЛИТВИНОВ, Олексій Миколайович КУЗНЕЦОВ, Іван Володимирович НАЗАРОВ, Олег Миколайович ОМЕЛЬЧУК, Микола Анатолійович ПОГОРЕЦЬКИЙ, Юрій Анатолійович ПОНОМАРЕНКО, Наталія Андріївна САВІНОВА, Антон Володимирович СТОЛІТНІЙ, Сергій Сергійович ЧЕРНЯВСЬКИЙ, Віктор Михайлович ШЕВЧУК та Михайло Валерійович ШЕПІТЬКО.

За підсумками таємного голосування до складу НАПрНУ було обрано 11 академі-

ків та 14 членів-кореспондентів. Серед відомих імен вчених найбільший відсоток представляють науковці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Дійсними членами (академіками) Національної академії правових наук України зі складу колективу цього закладу обрано: **Юрія Григоровича БАРАБАШ**, проректор з науково-педагогічної роботи та стратегічного розвитку; **Ігоря Євгеновича КРИНИЦЬКОГО**, директор Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; **Дмитра Вітольдовича ЗАДИХАЙЛА**, завідувач кафедри господарського права; **Оксану Володимирівну КАПЛІНУ**, завідувачка кафедри кримінального процесу. Членами-кореспондентами НАПрНУ обрані: **Олександр Сергійович БАКУМОВ**, професор кафедри конституційного права України; **Анастасія Муслимівна МЕРНИК**, доцент кафедри теорії та історії права; **Михайло Валерійович ШЕПІТЬКО**, професор кафедри кримінального права.

Серед науковців Київського національного університету імені Тараса Шевченка дійсним членом (академіком) НАПрНУ обрано **Володимира Васильовича НОСИКА**, а членами-кореспондентами НАПрНУ – **Вікторію Вікторівну РЕЗНИКОВУ** (завідувачку кафедри економічного права та процесу); **Миколу Анатолійовича ПОГОРЕЦЬКОГО** (проректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка); **Оксану Анатоліївну МУЗИКУ-СТЕФАНЧУК**, завідувачка кафедри фінансового права. Київський університет інтелектуальної власності та права представлятиме його ректор **Василь Іванович ФЕЛИК** – в якості члена-кореспондента НАПрНУ. Є віднині в академії і представники Національного університету «Одеська юридична академія» – **Неллі Юрївна ГОЛУБЄВА** (завідувачка кафедри цивільного процесу); Ужгородського національного університету – **Ярослав Володимирович ЛАЗУР**; наукову Тернопільщину в НАПрНУ представлятиме **Іван Романович КАЛАУР**, – народний депутат України.

Голова Харківської обласної державної адміністрації **Олег Васильович СИНЄГУБОВ** обраний членом-кореспондентом по відділенню цивільно-правових наук. Наукову Львівщину представлятиме **Гришук Віктор КЛИМОВИЧ**, який обраний дійсним членом (академіком) НАПрНУ по відділенню кримінально-правових наук. По цьому ж відділенню академії дійсним членом (академіком) обрано професора кафе-

дри адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ – **Сергія Миколойовича ГУСАРОВА**. Верховний Суд представлятиме **Семен Григорович СТЕЦЕНКО**, обраний по відділенню державно-правових наук і міжнародного права дійсним членом (академіком) НАПрНУ. А **Анатолій Павлович ЗАЄЦЬ**, завідувач кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права НАУКМА, обраний, по відділенню теорії та історії держави і права дійсним членом (академіком) академії.

Й у Верховній Раді України заявився новий академік – **Михайло Олексійович ТЕПЛЮК**, обраний по відділенню теорії та історії держави і права дійсним членом (академіком) НАПрНУ. Певною несподіванкою стало обрання по відділенню цивільно-правових наук дійсним членом (академіком)

академії **Андрія Богдановича ГРИНЯКА**, який представляв Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України – враховуючи його досить молодий вік. Ще більшою несподіванкою стало обрання членом-кореспондентом НАПрНУ представника Київської юридичної школи **Віктор Семеновича КОВАЛЬСЬКОГО**, який представляє, в тому числі, й Союз юристів України та Академію адвокатури України.

Отже, маємо чимале поповнення академічного товариства в складі Національної академії правових наук України. Відтак чекаємо від нових академіків та членів-кореспондентів оригінальних ідей, зрозумілих концепцій, всеохоплюючих стратегій, а головне – чесного служіння рідній державі.

Лесь КУРІННИЙ,
спеціально для ЮВ

Вітаємо шановного колегу Віктора Семеновича Ковальського, члена Виконкому Ради Союзу юристів України, голову Київської міської організації Союзу юристів України, шеф-редактора загальнонаціональної правової газети «Юридичний вісник України», з обранням членом-кореспондентом Національної академії правових наук України!

Громадська
організація
«Союз юристів
України»

Достатній рівень життя: між конституційними гарантіями та реальністю

Двадцять п'ятого червня в Шостому апеляційному адміністративному суді відбулася науково-практична конференція на тему: «Достатній рівень життя: між конституційними гарантіями і реальністю», присвячена Дню Конституції України та дням адміністративної юстиції.

Учасниками заходу стали судді, провідні науковці, представники органів влади та правозахисної спільноти. В центрі обговорення – проблематика забезпечення права кожної людини на достатній життєвий рівень, гарантованих державою й Основним Законом України, зокрема в умовах воєнного стану.

Розпочалася конференція вшануванням пам'яті загиблих героїв хвилиною мовчання. Так учасники конференції засвідчили свою повагу до тих, хто віддав життя за незалежність і свободу України. Надалі голова Шостого апеляційного адмінсуду Олена Кузьмишина, відкриваючи конференцію, наголосила на ключовій ролі адміністративної юстиції як інституційної гарантії захисту соціальних прав громадян. Як було зазначено, суди адміністративної юрисдикції дедалі частіше розглядають справи, пов'язані з реалізацією права на достатній життєвий рівень, а отже, саме в цій площині формується практичне наповнення конституційного принципу соціальної держави. Відтак, наголосила голова суду, адміністративні суди повинні не лише застосовувати норми права, а й чутливо реагувати на сучасні суспільні трансформації, зокрема в умовах воєнного стану. В цьому контексті вона закликала до посилення діалогу між судовою та виконавчою гілками влади задля ефективної реалізації судових рішень у сфері соціального захисту.

Позицію необхідності посилення ролі суду в забезпеченні соціальної справедливості підтримав у своїй доповіді й голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук Михайло Смокович. Він, зокрема, акцентував увагу на тому, що в умовах війни саме суди залишаються останньою лінією оборони соціальних прав особи.

Аналізуючи в подальшому практику КАС ВС, доповідач наголосив на важливості дотримання принципів пропорційності й балансу між публічними фінансовими можливостями держави та зобов'язаннями перед громадянами. При цьому М. Смокович

наголосив, що судова практика не повинна перетворюватися на формальну, а має базуватися на розумній гідності як правового і конституційного критерію.

Акцент на конституційно-правову природу соціальних гарантій логічно поглибила в своєму виступі наступна доповідачка Галина Юровська, суддя Конституційного Суду України, кандидатка юридичних наук яка представила огляд правових позицій КСУ щодо захисту соціальних прав. Суддя звернула увагу, що Конституційний Суд неодноразово визнавав безпосередню дію норм, які гарантують достатній життєвий рівень, і зобов'язував органи державної влади до їх належної реалізації. Особливу увагу суддя приділила рішенням, в яких КСУ вимагав збереження мінімальних соціальних стандартів навіть за умов обмежених ресурсів. Таким чином, позиції Конституційного Суду виступають як системоутворюючий елемент правозастосування.

Продовжуючи думку колеги, Віктор Городовенко, суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук поставив перед учасниками риторичне питання: чи не залишаються соціальні права в умовах війни лише декларативною нормою? У подальшому в своїй доповіді він розглянув співвідношення між формальною конституційною нормою і фактичним її втіленням. Як на думку доповідача, держава навіть у кризовий період не може відмовлятися від виконання своїх соціальних зобов'язань. Суддя також окреслив межі допустимого обмеження таких прав за умов надзвичайного стану, підкресливши, що навіть в умовах загрози існуванню держави, її соціальна функція не повинна втрачатися.

Про перехід від загально-конституційного рівня до рівня адміністративної практики йшлося в доповіді судді Шостого апеляційного адмінсуду, докторки

юридичних наук, старшої наукової співробітниці Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України Оксани Епель. Вона проаналізувала адміністративну практику щодо реалізації соціальних прав, акцентувавши увагу учасників конференції на інституційних викликах, пов'язаних із виконанням рішень судів у цій сфері. «Потрібен активний діалог та співпраця між судовою, виконавчою і законодавчою гілками. Суд, виявивши прогалину або несправедливість у законі, може звернути увагу законодавця на цю проблему (в мотивувальній частині рішення або окремою ухвалою). Верховний Суд, у свою чергу, наділений правом конституційного подання, якщо вважає закон неконституційним. А уряд має сприймати рішення судів не як загрозу, а як індикатор проблемної зони політики й проактивно виправляти ситуацію, не чекаючи примусу. Парламент – реагувати на правові позиції судів відповідними змінами до законів. Такий «трикутник взаємодії», як на думку О. Епель, забезпечить поступову інституціоналізацію соціальних конституційних гарантій», – зазначила доповідачка.

Тематику взаємозв'язку між судовими рішеннями Конституційного Суду та механізмами їх реалізації продовжив керівник секретаріату Конституційного Суду, доктор юридичних наук Віктор Бесчастний, який зосередився на виконавчій частині конституційного процесу, наголосивши при цьому, що недостатня імплементація рішень КСУ щодо соціальних прав ставить під сумнів авторитет конституційної юстиції. У виступі було наведено конкретні рішення, які

мають значення для формування соціальної політики в державі. Як на мою думку, Особливої уваги заслуговують його міркування про необхідність законодавчого забезпечення дієвих санкцій за невиконання рішень Конституційного Суду.

Нормотворчий аспект проблеми розвинув у своїй доповіді Руслан Чорнолуцький, доктор юридичних наук, професор КУП НАН України та адвокат, який звернув увагу на критичну роль правового регулювання у формуванні соціальної справедливості. Він запропонувавши концепцію «миробудівничого права» – тобто такого, що формує довіру до держави через справедливе законодавство й реальну дію соціальних гарантій. У контексті воєнного стану доповідач висловив думку про необхідність реформування підходів до законопроектної діяльності, особливо в частині норм, що стосуються життєвих потреб людини.

Цю європейсько-орієнтовану перспективу надалі поглибила докторка юридичних наук, професорка, радниця ректора КУП НАНУ України, членкиня Науково-консультативної ради при Конституційному Суді України Ірина Сопілко. Вона представила аналітичний огляд механізмів імплементації європейських стандартів у сфері соціальних прав у національну правову систему. Як прозвучало, практика ЄСПЛ зобов'язує державу гарантувати не лише формальне визнання, а й реальну дієвість соціальних прав, особливо для вразливих категорій населення. Її виступ підкреслив значущість гармонізації української системи захисту соціальних прав із принципами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Із практично орієнтованими міркуваннями щодо ефективності судового захисту

соціальних гарантій виступила Олена Карпушова, суддя ШААС, докторка юридичних наук, яка продемонструвала конкретні приклади справ щодо забезпечення пенсій, субсидій, пільг та інших форм соціального забезпечення, підкресливши важливість справедливості як керівного принципу при розгляді таких категорій спорів. Виступ судді засвідчив потребу адаптації судових процедур до соціально орієнтованих функцій адміністративного процесу.

Завершенням пленарної частини конференції стала доповідь доктора юридичних наук, доцента Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Дмитра Сірохи, який представив глибокий аналіз проблеми прожиткового мінімуму як соціального стандарту. Згідно сказаного доповідачем, сучасна методика його розрахунку не відповідає сьогоднішнім реаліям і не забезпечує дотримання конституційної гарантії на достатній життєвий рівень. Доповідач пропонує змінити підхід до законодавчого визначення цього показника, зокрема з урахуванням європейських методологій оцінки потреб людини.

У підсумковій дискусії взяли участь: голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів, кандидат юридичних наук, доцент Андрій Пасічник; тимчасово-виконуючий обов'язки голови Державної судової адміністрації України, доктор юридичних наук Максим Пампура; директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз На-

ціональної академії наук України, доктор юридичних наук, професор Олексій Кот; членкиня Вищої ради правосуддя Олена Ковбій, заступник міністра юстиції з питань виконавчої служби Андрій Гайченко; голова Київського окружного адміністративного суду Олег Басай; начальниця Головного управління Пенсійного фонду України в м. Києві Олена Бойко та інші представники судової, виконавчої влади та наукової спільноти. Виступи учасників конференції засвідчили глибоке розуміння проблематики соціальних прав та необхідність реформ, які зроблять конституційні гарантії реальними для кожного громадянина.

Як вказувалося, суддівський корпус має стати рушієм процесу утвердження соціальної справедливості в державі, адже саме адміністративна юстиція є потужним інструментом, здатним змусити державну машину діяти в межах закону, з урахуванням принципу пріоритету прав і свобод людини. У сучасних умовах війни й трансформаційних змін у суспільстві надзвичайно важливо застосовувати цей інструмент ефективно й послідовно, спираючись на глибокі правові аргументи, дух Конституції України та міжнародні стандарти прав людини. Ми повинні зробити все для того, аби кожен громадянин України реально відчував, що держава гарантує йому гідний, достатній життєвий рівень, а в разі порушення його прав – суд стоїть на їхній сторожі. Це не лише професійне завдання правничої спільноти, а й наше спільне моральне зобов'язання перед суспільством. Адже лише за цієї умови правова держава стане не декларацією, а повсякденною реальністю для кожного.

Підготувала Надія БОНДАРЕНКО,
спеціально для ЮВУ

«Розумні строки» протягом 1200 днів,

або Чому рішення у справі стає недосяжним?

Одне затягування справи виявилось лише частиною 60-ти схожих порушень.

Максим ГУСЛЯКОВ,
адвокат

Сумніви в неупередженості

Якщо коротко, то я вас запевняю – коли підозрюваному в корупції ВАКС обирає заставу в розмірі 120 мільйонів гривень, це означає, що судова система України ілюструє активність. Але коли міськрайонним судом звичайна цивільна справа розглядається понад 1 200 днів, під час яких проведено лише три засідання, а наступне призначене через 343 дні – це вже відповідно до практик ЄСПЛ може викликати сумніви в неупередженості.

Ми щодня задивляємося на заголовки новин про гучні справи Вищого антикорупційного суду України чи Верховного Суду, переймаємося долями резонансних справ та їх одіозних фігурантів і втрачаємо з поля зору те, що відбувається в районних судах. А там можуть діяти умовно «спеціальні» правила – з натаком на можливе ігнорування закону.

Про «розумність строків» і практику роботи одного міськрайсуду

Чи узгоджується практика Козятинського міськрайонного суду Вінницької області з принципами «розумності строку» і «верховенства права»? Здійснюючи адвокатську діяльність, у листопаді 2024-го я вступив на стороні позивача в цивільну справу про виділ частки 88/100 у спільній частковій власності.

Цю справу вказаний вище суд у складі судді Н. О. Петухової на той момент «слухав» уже 2 роки і 8 місяців.

Сторонами спору не було заявлено про необхідність проведення експертиз, а процесуальні рішення суду в апеляції не оскаржувалися. Були лише формальні призначен-

ня засідань з інтервалом 135, 180, 252, 153, 42, 182, 224, 371 днів. Загалом, за наявними протоколами судових засідань, станом на жовтень 2024 року фактично проведено лише три засідання. У черговому засіданні 1 жовтня 2024 року представник відповідача заявив необґрунтоване клопотання про допит останнього як свідка. Суд його задовольнив і призначив наступне засідання на 13.05.2025, тобто через 224 дні.

Наступне засідання – через 343 дні

У січні та березні 2025-го мною були подані клопотання про призначення судового засідання на ранішню дату. Але станом на червень 2025 р. ці клопотання так і не були розглянуті судом. Натомість засідання у травні 2025 року не відбулося за невідомих мені причин. І вже 10 червня суд призначив наступне засідання на 19 травня 2026 року – через 343 дні.

Таким чином, у справі, де не вбачалося жодних об'єктивних перешкод для її розгляду, вже тривав третій рік без ухвалення рішення по суті. Можна припускати, що в діях суду простежуються ознаки повторюваної практики без належного обґрунтування значних перерв у розгляді справи, що потенційно створює ризики порушення низки положень законодавства:

а) статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на доступ до суду і розгляд справи протягом розумного строку;

б) статті 129 Конституції України, яка закріплює принцип розумності строків розгляду справ;

Нагадаю, статті 189 і 210 ЦПК України прямо передбачають строки розгляду справи, які за загальним правилом не можуть перевищувати 90 днів. Водночас тривалий

розгляд справи може створювати враження упередженості, оскільки для позивача виникає ситуація, коли доступ до правосуддя виглядає фактично заблокованим.

Чи є інструменти захисту?

Розгляд справи може бути вічним, але час – ні. Чи є інструменти захисту? Позивачем було подано заяву про відвід судді. Примітно, що за результатами її розгляду, суддя в ухвалі перелічила всі підстави, що, на думку позивача, підтверджують наявність обґрунтованих сумнівів у її неупередженості: 1 200 днів розгляду справи, значний інтервал між судовими засіданнями, відсутність судових засідань у робочих 16 днів липня 2025 р. і 21 робочому дні серпня 2025 року; призначення розгляду справи через рік без обґрунтованих на те підстав.

Однак у задоволенні відводу було відмовлено, оскільки, на думку судді, перелічені обставини не можуть викликати сумнівів у її неупередженості. Не є можливим уявити, що саме, на думку суду, може бути підставою для виникнення сумнівів в його неупередженості? Таким чином, відповідно до процесуальних норм, зазначену заяву було передано на розгляд іншому судді цього ж суду. Маю сумніви щодо належного, повного та всебічного її розгляду, оскільки суддя Н. О. Петухова є головою суду, а це може створювати додаткові труднощі для забезпечення неупередженості.

Позивач як заручник

Отже, фактично, позивач опиняється у заручниках обставин, коли: позивач звернувся до суду для захисту своїх прав; суддя розглядає справу протягом 1 200 днів; далі суддя відхиляє заяву про свій відвід; продовжує й надалі розглядати справу з орієнтиром на 1 500 днів.

Це створює ілюзію правосуддя, коли особа звертається до суду за захистом своїх прав, а натомість приходиться до відчуття, що рішення у справі стає в часі недосяжним. Позивачем подано скаргу на дії судді до Вищої ради правосуддя. При її підготов-

ці переді мною постало одне головне питання: чи є такі дії судді лише поодиноким випадком, який можна охарактеризувати як «помилку» або «випадковість», що губиться на тлі інших справ, розглянутих у строки, визначені ЦПК України та згідно з принципами, закріпленими Конституцією України і Конвенцією? На мою думку, це не виглядає помилкою, що трапилася випадково.

У ході аналізу розгляду суддею інших цивільних справ з'ясувалося, що цей «кейс» не є унікальним. Так, було виявлено 60 цивільних справ, у кожній з яких, на мою думку, строк розгляду був істотно перевищений. Ці справи розглядаються протягом періоду від 96-ти до 1608-ми днів. Дати судових засідань у цих справах призначені на період з лютого 2026 по квітень 2027 року.

Із наведеного можна припустити, що така практика:

- 1) не є поодиноким випадком помилкою, адже випадкову помилкову дію вчиняють один раз, після чого виправляють помилку і більше такого не прагнуть повторювати;
- 2) не є наслідком неухважності, адже неухважність – виключення із правил поведінки і трапляється епізодично;
- 3) не є ситуативною помилкою, адже разова помилка в конкретній ситуації не призводить до тривалого повторення однакових дій у десятках справ.

Як післяслово

Відсутність будь-яких дієвих інструментів захисту позивача в такій ситуації ставить під сумнів саму можливість реалізації права на захист та доступу до правосуддя, закріплених у Конституції України. Наведені факти дозволяють припустити, що така проблема не є поодиноким в Козятинському міськрайонному суді Вінницької області.

Більше того, можна припустити, що в інших місцевих судах також існують подібні практики. І саме це, на мій погляд, є індикатором глибоких системних проблем у функціонуванні українського судочинства. Їх вирішення потребує не лише індивідуального оскарження таких випадків, але й запровадження інституційних змін.

Звісно, ми не можемо говорити про відновлення довіри до правосуддя в Україні, якщо такі «розумні строки» стають буденністю. Якщо ми досі закриваємо очі на те, що відбувається в місцевих судах, то навіть не усвідомлюємо, що для декого там правосуддя може залишитися недосяжним.

Демократія, але під наглядом...

За законністю рішень місцевої влади в Україні буде передбачений нагляд: парламент підтримав у першому читанні відповідний законопроект № 13150.

Про це повідомила голова комітету ВР з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку і містобудування Олена Шуляк. За її словами, цей крок є частиною децентралізаційної реформи і цілком відповідає євроінтеграційним зобов'язанням держави, адже наразі Україна – єдина в Європі, де така система досі не врегульована законодавчо. А саме питання запровадження такого нагляду й забезпечення законності рішень ОМС та функцій МДА потребувало вирішення вже багато років, зазначила депутатка.

Ідеться про законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування». Документ, пояснила О. Шуляк, передбачає впровадження системи нагляду за законністю рішень і діяльності загалом органів місцевого самоврядування. Забезпечувати законність актів об'єктів буде Кабінет Міністрів України або визначений ним Центральний орган виконавчої влади. Щодо актів сільських, селищних, міських, районних рад, відповідних посадових осіб місцевого самоврядування, то такими органами будуть відповідні ОДА.

А «запобігати порушенням законності» ці органи будуть у такий спосіб: не рідше одного разу на квартал інформуватимуть відповідні ОМС про зміни у законодавстві, які стосуються місцевого самоврядування, а ще надаватимуть консультації щодо законодавства – за зверненням відповідної місцевої ради, голови. Контроль за актами органів та посадових осіб місцевого самоврядування здійснюватиметься пізніше 60 днів з дня набрання чинності щодо: нормативно-правових актів органів та посадових осіб ОМС; індивідуальних актів з питань відчуження об'єктів цивільних прав територіальної громади/громад без застосування публічних конкурсних процедур; індивідуальних актів, що містять ознаки прийняття в незаконний спосіб

«Якщо Кабінет міністрів, визначений ним ЦОВВ або ОДА виявлятимуть акт, що не відповідає законодавству, вони звертатимуться до ОМС з вимогою усунути порушення, яку ті повинні будуть обов'язково розглянути протягом 20 робочих днів. У разі відхилення або нерозгляду КМУ або ОДА зможуть визнати акт органів місцевого самоврядування незаконним через суд», – уточнила Олена Шуляк. Як було уточнено, важливим пунктом ухваленого у першому читанні законопроекту є поява нових повноважень у місцевих держадміністраціях (МДА). У разі остаточного проекту закону, місцева державна адміністрація забезпечуватиме законність у діяльності територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та законність актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

А голови місцевих держадміністрацій координуватимуть та забезпечуватимуть законність у діяльності територіальних органів міністерств й інших центральних органів виконавчої влади та сприятимуть їм у виконанні покладених на ці органи завдань. Серед них, зокрема, контроль за реалізацією рішень, інформування міністерств та інших центральних органів виконавчої влади про стан їх реалізації, а також скасування наказів керівників територіальних органів з підстав їх невідповідності Конституції чи законам України.

Угода з прокурором про визнання винуватості:

жодних гарантій без рішення суду

Обвинувачений визнав свою винуватість, «здав» співучасників, назвав схеми виведення коштів з банку, а суд його угоду з прокурором не затвердив й обвинувачений залишився без жодних гарантій.

Костянтин РИБАЧКОВСЬКИЙ,
адвокат, керуючий партнер адвокатської фірми
«Столичний адвокат»

Це – реальна історія про те, як обвинувачений у скоєнні кількох особливо тяжких злочинів в рамках кримінального процесу повністю визнав свою винуватість, надав слідству викривальні показання стосовно себе та шести інших учасників (співучасників) «корупційних» злочинів, та розкрив прокурору детальні схеми виведення коштів з держбанку в обмін на зобов'язання прокурора пом'якшити йому покарання та «гарантії» отримання умовного строку, про що було вказано у відповідній угоді, підписаній із прокурором. Але в результаті суд так і не затвердив угоду обвинуваченого з прокурором, угода про визнання винуватості не набрала чинності, а матеріали кримінального провадження суд знову направив прокурору для продовження досудового розслідування.

При цьому, прокурор отримав від обвинуваченого важливу інформацію, необхідну йому для успішного обвинувачення усіх учасників групи, в тому числі й самого обвинуваченого, який почав виконувати свої зобов'язання за угодою ще до її затвердження судом.

Так, відповідною ухвалою Вищий антикорупційний суд (ВАКС) відмовив у затвердженні угоди про визнання винуватості, яку було укладено між обвинуваченим та прокурором у кримінальному провадженні про заволодіння майном державного «Ощадбанку» в сумі 20 млн доларів США, що відповідає сумі – 159 860 000 грн, що в понад шістьсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян грн за курсом НБУ на момент скоєння злочину. На думку колеги суддів ВАКСу, ступінь та характер сприяння обвинуваченого в проведенні кримінального проваджен-

ня не відповідали вимогам для пом'якшення покарання, яке просили застосувати до обвинуваченого сторони угоди про визнання винуватості (обвинувачений і прокурор) в рамках кримінального процесу.

У зв'язку з цим колегія суддів Вищого антикорупційного суду дійшла висновку, що умови угоди про визнання винуватості (між обвинуваченим та прокурором) не відповідають інтересам суспільства і така угода затвердженню судом не підлягає. У результаті – в затвердженні судом угоди обвинуваченого з прокурором було відмовлено, а обвинувальний акт було наказано повернути прокурору для продовження досудового розслідування «в загальному порядку». При цьому, обвинувачений, як зазначалося вище, на момент подання угоди на затвердження до суду вже активно виконував свої зобов'язання за цією угодою: максимально сприяв розслідуванню, повністю й безперечно визнав свою провину в скоєнні усіх інкри-

мінованих йому злочинів, надав стороні обвинувачення зізнання щодо себе, підтвердивши свої показання відповідними доказами (речовими доказами, документами та поясненнями до схем виведення коштів з банку тощо), а також дав свідчення та інші докази, що викривають ще шістьох інших співучасників, які брали активну участь у плануванні та скоєнні злочинів, які розслідуються як у рамках даного, так і в рамках інших кримінальних проваджень.

За таке «повне сприяння» стороні обвинувачення прокурор, згідно з текстом угоди про визнання винуватості, обіцяв обвинуваченому досить м'яке покарання не пов'язане з позбавленням волі, – у вигляді штрафу без позбавлення права обіймати відповідні посади та займатися деякими видами діяльності, без конфіскації майна. Але, як ми вже побачили, ці факти абсолютно не вплинули на рішення суддів ВАКСу, – угода обвинуваченого з прокурором про визнання винуватості не була затверджена судом, а обвинувальний акт з усіма додатками було повернуто прокурору для продовження досудового розслідування в загальному порядку.

Зокрема, суд у резолютивній частині своєї ухвали зазначив: «У затвердженні угоди про визнання винуватості, укла-

деної між прокурором другого відділу управління процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення та представництва в суді Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Офісу Генерального прокурора ОСОБА_5 та обвинуваченим ОСОБА_6 у межах кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за № 52019000000001129 за обвинуваченням ОСОБА_8 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною п'ятою статті 27, частиною п'ятою статті 191, частиною третьою статті 209 КК України, – відмовити. Обвинувальний акт з додатками у кримінальному провадженні за обвинуваченням ОСОБА_8 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною п'ятою статті 27, частиною п'ятою статті 191, частиною третьою статті 209 Кримінального кодексу, повернути прокурору ОСОБА_5, для продовження досудового розслідування».

Слід зазначити, що прокурор, не погоджуючись із вказаною ухвалою суду першої інстанції, подав апеляційну скаргу до Апеляційної палати ВАКС на вказане рішення. Але, як і очікувалося, апеляційна інстанція залишила дану ухвалу в силі. Судове рішення набрало законної сили.

Висновок: укладаючи угоду з прокурором, не вірте жодним попереднім «гарантіям» з боку сторони обвинувачення, – пам'ятайте про зміст даного судового рішення, про яке йшлося вище.

Зрештою, угода про визнання винуватості, укладена в рамках кримінального процесу, набирає чинності тільки після її затвердження судом, у випадку, якщо вона не була оскаржена в апеляційній інстанції протягом 30 діб з моменту її проголошення. Таким чином, рішення про затвердження угоди про визнання винуватості з прокурором виносить саме суд, а не прокурор (а тим більше не слідчий, оперуповноважений чи детектив НАБУ, яким взагалі не дозволено навіть вести перемовини про укладання такої угоди). А тому поспішати з її виконанням до набрання чинності вироку суду, яким має бути затверджено таку угоду, не рекомендується.

Моя рекомендація: заздалегідь укладіть договір про надання правничої допомоги з досвідченим адвокатом, який спеціалізується у сфері кримінального судочинства, слухайте його поради і не робіть активних дій у кримінальному процесі без порад та рекомендацій адвоката, якому ви довіряєте.

У КСУ – поповнення

Олександр Водянніков склав присягу

Третього липня, на спеціальному пленарному засіданні суду новопризначений суддя Конституційного Суду України Олександр Водянніков склав присягу. Виконувач обов'язків голови КСУ Олександр Петришин вручив новому колезі мантію, нагрудний знак і посвідчення судді Конституційного Суду України.

Від імені колективу суду О. Петришин привітав Олександра Водяннікова з набуттям повноважень судді Конституційного Суду України. «Сьогодні ви стаєте частиною інституції, яка є охоронцем Конституції – Основного Закону нашої держави, її правових цінностей і демократичних засад. На вас покладається почесна місія – стояти на варті верховенства права, захищати права і свободи людини і громадянина, а також забезпечувати стабільність та цілісність конституційного ладу України», – зазначив він.

Після складення присяги Олександром Водянніковим кількість суддів Конституційного Суду України становить 12, що забезпечує необхідний кворум суду для проведення ним пленарних засідань та ухвалення рішень відповідно до Конституції України та Закону «Про Конституційний Суд України».

У церемонії складення присяги взяла участь Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець, голова Вищої ради правосуддя Григорій Усик, голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Андрій Пасічник, представник Президента України у Конституційному Суді Сергій Дембовський, голова Асоціації суддів Конституційного Суду України Сергій Вдовіченко, голова комітету Верховної Ради України з питань правової політики Денис Маслов, а також посадові особи, працівники органів державної влади, представники наукової спільноти, медіа.

Серед присутніх були й представники іноземних дипломатичних установ та міжнародних організацій, зокрема, Тимчасово повірений у справах США в Україні Джон Гінкель, Тимчасово повірена

у справах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні Шарлотта Сюрен, Постійний заступник Надзвичайного і Повноважного Посла Федеративної Республіки Німеччина в Україні Максиміліан Раш, Голова Офісу Ради Європи в Україні Мачей Янчак, керівник відділу «Європейська інтеграція, врядування та верховенство права, громадянське суспільство» Представництва ЄС в Україні Асієр Сантільян, старший радник, керівник Програми підтримки ОБСЄ для України Карін Рьольке, керівник операційної діяльності Програми підтримки ОБСЄ для України П'єр Боссан, другий секретар Посольства Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні Джош Кольтер, менеджер проекту «Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні», що впроваджується в межах спільної програми ЄС та Ради Європи «Партнерство заради належного врядування» Сюзанна Мнацаканян. Також до заходу долучилися Голова Адміністративної Палати, суддя Державного Суду Естонської Республіки Іво Пілвінг та суддя Кримінальної Палати Державного Суду Естонської Республіки Пааво Рандма.

Відділ комунікацій
та правового моніторингу КСУ

AI без ілюзій:

як бізнесу не втратити контроль над штучним інтелектом?

Що робити в ситуації, коли AI-інструменти європейського ринку можуть програти неконтрольованим розробкам у не-демократичних країнах

Тетяна САХАРУК,

генеральна директорка, голова Ради регіональних мереж Глобального договору ООН у Східній Європі та Центральній Азії

Про сьогоднішній ШІ

Щодня ми створюємо гігантські обсяги даних, і штучний інтелект навчається опрацьовувати їх з неймовірною швидкістю. За оцінками експертів, швидкість обробки інформації штучним інтелектом подвоюється кожні сім місяців. Це свідчить не лише про технологічний прорив, а й глибоку трансформацію того, як ми спілкуємося, працюємо та приймаємо рішення.

На події «AI-Driven, Human-Centered: нова ера бізнесу» Глобальний договір ООН в Україні провів невеликий експеримент: ми надали учасникам слайди з двома картинками тварин, де одна картинка взята з відкритих джерел, інша – згенерована ШІ, і попросили визначити ту, яку згенерував штучний інтелект. Результат впізнаваності роботи ШІ був від 30 до 50%.

Це означає, що ми вже зараз часто не здатні відрізнити інформацію, яка згенерована штучний інтелект, від реальної. Саме ця ситуація не несе загрози, але таким підходом можуть керуватися й із метою пропаганди, тероризму чи впливу на молодь. Штучний інтелект уже сьогодні перетинає кордони етики: ШІ навчається на історичних даних, які можуть мати упередження. Якщо ці моделі не перевіряти та не коригувати, бізнес-рішення, що ухвалюються на їх основі, можуть дискримінувати людей за расою, віком, статтю чи іншими ознаками. Наприклад, алгоритмічне сортування резюме вже сьогодні іноді відсіює кандидатів через неточні або викривлені результати оцінки.

На що звернути увагу бізнесу вже сьогодні?

Цього року Глобальний договір ООН в Україні провів опитування серед українського бізнесу щодо того, як саме компанії

використовують штучний інтелект у своїй роботі. Воно засвідчило, що: менше половини респондентів проходили навчання щодо етичного використання ШІ. Тобто значна частина фахівців працює зі штучним інтелектом без достатніх знань про їх потенційний вплив на права людини, упередження чи дискримінацію. Це означає, що компанії не мають повної картини ризиків і можуть несвідомо допустити витік конфіденційної або чутливої інформації про своє підприємство та/або клієнтів. І лише поодинокі компанії проводять системну оцінку впливу впроваджених ШІ-рішень на права людини. Правда, деякі компанії вже включають етичні принципи штучного інтелекту до ширших політик із прав людини або кібербезпеки. Але велика частина опитаних зазначає, що не має жодних окремих політик щодо використання ШІ.

Хоча загроза AI здається ще не очевидною, вона може стати реальністю в межах кількох років. Якщо не почати розробляти й дотримуватися чітких правил, стандартів і механізмів контролю вже зараз, можливості штучного інтелекту можуть бути використані проти нас.

То чи є стандарти і правила використання ШІ?

У 2024 році ухвалено EU AI Act – акт, що регулює безпеку, прозорість і права людини у сфері ШІ в ЄС. Його вимоги стосуються всіх розробників штучного інтелекту, які працюють на європейських ринках, незалежно від країни походження. Акт класифікує системи ШІ за різними категоріями залежно від потенційних ризиків:

1. Неприйнятний ризик. Використання таких систем є забороненим відповідно до AI Act. До таких систем належать ті, які можуть суттєво порушувати права та свобо-

ди людини. Наприклад, соціальний скоринг, тобто оцінювання людей на основі їхньої соціальної поведінки або особистих рис.

2. Системи високого рівня ризику, які відповідно до AI Acts мають обов'язково регулюватися та контролюватися людиною.

3. Системи з обмеженим ризиком, що мають не такі суворі регулювання.

4. Системи із мінімальним ризиком.

Які покарання за допущені порушення? Вони доволі суворі й дороговартісні. Ось деякі з них:

– за заборонені практики ШІ (системи з неприйнятним ризиком) передбачено штраф до 7% світового річного обороту компанії або до 35 млн євро (залежно від того, яка сума є більшою).

– за порушення інших вимог – штраф до 3% світового річного обороту або до 15 млн євро.

Чи регулюється ШІ в Україні?

Улітку 2024 року Мінцифри представило «Білу книгу» – дорожню карту для майбутнього регулювання штучного інтелекту в Україні. Документ передбачає впровадження методології оцінки впливу штучного інтелекту на права людини, створення регуляторної «пісочниці» для тестування продуктів, запуск платформи юридичної підтримки бізнесу, етичного кодексу (який уже підписали 14 IT-компаній), а також Центру відповідального ШІ – онлайн-ресурсу з інструментами, рекомендаціями та новинами в сфері регулювання.

Натомість бізнес-середовище негативно відреагувало на документ: низка українських SEO відзначили, що в ньому замало конкретики. Топи IT-компаній також наголосили на тому, що брати як приклад лише досвід ЄС – однобокий підхід. У той час, як законодавство Європейського Союзу накладає численні регулювання та високі штрафи, недемократичні країни ставлять у пріоритет розвиток ШІ-технологій, а не захист прав споживачів. А ще говорить про те, що в перспективі AI-інструменти європейського ринку можуть програти неконтрольованим та добре фінансованим розробкам у не-демократичних країнах.

У згаданій «Білій книзі» окреслено, що документ відкритий до широкого обговорення, а після збору зворотного зв'язку від українського бізнесу він буде допрацьований. Представники бізнесу, своєю чергою, виступають за збалансоване регулювання ШІ, яке не вб'є нові розробки, а допоможе контролювати ризики.

Що можна робити вже сьогодні:

– **Регулювати ШІ всередині команди.** Окрім того не менш важливий етап – якісна комунікація з командою щодо всіх можливих ризиків: ваші працівники мають бути в курсі можливих наслідків недотримання правил використання AI на робочому місці.

– **Аналізувати, а не сліпо наслідувати тренди.** Не кожному бізнесу потрібні AI-фахівці. За словами Ігоря Філіпенка з RBC Group, мінімальна ШІ-команда може обходитися бізнесу в 100 тис. євро на рік. Перш ніж публікувати вакансії, подумайте, чи доцільно на даному етапі залучати AI-фахівців у вашу команду, чи ці завдання може закрити вже наявний відділ та працівники.

– **Інвестувати в навчання.** Одного листування із ChatGPT недостатньо, аби бути в курсі останніх новин у всесвіті штучного інтелекту. Якщо ви плануєте гру в «довгу» – імплементувати AI-рішення в свої бізнес-процеси таким чином, щоб вони приносили користь, а не ризики – інвестуйте в навчання своє та своєї команди. Таких можливостей на ринку багато: нещодавно безоплатний курс з основ AI для українців провели в Google Україна – взяти участь у навчанні могли навіть ті, хто не має технічної освіти та спеціальних навичок. У рамках ESG Academy від Глобального договору ООН в Україні можна буде ознайомитися з можливостями ШІ в оцінці цих компонентів.

Реформа спрощеної системи оподаткування

Про що йдеться в Меморандумі з МВФ?

Уряд хоче скоротити можливості для зловживань «спрощеною». Як заявляється, влада планує провести реформи, які зроблять податкову систему справедливою. Серед запланованих дій – прогресивніша шкала ПДФО та обмеження «спрощенки» для зменшення зловживань.

Так про що йдеться в Меморандумі з МВФ?

«У майбутньому ми розглянемо можливість реформ, які зроблять податкову систему більш справедливою (наприклад, через прогресивнішу шкалу ПДФО). Також ми плануємо здійснити комплексну реформу спрощеної системи оподаткування (ССО) з метою обмеження сфери її застосування та зменшення можливостей для зловживань», – йдеться в документі.

У меморандумі також зазначається, що реформа ССО буде спрямована на мінімізацію можливостей для середнього та великого бізнесу легально уникати сплати податків або приховувати обсяги реалізації товарів та послуг, у тому числі тих, що були незаконно імпортовані або вироблені. Зокрема, не пізніше початку 2027 року розпочнеться впровадження заходів, які обмежать можливість для суб'єктів господарювання повертатися до спрощеної системи оподаткування після переходу на загальну систему оподаткування. Крім цього, планується переглянути підходи до визначення та індексації лімітів для ССО, а також звзвити перелік видів діяльності, які можуть підпадати під її дію.

Податки з діяльності на онлайн-платформах

У меморандумі також йдеться про майбутнє оподаткування діяльності, що здійснюється через цифрові платформи. Зазначається, що в Україні вже розроблено законодавчі зміни для запровадження вимог щодо звітності для операторів цифрових платформ та міжнародного обміну даними. «Це дозволить Державній податковій службі отримувати дані від цифрових платформ та міжнародних органів про доходи фізичних осіб, які отримують прибуток без реєстрації приватного підпри-

ємництва або без використання спрощеної системи оподаткування», – сказано в документі.

На переконання авторів законопроекту, такий крок стане ефективним інструментом контролю за декларуванням доходів і сприятиме суттєвому розширенню податкової бази за рахунок включення фізичних осіб, чий доходи нині не оподатковуються. Як вказується, відповідні законодавчі зміни було подано до парламенту 30 квітня цього року. «Ми прагнемо до їх якнайшвидшого ухвалення до кінця 2025-го. Для додаткового стимулювання дотримання вимог законопроект передбачає податок з обороту в розмірі 5% на доходи, отримані через цифрові платформи. Закон не передбачає нових звільнень від ПДВ», – зазначено в меморандумі.

Додамо, не так давно Кабінет Міністрів схвалив законопроект щодо впровадження міжнародного автоматичного обміну інформацією про доходи, отримані через цифрові платформи. Він передбачає оподаткування доходів, отриманих від діяльності на цифрових платформах на кшталт Ukron, Bolt, OLX, Prom, Rozetka тощо. Законопроект передбачає, що українців, які регулярно продають товари або надають послуги через цифрові платформи, можуть зобов'язати сплачувати податки. Йдеться про 10% від річного доходу: 5% податку та 5% військового збору.

Підготувала Катерина ЖИРІЙ

Еволюція українського правосуддя: судовий прецедент – реальність, конституційність, надії та майбутнє (частина дев'ята)

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №№ 5 – 13.

У цьому розділі спробуємо оцінити характер судової правотворчості з погляду законів України в динаміці, починаючи зі здобуття нашою країною незалежності.

Володимир ДОН,
член Національної спілки
журналістів України

Законодавство України щодо судової правотворчості

У Цивільному процесуальному кодексі, який був прийнятий ще за радянських часів і дістався незалежній Україні у спадок, питання щодо незалежності суддів та обов'язковості висновків і мотивів суду касаційної інстанції для судів нижчої інстанції викладені в наступних статтях. Відповідно до ст. 8 «При здійсненні правосуддя в цивільних справах судді незалежні і підкоряються тільки законам. Судді вирішують цивільні справи на основі закону, в умовах, що виключають сторонній вплив на них» (Стаття 8 зі змінами, внесеними згідно із законами № 2464-12 від 17.06.1992 р., № 2857-12 від 15.12.1992 р.).

Стаття 11. Вирішення справ на підставі діючого законодавства, виглядала наступним чином: «Суд вирішує справи на підставі Конституції, інших актів законодавства України, міжнародних договорів України в порядку, передбаченому цим Кодексом (Стаття 11 зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2857-12 від 15.12.1992 року).

Тим самим зміст статей 8 та 11 однозначно вказує на те, що судді незалежні й підкоряються тільки законам, судді вирішують цивільні справи на основі закону, в умовах, що виключають сторонній вплив на них, суд вирішує справи на підставі Конституції, інших актів законодавства України. Стаття 337 щодо обов'язковості висновків і мотивів касаційної інстанції була викладена в такому вигляді: «Висновки і мотиви суду, який розглянув справу в касаційному порядку, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при повторному розгляді справи. Таким чином, обов'язковість застосування висновків і мотивів касацій-

ного суду передбачалася виключно в разі повторного розгляду тієї ж справи в суді першої або апеляційної інстанції.

Такий стан відносної стабільності в ЦПКУ тривав до 07.07.2010 р., коли з ініціативи Президента України В. Ф. Януковича до ЦПКУ було внесено зміни. Відповідно до ст. 360-7 «Прикінцевих положень» Закону «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 ВВР, 2010, №№ 41-42, 43, 44-45, ст. 529 до ЦПКУ були внесені наступні зміни. Стаття 360-7 «Обов'язковість судових рішень Верховного Суду України».

«1. Рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права в подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України».

Тут виникає одразу декілька запитань: якими мотивами керувався законодавець в цьому випадку, чому обмежився виключно неоднаковим застосуванням судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права в подібних правовідносинах, без врахування процесуального права та які приховані цілі переслідувала влада цими новаціями? Насторожує те, що зазначені зміни прийнято з подачі В. Януковича, який був уособленням авторитарного режиму і, як засвідчили подальші події, жодним чином не був зацікавлений у формуванні в Україні громадянського суспільства та справедливої судової системи.

Таким чином практика Верховного Суду України набуває імперативного характеру й стає обов'язковою для всіх судів України. Після повалення режиму Януковича та проведення Конституційної реформи, славнозвісна ст. 360-7 «Обов'язковість судових рішень Верховного Суду України», була скасована.

Згідно діючої редакції ЦПКУ, «цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції, цього Кодексу, Закону «Про міжнародне приватне право», законів України, що визначають особливості розгляду окремих категорій справ, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 3); суд розглядає справи відповідно до Конституції України, законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» (ст. 10).

Із точки зору оцінки обов'язковості застосування висновків Верховного суду місцевими та апеляційними судами, викладених у ст. 263, дуже важливе справжнє розуміння закладеного законодавцем сенсу. Аналізуючи ч. 1 «Судове рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним й обґрунтованим» та ч. 3 «Судове рішення має відповідати завданню цивільного судочинства, визначеному цим Кодексом», можна дійти висновку, що завдяки вживанню синонімів «повинно» та «має» викладені норми набувають імперативного характеру (Караванський С. Практичний словник синонімів української мови: близько 20 тисяч синонім. рядів / Святослав Караванський. 4-те вид., опрац. і значно допов. Львів: БаК, 2012. С. 323. с. 523 URL: [irbis-nbuv. Gov .ua /ulib/ item/UKR0001753](http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001753); Словник синонімів української мови/URL: synonymy.info).

Стосовно ч. 4 ст. 263 «При виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду». Таким чином, відсутність дієслів «повинен», «має» та інших синонімів вказує на диспозитивність цієї норми. Стосовно терміну «враховує» слід зазначити наступне: по-перше не конкретизовано, в який спосіб «враховує»,

а по-друге, в семантичному значенні «враховує» – бере щось до уваги, співвідносить із чимось при міркуванні, плануванні тощо. Відтак, можна дійти висновку, що ч. 4 ст. 263 ЦПКУ носить диспозитивний характер.

Про допуск справ до провадження і права людини

Стосовно ч. 1 ст. 417 «Вказівки, що містяться в постанові суду касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої та апеляційної інстанцій під час нового розгляду справи», то в даному випадку вказані й чіткі умови – під час нового розгляду справи, і підкреслена обов'язковість для суду першої та апеляційної інстанцій.

Ще один важливий момент, який неможливо залишити без уваги. Відповідно до вже згадуваних «Прикінцевих положень» Закону «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України, 2010, № 41–42, 43, 44–45, С. 529 від 07.07.2010 р.) до глави 3 ЦПКУ «Перегляд судових рішень Верховним Судом України» була внесена ст. 360. «Допуск Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ справи до провадження» наступного змісту: «Вирішення питання про допуск справи до провадження здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка формується в порядку, встановленому частиною третьою статті 11-1 цього Кодексу, без участі суддів, що прийняли рішення, яке оскаржується».

По-перше, наведена стаття обмежує доступ до суду обумовлений п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (URL: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004#Text) ратифіковану Законом № 475/97-ВР від 17.07.1999 р.; не відповідає ч. 3 ст. 8 Конституції України та ч. 1 ст. 55 Конституції України, а також ст. 4 ЦПКУ, ст. 4 ГПКУ та ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства.

По-друге, порушує загальноновизнаний принцип судочинства, відповідно до якого неприпустимо здійснення розгляду справи в межах однієї інстанції судом саме цієї інстанції.

По-третє, запропонований порядок допуску практично повністю унеможлиблює перегляд судових рішень Верховним Судом України та створює умови для зловживань, в тому числі й на корупційних умовах.

По-четверте, реалізація зазначеного порядку, відповідно до якого рішення про

допуск справи до провадження до Верховного Суду України приймає не сам ВРУ, а Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, тобто саме той суд, рішення якого оскаржується. Тож зазначена норма суперечить принципу *nemo esse debet iudex in propria causa* (ніхто не може бути суддею у своїй власній справі).

Здавалося би, яке відношення ці доволі суперечливі норми права мають до суттєво оновленого чинного законодавства України через 15 років? Відповідь на це питання досить проста – безпосереднє. Частинами 1 та 2 статті 404 діючого ЦПКУ передбачено наступний порядок передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду:

1. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

2. Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу суду, що розглядає справу.

Таким чином, на сьогодні законодавчі норми, які порушують принципи та норми права, що мали місце 15 років тому за злочинної влади Януковича, успішно перекочували до існуючого законодавства та продовжують «захистити» права, в тому числі й конституційні, громадян України.

Перша редакція Арбітражного процесуального кодексу України (№ 1798-ХІІ) відбулась 6 листопада 1991 року /Відомості Верховної Ради України, 1992, № 6, С.56). Відповідно до ст. 4 «Арбітражний суд вирішує спори на підставі Конституції України, Закону України «Про арбітражний суд»,

цього Кодексу, інших актів законодавства України, міждержавних договорів та угод, ратифікованих у встановленому порядку».

Законом України Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України від 21 червня 2001 року № 2539-III/Відомості Верховної Ради України, 2001, № 36, ст. 188), назву кодексу виклали в такій редакції: «Господарський процесуальний кодекс України». Частина 1 ст. 4 не змінила свого смислового змісту, але були додані статті 111 - 12 «Вказівки, що містяться в постанові касаційної інстанції, є обов'язковими для суду першої інстанції під час нового розгляду справи» та 111 – 21 «Вказівки, що містяться у постанові Верховного Суду України, є обов'язковими для суду першої інстанції під час нового розгляду справи».

Як це вже сталося на прикладі ЦПКУ, відповідно до ст. 111 - 28 «Прикінцевих положень» Закону «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. (Відомості Верховної Ради України, 2010, №№ 41–42, 43, 44–45, С. 529) до ГПКУ були внесені наступні зміни. Стаття 111-28 «Обов'язковість судових рішень Верховного Суду України». Рішення Верховного Суду України, прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права в подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність із рішеннями Верховного Суду України. Доля цих змін та тривалість їх існування схожа з долею змін до цивільного процесу.

Загалом зміни до ГПКУ з питань незалежності суддів та обов'язковості судових рішень Верховного Суду України мали абсолютну аналогічний характер, у зв'язку з чим обговорення змін до ГПКУ не є доцільним.

Аналогічні процеси відбувалися також із Кримінально-процесуальним кодексом України та Кодексом адміністративного судочинства України. Відповідно до першої редакції Закону України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862-ХІІ (втратив чинність на підставі Закону № 2453-VI (2453-17) від 07.07.2010 р., (ВВР, 2010, №№ 41–42, 43, 44–45, С. 529), зміненого Законом № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 р., (ВВР, 2011, № 29, ст. 272), цікаві для нас статті викладені наступним чином.

Стаття 1 «Суддя – носій судової влади. Судді є посадовими особами державної влади»

Стаття 3 «Незалежність суддів»:

1. «Судді у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежними, підкоряються тільки законам і нікому не підзвітні».

Щодо судової незалежності та вплив на суддів

Аналогічна норма міститься в статті 47 «Незалежність суддів»: «Суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання. Суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права. Втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом».

В обох статтях насторожує абсолютно однакова за змістом норма «суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу» та «суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання». Акцентування уваги на незалежності суду та судді саме від незаконного впливу відповідно до законів елементарної логіки дає змогу дійти висновку про допустимість законного впливу на суди та суддів. Цілоком

Але чому поза увагою КСУ залишилася ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де вказано: «Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу». Як на погляд автора, за всієї схожості поняття суд та суддя не є тотожними.

Які правові конструкції з цього питання запропонує надалі Конституційний Суд залишається загадкою, але варто зазначити, що норма щодо незаконного впливу на суди та суддів, ухвалена за часів В. Януковича, існує й донині. Разом із тим головний зміст статті полягає в тому, що суди є незалежними та здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України. Жодні інші джерела права взагалі не згадуються.

Відповідно до ст. 17 єдність системи суддів загальної юрисдикції забезпечується шляхом забезпечення Верховним Судом України однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права. Тобто однаковість застосування поширюється виключно на суди касаційної інстанції та виключно щодо застосування норм матеріального права.

На підставі ч. 4 ст. 32 повноваження вищого спеціалізованого суду включають надання методичної допомоги судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції і законів України в судовій практиці на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; надання спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової юрисдикції. Зверніть увагу, ніде не вказано про обов'язкові, безумовні, безперечні, беззастережні, неухильні до виконання вказівки.

Згідно частини 2 та 6 ст. 36 Пленум вищого спеціалізованого суду:

<...> 2) узагальнює з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції практику застосування матеріального і процесуального закону; <...>

<...> 6) за результатами узагальнення судової практики дає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції.

Таким чином, тут також відсутні будь-які обов'язкові для виконання вказівки.

Повноваження Пленуму Верховного Суду України викладено в ст. 45 та «визначаються Конституцією України та цим Законом». Згідно ст. 128 Конституції «Голова Верхов-

На сьогодні законодавчі норми, які порушують принципи та норми права, що мали місце ще за злочинної влади Януковича, успішно перекочували до існуючого законодавства та продовжують «захищати» права громадян України.

2. «Гарантії незалежності суддів встановлюються цим Законом, а також Конституцією України».

Стаття 6 «Обов'язки суддів». «Судді зобов'язані: при здійсненні правосуддя дотримуватися Конституції та законів України, забезпечувати повний, всебічний та об'єктивний розгляд судових справ з дотриманням встановлених законом строків».

Першою редакцією Закону «Про судоустрій і статус суддів» № 2453-VI від 7 липня 2010 року (Відомості Верховної Ради України, 2010, №№ 41–42, 43, 44–45, С. 529), прийнятою за часів Януковича, були внесені значні зміни в попередній Закон. Слід зазначити, що вперше в ч. 1 ст. 6 з'явилася норма щодо «незаконного впливу».

Стаття 6 «Самостійність судів»:

«1. Суди здійснюють правосуддя самостійно. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Суди здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, забезпечуючи при цьому верховенство права».

можливо, що під законним впливом на суди та суддів є безальтернативне нав'язування «для всіх судів України» рішень Верховного Суду України, адже воно відбувається на підставі відповідного закону.

Досить оригінально питання незалежності суддів від незаконного впливу вирішив Конституційний Суд України (Рішення КСУ у справі № 1-8/2011 від 12 липня 2011 року № 8-рп/2011/. «Стосовно твердження суб'єкта права на конституційне подання, що оспорювані положення Закону щодо незалежності суддів від незаконного впливу допускають можливість вчинення законного впливу, Конституційний Суд України дійшов висновку про його безпідставність, оскільки відповідно до частини другої статті 126 Конституції України забороняється вплив на суддів у будь-якій спосіб».

Дійсно, відповідно до вказаної статті 126. Конституції України «Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю в будь-який спосіб забороняється».

ного Суду України обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду України в порядку, встановленому законом». Більше про повноваження Пленуму ВСУ в Конституції нічого не сказано, до речі, в наступних редакціях теж.

У зв'язку з проведенням судової реформи 2 червня 2016 року був прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус судів № 1402-VIII, який мав значні відмінності від попередніх. По-перше, суттєво скоротилися обов'язки Верховного Суду щодо «узагальнення з метою забезпечення однакового застосування норм права», по-друге, виключена норма щодо надання роз'яснень рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції. Відповідно до ч. 2 ст. 36 Верховний Суд здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики. Судові палати касаційного суду (ст. 44) аналізують судову статистику та вивчають судову практику; Велика Палата Верховного Суду (ст. 45) аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики.

Залишилися без змін ст. 6 «Незалежність судів» та ст. 48 «Незалежність суддів» – «суди, судді здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України».

На підставі закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147а-VIII від 03.10.2017 р. (Відомості Верховної Ради, 2017. № 48, С. 43, в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» з'явилися нові доповнення щодо повноважень Верховного Суду, які діють нині. Зокрема ст. 13. «Обов'язковість судових рішень» була доповнена ч. 6. «Висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права».

А також ст. 46 «Пленум Верховного Суду» була доповнена наступними пунктами:

2. Пленум Верховного Суду:

10-1) з метою забезпечення однакового застосування норм права при вирішенні окремих категорій справ узагальнює практику застосування матеріального і процесуального законів, систематизує та забезпечує оприлюднення правових позицій Верховного Суду з посиланням на судові рішення, в яких вони були сформульовані;

10-2) за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики надає роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ.

Знову ж таки, відсутність будь-яких обов'язкових для виконання вказівок, судових практик, прецедентів тощо. Аналогічна думка викладена в дослідженнях Верховного Суду (Практика Великої Палати Верховного Суду: вплив на судову систему. С. 9. URL: supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Praktika_VPVS_vustyp.pdf).

Приділяючи значну увагу незалежності суддів, Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) з цього приводу висловлює наступне. «КРЕС вважає, що в країнах континентального права гарантія суддівської незалежності розуміється, зокрема, як незалежність судді в прийнятті судового рішення. Така незалежність може обмежуватися виключно Конституцією, міжнародними договорами, законами та загальними принципами права, але не судовими рішеннями, які вже були прийняті в подібних справах. Відповідно, відхилення судів нижчого рівня від сталої судової практики є прийнятним, допустимим та коректним».

Більше того, в державах-членах КРЕС, що належать до континентальної системи права, суди нижчих інстанцій не є формально обмеженими рішеннями судів вищих інстанцій, однак вони можуть керуватися рішеннями вищих судів у подібних справах. «У зв'язку з цим вирішальну роль у можливості застосування судової практики, що узагальнюється верховним судом або судами касаційної інстанції належить законам, які регулюють питання організації судів (зокрема, повноваження верховного суду),

законам про конституційний суд, а також законам, що визначають ознаки подібності судових справ, критерії фільтрів та доступу до верховного суду».

При цьому КРЕС вважає, що повноваження верховних судів щодо забезпечення та збереження єдності судової практики не повинні розумітися так, ніби верховний суд повинен здійснювати втручання в діяльність судів нижчих інстанцій (Консультативна рада європейських суддів. Висновок № 20 (2017 р.) про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону. Страсбург, 10 листопада 2017 р. С. 4–13).

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з прийняттям Закону «Про Вищий антикорупційний суд». № 2509-VIII від 12.07.2018 р. (Відомості Верховної Ради, 2018, № 35, С. 267/, ст. 36). «Верховний Суд – найвищий суд у системі судоустрою України, доповнено пунктом 6 наступного змісту «забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом».

Застосована норма відсилає до процесуальних законів, згідно з якими, як уже було встановлено раніше, в судів відсутній обов'язок неухильно використовувати висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Зазначений порядок регулюється відповідно ч. 4 ст. 263 ЦПКУ, ч. 4 ст. 236 ГПКУ, ч. 5 ст. 370. КАСУ.

Висновки

Як уже було зазначено раніше, характерною особливістю національної правової

системи є спадковий зв'язок із романо-германською правовою сім'єю та збереження рудиментарних ознак соціалістичної правової системи. Слід звернути увагу на те, що основною відмінністю буття за радянських часів було існування дефіциту товарів та послуг в умовах дефіциту прав і свобод. Нині в незалежній Україні питання дефіциту товарів та послуг вирішено, а ось, на мою думку, позбавитися цілком від дефіциту прав і свобод ще не вдалося.

Сприйняття певної правової системи на національному рівні залежить не тільки від обставин, що історично склалися, а й від соціально-економічних та політичних умов, що існують у суспільстві. Сьогодні можна стверджувати, що в демократичних державах, в яких існує громадянське суспільство, спостерігається процес рецесії романо-германської та англосаксонської правових систем. Разом із тим, авторитарні режими та країни, що застрягли в здійсненні транзиту, в яких відсутнє громадянське суспільство, прагнуть дотримуватися того, що основним джерелом права є закон, а судова правотворчість (судова практика, судовий прецедент) не відповідають конституційним нормам поділу влади та незалежності суду

виставляють значну загрозу системі національного правосуддя.

Особливість романо-германської правової системи, до якої належить й Україна, полягає в наявності писаної конституції; у визнанні в якості основного джерела права законів, які формуються та приймаються спеціально уповноваженим законодавчим органом; норма права створюється не судами, а законодавчим органом, обраним народом; в існуванні чіткого поділу на приватне і публічне право, а також розмежування на природне та позитивне.

Стосовно визнання судової правотворчості, судового прецеденту та судової практики в якості джерела права, то слід зауважити про необхідність попереднього вирішення наступних питань. Прецедент відповідно до української правової доктрини полягає не в прийнятті під копірку наступних рішень, а в можливості застосування таких самих норм права в аналогічних умовах, обставинах. Тобто йдеться про застосування аналогічних алгоритмів, методів, методик тощо, при вирішенні автентичних проблем.

По-перше виникає питання визнання обставин, проблем автентичними, аналогічними. Чинне законодавство однозначно і конкретно не відповідає на це питання.

та сама варіабельність системи, яка існує в національному правосудді при застосуванні тих чи інших норм права.

Є питання й щодо того, як бути з рішеннями судів нижчих інстанцій, які прийняті на підставі висновку ВС про застосування в конкретних правовідносинах певних норм права, у разі, якщо ВП ВС прийняла рішення відступити від висновку, що існував раніше. Рішення, прийняті за попередньою практикою, не стають автоматично неправосудними, на відміну від закону, коли КСУ приймає відповідне рішення або ВРУ приймає новий закон, який скасовує дію попереднього. Процедура оскарження, строк позовної давності, як бути з виконаними рішеннями, які не передбачають повороту виконання (знесення об'єкта нерухомості)? З якого моменту попередня практика втрачає юридичну силу – з моменту прийняття нової або з моменту прийняття попередньої (див. рішення КСУ щодо питання втрати сили Закону від 3 жовтня 1997 р. № 4-зп/1997; від 9 лютого 1999 р. № 1-рп/1999; від 05.04.2001 р. № 3-рп/2001; від 22 травня 2008 р. № 10-рп/2008; від 26 січня 2011 р. № 1-рп/2011; від 13 березня 2012 р. № 5-рп/2012; від 4 червня 2019 р. № 2-р/2019)?

У випадку щодо законів, з цього питання існує суворя процедура. В ситуації із судовою практикою вона відсутня. У зв'язку з цим цілком логічно спочатку розробити механізми реалізації шляхом внесення відповідних змін до законодавства України, а потім застосовувати при здійсненні правосуддя.

Щодо ефективного застосування судової правотворчості як джерела права та отримання на цій основі справедливих та правосудних судових рішень існує кілька основних умов.

1. Наявність громадянського суспільства.
2. Регламентация зазначених джерел права у відповідних НПА.
3. Високий рівень авторитету та довіри до судової влади.
4. Подолання тотальної корупції взагалі й у судовій системі, зокрема.

Велика кількість рішень ЄСПЛ, в яких з боку держави Україна встановлено порушення прав і свобод громадян у результаті прийнятих судових рішень, скарг до ВС, говорить про низьку якість вітчизняного правосуддя. На жаль для підвищення якості правосуддя недостатньо лише визнання судової правотворчості джерелом права.

На останок треба зазначити, що в діючому законодавстві України відсутні норми, які вказують на обов'язок судів неухильно

У діючому законодавстві України відсутні норми, які вказують на обов'язок судів неухильно використовувати висновки щодо застосування відповідних норм права, викладених у постановках Верховного Суду.

Водночас класифікація держав за рівнем демократії, дотримання прав і свобод громадян перебуває в прямій кореляції з такими категоріями, як правова держава, верховенство права, справедлива судова система. У зв'язку з вищевикладеним автор дійшов висновку в тому, що судова правотворчість як джерело права – виняткова прерогатива вільної демократичної держави і наявності високо розвинутого громадянського суспільства та за умови високого рівня довіри до судів.

Практика свідчить, що спроби визнання судової правотворчості, судового прецеденту, судової практики джерелом права в недемократичних державах, поряд із таким джерелом, як закон, спричиняють правовий дуалізм та є засобом прийняття корупційних рішень, що в результаті стано-

По-друге, використовуючи ту саму методику, за інших змінних, неможливо отримати різний результат. Якщо за умовами завдання сказано, що цифри 2, 3, 4, необхідно виключно множити, то незалежно від послідовності дій результат буде завжди той самий. Але якщо в математиці це норма, то в правосудді – абсурд.

Виникає проблема дотримання конституційної норми щодо незалежності суду, а також щодо того, що роль суду зводиться до ролі статиста, який підбирає свої рішення під практику, в ряді випадків сумнівного характеру. При цьому такий підхід не виключає корупційні мотиви, а також можливість застосування різної практики на розсуд суду – один суд приймає за основу прецедент № 1, а інший, в аналогічних умовах, – прецедент № 2. Таким чином зберігається

використовувати висновки щодо застосування відповідних норм права, викладених у постановах Верховного Суду.

Ще одне важливе зауваження. Відповідно до ст 6 державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Відповідно до ст. 80 народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання в парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп. А згідно ст. 126 Конституція України суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.

Аналізуючи результати впливу положень статей 80 та 126 Конституції на стан справ у державі, складається враження, що Україна є державою з обмеженою безвідповідальністю. При цьому безвідповідальність обмежена не глибиною, розмахом та мірою суспільної шкоди, а переліком осіб, які змогли цю безвідповідальність для себе зафіксувати у відповідних статтях Основного Закону.

У результаті ми отримуємо безвідповідальність депутатів, які приймають неефективні та неякісні закони, що посилюється безвідповідальністю суддів, які проголошують неправосудні, несправедливі рішення та ще й намагаються взяти на себе повноваження законодавчого органу держави. Досить зручна та корисна позиція, що дозволяє отримувати надзвичайні преференції і, найголовніше, – залишатися на волі.

Як у цій ситуації не згадати Марка Тулія Цицерона «Безкарність – найбільше захоочення злочину».

Податкова служба отримала тимчасову керівницю

Кабмін тимчасово поклав виконання обов'язків голови Державної податкової служби України на Лесю Карнаух. Про це йдеться в розпорядженні Уряду № 593-р від 18 червня.

Варто зазначити, що нова очільниця податкової з травня була першою заступницею голови ДПС. А на державній службі Леся Карнаух перебуває з 2004 року після закінчення Одеської юридичної академії (спеціальність «Правознавство», кваліфікація – магістр права). З 2019 по 2023 рік була заступницею керівника апарату Рахункової палати України. З червня 2023 року працювала керівницею патронатної служби голови Київської обласної дер-

жавної адміністрації Руслана Кравченка, розпорядженням якого 11 серпня й була призначена заступницею голови Київської ОВА. Після призначення Кравченка на посаду голови Податкової стала його заступницею.

Defence City для оборонки

Про це у Telegram повідомив голова комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев.

«Разом із Давидом Арахамією подали на реєстрацію розроблений спільно з Міністерством оборони України пакет законопроектів про Defence City, щоб наша оборонка не виживала, а зростала», – написав він. Йдеться про зміни до Податкового кодексу, Митного та Бюджетного кодексів та інших законів та зміни до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів. «Складно виграти війну лише силою зброї – потрібна ще сила держави, яка підтримує тих, хто цю зброю виготовляє. Тому запропоновані нами системні зміни дозволять створити унікальний правовий режим для державної підтримки підприємств оборонно-промислового комплексу – Defence City», – зазначив парламентар.

Голова податкового комітету також повідомив, що в пакеті передбачено запровадження переліку підприємств оборонно-промислового комплексу (резидентів Defence City). Формуватиме і вестиме його Міністерство оборони. Сам перелік, звітиність підприємств ОПК та інформація про них матимуть обмежений доступ і охоронятимуться у встановленому порядку, зауважив він.

Також передбачені додаткові пільги до 1 січня 2036 року: звільнення від подат-

ку на прибуток за умови реінвестування, звільнення від земельного податку, податку на нерухомість та екологічного податку. Окрім того, зберігаються всі чинні податкові преференції для ОПК (пільги з ПДВ, прискорена амортизація, пільги для працівників на релокованих підприємствах тощо). Підприємствам з переліку обіцяють спрощення митних процедур, спрощений експортний контроль для військових технологій, додаткові гарантії захисту в межах кримінального процесу, підтримку в релокації підприємств та можливість встановлення НБУ особливостей валютного нагляду та валютних операцій.

Уточнимо, раніше повідомлялося, що Україна розвиватиме «данську модель», за якою партнери купують зброю в українського ОПК для потреб української армії, і на цю програму в 2025 році планується залучити понад мільярд доларів. Про це повідомив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль. Додами й те, що в минулому році одну третину усього зростання внутрішнього валового продукту забезпечила оборонна промисловість України, про що повідомляв раніше міністр стратегічних галузей промисловості Герман Сметанін.

НеБезМежне право

Принцип «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet» та його вплив на практику правозастосування

Правові принципи та доктрини останнім часом посіли помітне місце в обґрунтуванні судових рішень. Ці правові засади, більшість з яких походять ще з римського права, в сучасній Україні стали певним дороговказом у правозастосовчій діяльності судів. Не в останню чергу завдяки ним у судових рішеннях відчувається не лише буква, але й дух закону.

Сергій ЧАПЛЯН,
прокурор Офісу Генерального прокурора

Принципи, доктрини, максими, аксіоми...

Із часів моєї адвокатської практики мені пам'ятні окремі випадки судового формалізму, зумовлені догматичним тлумаченням деяких правових норм, очевидно, на шкоду принципам розумності та справедливості. Варто визнати, що на сьогодні ситуація докорінно змінилася, в тому числі завдяки активному використанню судами принципів та доктрин приватного права в мотивуванні своїх рішень.

Говорячи про принципи та доктрини в судовій практиці, варто одразу звернути увагу, що в судових рішеннях окрім них, згадуються й правові аксіоми та максими, причому одні й ті самі вислови можуть позначатися будь-яким із цих понять. Спробуємо розібратися, у чому полягає різниця між ними.

Отже, максима – короткий, стислий вислів, що відображає загальновизнане правове правило. Аксіома – положення, яке сприймається як очевидна істина, що не потребує доведення і відображає загальноприйнятий зміст права. Принцип – ідея, що лежить в основі правового регулювання. Доктрина – сукупність принципів та теоретичних положень, які є основою для тлумачення, розвитку або застосування норм права.

Як свідчить правова наука і практика правозастосування, одне й те саме положення чи постулат може розглядатися і як максима (влучний вислів), і як аксіома (цілком очевидне твердження), і як принцип (ключова ідея), і як доктрина (сукупність ідей та наукових і практичних її розробок). Яскра-

вим прикладом правової максими, яка з розвитком правової науки та практики перетворилася на важливий принцип права і має підстави претендувати на статус доктрини є «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet» – «Ніхто не може передати більше прав, ніж має сам».

А згаданий вислів «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet» та його змістовне наповнення в буквальному розумінні є правовою максимою, що коротко і влучно відображає зміст відповідного правила. Водночас, враховуючи, що це правило є очевидним і не вимагає спеціального доведення, ця максима часто розглядається як аксіома.

Правило «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet», за яким будь-який відчужувач повинен мати необхідний обсяг правомочностей, може бути віднесено до загальних засад правозастосування й позначається в практиці українських судів як «загальновизнаний принцип приватного права».

І, нарешті, як системна єдність, що утворюється зазначеним принципом, правовими приписами, санкціонованими державою з метою його унормування, науковими роботами, в яких цей принцип знайшов свій розвиток, а також актами правозастосування, що впливають на подальше формування практики, «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet» може розглядатися як правова доктрина.

Історичний розвиток

Наведене вище формулювання «Nemo plus iuris...» первинно належить римсько-

му юристу Гнею Доміцію Ульпіану (170 – 228 р. р. н. е.), який сформулював його в 46-й книзі коментарів до едикту претора. В подальшому зазначене положення знайшло своє закріплення у відомих дигестах візантійського імператора Юстиніана I – зводі систематизованих (кодіфікованих) напрацювань римських юристів, зокрема Ульпіана, що мали силу закону в Східній Римській імперії (Візантії).

Починаючи з XI ст. в Західній Європі відроджується інтерес до римського права, центром вивчення якого стає Болонський університет. Відомий правник тих часів Ірнерій заснував там так звану «Болонську школу права», яка стала центром вивчення та викладання *Corpus Juris Civilis* (Зводу цивільного права) Юстиніана, частиною якого були згадані вище дигести. Правило «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet» сприймалося прихильниками зазначеної школи як аксіома, тобто беззастережно, у зв'язку з чим упродовж досить тривалого часу воно не зазнавало суттєвих модифікацій.

В епоху Середньовіччя та Відродження принцип «Nemo plus iuris...» широко застосовувався під час вирішення спорів про передачу майна, проте інколи в пом'якшеному вигляді. Так, збільшення кількості та обсягів торгових операцій спровокувало появу та стрімкий розвиток торгових звичаїв, які почали досить суттєво впливати на правозастосування. Не будучи систематизованими, вони, тим не менше, часто захищали інтереси добросовісного набувача, особливо якщо те чи інше майно продавалося відкрито.

Разом із тим юридичне оформлення інституту добросовісного набуття розтягнулося на кілька століть. Історики зазначають, що в XVII ст., наприклад, в Англії мали місце випадки захисту судами прав добросовісних набувачів майна в справах про шахрайство тощо. В подальшому така практика закріпилася.

Взагалі в країнах англосаксонського права поширення набув близький до «Nemo plus iuris...» принцип «Nemo dat quod non

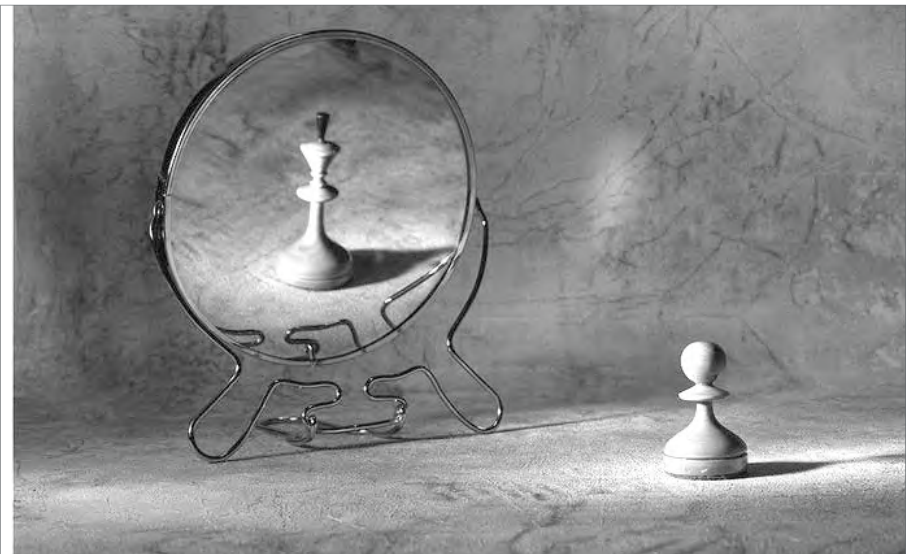
habet» – «Ніхто не може дати те, чого не має». Інакше це правило формулюється так: покупець не може мати кращого титулу, ніж продавець (англ. «purchaser can have no better title than the seller»). З урахуванням інституту добросовісного набуття, у Великій Британії цей принцип не застосовувався як абсолютний. Наприклад, у справі «Henderson & Co проти Williams» (1895) була сформульована така позиція: «коли одна з двох невинних осіб має постраждати від шахрайства третьої особи, постраждає той, хто своєю необережністю дозволив такий третій особі вчинити шахрайство». В подальшому суди неодноразово посилалися на неї, вирішуючи подібні справи, як-от у справі «Farquharson Bros. & Co. v. King & Co.» (1902), коли суд надавав оцінку вбуттю товару з володіння компанії шахрайським шляхом з вини її представника з одночасним набуттям іншою особою. Враховуючи добросовісну поведінку набувача, суд дійшов висновку про пріоритетний захист саме його інтересів.

Правове регулювання в Сполучених Штатах Америки, які наслідували англосаксонську систему права, також зазнало впливу принципу «Nemo dat quod non habet» із застереженнями щодо добросовісності (див., приміром, ст. 2-403 Єдиного комерційного кодексу США). Аналогічно був пом'якшений принцип «Nemo plus iuris...» в країнах континентального права. Наприклад, згідно з § 933 Німецького цивільного уложення (розроблено у XIX ст., видання 1900 року), якщо відчужена річ не належала відчужувачу, набувач стає її власником із передачею йому речі за винятком випадку, коли він діяв недобросовісно.

Досвід ЄСПЛ

У практиці Європейського суду з прав людини принцип «Nemo plus iuris...» простежується опосередковано, через застосування статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Пояснюється це тим, що до компетенції ЄСПЛ належать спори з приводу дотримання державами-підписантами Конвенції закріплених нею прав, натомість приватноправові спори юрисдикцією цього суду не охоплюються.

Певні паралелі із застосуванням принципу «Nemo plus iuris...», зокрема винятків до нього, можна провести в рішенні ЄСПЛ від 05.01.2000 року у справі «Beveller v. Italy». Суть спору: у 1977 році один італієць продав картину пензля Ван Гога гро-

мадянину Швейцарії за 6 млн лір, але Міністерство культури Італії, маючи переважне право на придбання твору, визнаного культурною цінністю, та не реалізувавши цього права, впродовж 10 років не давало дозволу на вивезення картини за межі країни. У 1988 році покупець продав картину за 8,5 млн доларів США музею Пеггі Гугенхайм у Венеції. Отримавши інформацію про укладення договору, Міністерство культури примусово відчужило картину на користь держави, сплативши за неї 600 млн лір, тобто ціну 1977 року, посилаючись на неналежне повідомлення про продаж, внаслідок чого міністерство не мало можливості реалізувати своє право ще тоді. Італійські суди, розглядаючи спори щодо права власності на картину, фактично застосували принцип «Nemo plus iuris...», визнавши швейцарського покупця таким, що не набув права власності на картину, а отже, не мав права її відчужувати.

ЄСПЛ, натомість, визнав порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, вказавши, що тривала бюрократична процедура та недостатня грошова компенсація порушили баланс між інтересами держави та правами добросовісного набувача. Таким чином, якщо національні суди зосередили увагу на обсязі прав заявника та його правомочності відчужувати спірний об'єкт, то ЄСПЛ зосередився на несправедливості несприятливих наслідків, які настали для заявника.

Вплив на нормотворчість та правозастосування в Україні

В Україні вплив принципу «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet» очевидно простежується у формулюваннях ст.ст. 328-330, 387-388 ЦК Украї-

ни. Що стосується судової практики, то опосередкований вплив цього принципу на аргументацію судових рішень має досить давню історію. Водночас найдавніша пряма згадка про нього в тексті судового рішення, зафіксоване в Єдиному державному реєстрі судових рішень, зустрічаємо в рішенні Господарського суду Харківської області від 07.08.2018 року в справі № 922/823/18, де за його допомогою обґрунтована неможливість переходу до особи права постійного користування земельною ділянкою від попереднього власника розташованого на ній майна, з огляду на те, що такий попередній власник, маючи право власності на розташоване не земельній ділянці нерухоме майно, не мав юридично оформленого права на саму ділянку.

Якщо розглядати застосування принципу «Nemo plus iuris...» у практиці Верховного Суду, можна виділити деякі позиції:

1) постанова ВС від 23.07.2024 р. у справі № 757/56433/19-ц: «законодавцем передбачено можливість відступлення первісним кредитором новому кредитору як повного обсягу прав та обов'язків, належних йому на момент відступлення (універсальне правонаступництво), так і можливість відступлення прав лише у певній частині, що обумовлюється сторонами в договорі відступлення права вимоги (сингулярне правонаступництво). Оцінюючи обсяг переданих прав, суд враховує загальновизнаний принцип приватного права «Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet», який означає, що «ніхто не може передати більше прав, ніж має сам». Отже, відступлення права вимоги може здійснюватися тільки відносно дійсної вимоги, що існувала на момент переходу цих прав, тому, під час розгляду заяв/клопотань про за-

міну кредитора правонаступником, судам необхідно з'ясувати обсяг та зміст прав, які переходять до нового кредитора та чи існують ці права на момент переходу (на момент підписання договору цесії (відступлення права вимоги)).

Аналогічна позиція викладена в постановвах Касаційного господарського суду в складі Верховного Суду від 4.12.2018 р. у справі № 31/160(29/170(6/77-5/100); від 19.02.2025 у справі № 922/3921/21 (922/4727/21);

2) постанова ВС від 04.12.2018 р. у справі № 31/160(29/170(6/77-5/100): «предметом розгляду в даній справі є питання заміни кредитора у справі про банкрутство його правонаступником. Для правильного вирішення даного питання слід встановити чи були визнані кредиторські вимоги правопопередника та в якому розмірі, а також обсяг переданих правонаступнику прав вимоги до банкрута. При цьому, оцінюючи обсяг переданих прав, суд враховує загальновизнаний принцип приватного права «*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*», який означає, що ніхто не може передати більше прав, ніж має сам»;

3) постанова ВС від 17.07.2024 р. у справі № 918/791/23: «Організація як власник майнового комплексу на підставі рішення виконавчого комітету сільради «Про оформлення права власності на об'єкт нерухомого майна, що перебуває у власності юридичної особи» від 27.07.2006 № 46 за положенням ч. 1 ст. 319 ЦК України володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Тому вона має право відчужити належне їй на праві власності майно Товариству, однак ніхто не може передати більше прав, ніж має сам (*nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*). Таким чином, звертаючись до суду з позовом,

Сільраді необхідно розмежувати майно, яке могло бути предметом продажу на законних підставах, та інше майно (в тому числі самочинно побудоване / гідротехнічні споруди);

4) постанова ВС від 14.06.2023 р. у справі № 916/1714/22: «К. як постійний землекористувач, наділений правомочностями щодо володіння та користування земельною ділянкою, водночас правом розпоряджатися такою земельною ділянкою, в тому числі надавати її в користування третім особам, наділений орган, уповноважений державою на здійснення відповідних функцій. Отже, К. не наділений повноваженнями на передачу в тимчасове користування земельної ділянки під водним об'єктом. Так само до повноважень цього органу не віднесено й право на надання дозволу щодо добування (вилову) риби та водних безхребетних. При цьому оцінюючи обсяг переданих прав, слід було врахувати загальновизнаний принцип приватного права «*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*», який означає, що ніхто не може передати більше прав, ніж має сам»;

5) постанова ВС від 17.08.2023 р. у справі № 910/4918/21: «ТОВ «Т.» не має статусу сторони чи учасника у справі ... про банкрутство ТОВ «В.», права скажника оскаржуваною ухвалою ... не порушено, а рішення стосовно його прав та (або) обов'язків судом не приймалось, відповідно ТОВ «Т.» не набуло процесуальних прав на апеляційне оскарження прийнятих у даній справі процесуальних документів. Оцінюючи обсяг переданих прав у цьому випадку, слід врахувати загальновизнаний принцип приватного права «*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*», який означає, що ніхто не може передати більше

прав, ніж має сам. Оскільки ТОВ «Т.» не набуло права на апеляційне оскарження ухвали ... про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство, суд апеляційної інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для заміни скажника за апеляційною скаргою з ТОВ «Т.» на правонаступника ТОВ «Ю.»» (приклад, застосування принципу «*Nemo plus iuris ...*» для тлумачення норм не матеріального, а процесуального права).

Якщо говорити про власний досвід, як учасник господарської справи я застосовував принцип «*Nemo plus iuris...*» під час обґрунтування позиції шляхом доведення від зворотного. Так, предметом розгляду в справі було питання наявності в державного підприємства права постійного користування земельною ділянкою з огляду на відсутність запису про реєстрацію відповідного акта в книзі реєстрації. Водночас у цій же книзі були наявними пізніші за часом записи про вилучення з користування підприємства частин цієї земельної ділянки для різних потреб. Це (в сукупності з іншими доказами) вказує на попереднє виділення державному підприємству земельної ділянки, оскільки неможливо вилучити з користування те, що не було попередньо в користування надано. Така позиція кореспондується з принципом «*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*», оскільки судження «Ніхто не може передати більше прав, ніж має сам» шляхом коректного з точки зору формальної логіки обернення трансформується в «Якщо особа може передати певні права, вона має ці права».

Радше підсумок, аніж висновок

Принцип «*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*» («Ніхто не може передати більше прав, ніж має сам») посідає помітне місце в системі принципів приватного права та має суттєвий вплив на правозастосування, в тому числі в Україні. Він встановлює межі для визначення обсягу прав, що можуть бути передані від однієї особи до іншої, обмежуючи їх, з одного боку, обсягом прав відчужувача (правопопередника), а з іншого – допускаючи винятки, зумовлені впливом іншого фундаментального принципу – добросовісності. Застосування принципу «*Nemo plus iuris...*» в судовій практиці сприяє гармонізації букви та духу закону і позитивно позначається на справедливості судових рішень.

Орган конституційного переслідування

чи інструмент зовнішнього управління?

Я вже не один раз писав і говорив про те, що причин незадовільної роботи української прокуратури дійсно багато, вони як об'єктивні, так і суб'єктивні, коли протягом крайніх 6-ти років із цього конституційного органу кримінального переслідування були звільнені сотні в основному досвідчених прокурорів, яких у своєму середовищі навіть називали, вибачте за вислів, «робочими конячками».

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих України, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва

Вони постійно «процесуалили», брали участь у процесах у слідчих суддів на стадії досудового розслідування, а поряд із цим ще й підтримували публічне обвинувачення в інших, як правило, багатьох кримінальних провадженнях, а тому й не мали часу готуватися до так званих тестувань, зміст яких невідомо звідки брали «грантоїди», які разом із тодішніми очільниками прокуратури (в 2019–2020 роках) «освоювали» таким способом грантові мільйони доларів США. До цього додайте і явно надумані необґрунтовані скорочення штату прокурорів у цей період, коли перед вказаною процедурою ніхто не вивчав реальних навантажень на них, в тому числі й пов'язаних зі створенням саме в системі прокуратури Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР), куди по закону саме прокурорам потрібно було з того часу реєструвати всі без виключення(!) заяви та повідомлення про злочини (яких сотні тисяч, якщо не мільйони), а потім вносити дані й про інші процесуальні дії. Усе це однозначно перевантажувало всіх разом прокурорів, які ще залишалися на посадах. Я вже мовчу про запроваджені явно шкідливі й довготривалі процедури від набору кандидатів у прокуратуру та висунення претендентів на підвищення, що й до тепер займає багато часу, в результаті чого вакантні посади в усіх рівнях прокуратур не заповнюються, вибачте, роками.

Але про це вже мною говорено-переговорено, а щоб змінити це явне шкідництво проти нашої держави, не було не тільки волі в нашого керівництва, а й із тої причини, що нав'язані нам іноземними державами «грантоїди», які не мали будь-якого професійного досвіду, а тим більше відповідної освіти для зайняття прокурорською діяльністю, фактично отримали небачений вплив на керівництво так званого Офісу Генерального прокурора, де завдяки їм були

створені цілі департаменти(!) з десятками людей на посадах для виконання роботи, яка не мала жодного відношення до покладених на прокурорів конституційних функцій. Ну, візьміть, для прикладу, такий факт: як узгоджується з Основним Законом створення й існування в ОГП цілого департаменту, ви тільки вслухайтесь, «кримінальної політики та захисту інвестицій» із перерахованими виключними функціями прокуратури в Конституції? Хіба я раніше не звертав уваги на це попереднього керівництва так званого Офісу Генпрокурора? Але окрім незрозумілих образ та невдоволення на мене за мої пропозиції й підказки, жодних рухів на приведення своєї діяльності до вимог Основного Закону ніхто не вживав.

У зв'язку із цим, хотілося б також дізнатися, яка кількість бюджетних коштів іде на утримання цього неконституційного підрозділу, в той час, коли їх явно не вистачає навіть для виконання прокурорами передбачених Конституцією повноважень.

Тому, мабуть, і не дивно, що новий Генеральний прокурор одразу приділив його існуванню свою увагу. Не стану коментувати інформацію в ЗМІ про намір Р. Кравченка змінити повноваження і функції цього підрозділу, бо вона може бути й викривлена або навіть навмисно спотвореною, тому я би просто порадив йому запросити статдані про кількість кримінальних проваджень на одного прокурора-процесуального керівника в цілому по Україні, в обласних й окружних прокуратурах різних регіонів, а також з'ясувати скільки відкладено протягом хоча б декількох останніх років судових процесів на стадії досудового розслідування і при підтриманні публічного обвинувачення саме з причини неявки прокурорів у судові засідання. Думаю, тоді можна буде зробити об'єктивніші висновки не тільки про нена-

лежну організацію роботи в тих чи інших прокуратурах при виконанні їх основних функцій, а й про явну нехватку прокурорів для виконання покладених на них конституційних обов'язків та їх об'єктивне перевантаження. З мого погляду, це дозволить новому Генпрокурору дати відповідь на питання, чи потрібно займатися в центральному апараті, а тим більше – на місцях, такими неконституційними напрямками роботи. Аналогічно це стосується і так званих проєктів «Прокурор громади» чи «Захист свідків і потерпілих» тощо, які лише відволікають прокурорів від виконання покладених на них Основним Законом функцій.

Окрім того, на місці Генерального прокурора я б поцікавився й конституційністю створення так званої Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, бо наш Основний Закон взагалі не передбачає створення в органах прокуратури будь-яких, наголошую, «спеціалізованих прокуратур», на відміну від тих же спеціалізованих судів, існування яких прямо передбачено Конституцією України, а тим більше, існування тієї ж САП фактично окремо від діючої прокуратури. При цьому просив би його звернути увагу й на незаконність призначення не так давно нового очільника САП, акцентую увагу, з числа детективів НАБУ, що протирічило діючому на той час Закону «Про прокуратуру», де чітко було сказано, що таким може бути призначений лише прокурор! До речі, аналогічне запитання виникає й до законності створення спеціалізованих прокуратур у сфері оборони та екології, хоча, справедливості ради, вони хоча б не відокремлені від єдиної конституційно створеної прокуратури. А ось що стосується військової прокуратури, то її створення вже назріло і перезріло, бо без наведення правопорядку у війську нам буде складно вистояти в цій кровопролитній війні.

І насамкінець. Якщо чесно, я теж не до кінця вірю в спроможність новопризначеного Генерального прокурора навести лад в органах прокуратури, бо не все буде й від нього залежати, але значна частина його перших кроків викликають у мене однозначне схвалення і, до речі, не тільки в мене. Звичайно, хотілося б, щоб Руслану Кравченку вдалося розвіяти будь-які такі наші сумніви, бо від його діяльності теж залежатиме майбутнє нашої держави, тим більше – зараз.

Слава Україні!

■ АНТИКОРУПЦІЯ

**Кради землі
заповідного фонду**

Працівники ДБР повідомили про підозру одному із заступників начальника Головного управління Держгеокадастру у Волинській області. За словами детективів бюро, посадовець причетний до незаконної передачі у приватну власність земель на території природно-заповідного фонду.

Ідеться про три земельні ділянки в межах заказника «Гнідавські болота», розташованого поблизу центральної частини Луцька. Ці території мають особливу природоохоронну цінність та призначені для збереження унікальної флори. Тим не менше, упродовж останніх чотирьох років фігурант підписав три незаконні накази, на підставі яких понад 4 гектари заповідної землі були оформлені у приватну власність. Ділянки отримали наближені до посадовця особи – мешканці Львівської області, які є друзями або родичами фігуранта.

Після цього вказані ділянки були продані за майже 1 млн гривень. Одну з них придбав військовослужбовець, який не знав про незаконне походження землі й став жертвою шахрайської схеми. Загальна шкода, завдана державним інтересам, становить понад 6,3 млн гривень. Наразі тривають заходи щодо повернення земель у державну власність. Посадовцю повідомлено про підозру в зловживанні службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 364 КК України). Встановлюються інші особи, які могли бути причетні до протиправної діяльності.

Додамо, що процесуальне керівництво здійснює Волинська обласна прокуратура. Як уточнюється, в березні 2025 року те ж ДБР уже скерувало до суду обвинувальний акт щодо цього ж посадовця та двох його спільників за спробу незаконного заволодіння землями на узбережжі озера Світязь.

■ ЮСТИЦІЯ

**Українці почали
масово одружуватися**

**Таку статистику оприлюднило
Міністерство юстиції України**

Упродовж тижня (з 20 по 26 червня) в Україні було зареєстровано 3 632 нових шлюбів.

Найбільше весілля відбулося у столиці – у київських відділах ДРАЦС офіційно одружилися 834 пари. Дніпропетровська область посіла друге місце з 315 шлюбів, на третьому – Одеська область (250). Далі йдуть Львівщина – 247 зареєстрованих союзів і Харківщина – 225.

Повна картина розподілу шлюбів по регіонах виглядає так: м. Київ – 834; Дніпропетровська область – 315; Одеська область – 250; Львівська область – 247; Харківська область – 225.

Найменше шлюбів зареєстровано в прифронтових регіонах: Донецька область – 29, Херсонська – 10. Звісно, ситуація тут зрозуміла – не до весілля. Щодо кількості шлюбів у Луганській області, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, то відповідна інформація наразі відсутня.

міла – не до весілля. Щодо кількості шлюбів у Луганській області, Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, то відповідна інформація наразі відсутня.

■ СПІВПРАЦЯ

Суддівська освіта:

Підписано меморандум про співпрацю

Двадцять шостого червня в Києві Національна школа суддів України та Офіс Ради Європи в Україні підписали Меморандум про співпрацю. Це знакова подія для суддівської освіти в Україні, яка стала продовженням багаторічної плідної співпраці НШСУ з низкою проектів РЕ. Угоду укладено в межах реалізації проекту Ради Європи «HELP (Освіта з прав людини для юристів) для України, в тому числі під час війни».

Документ підписали ректор НШСУ Микола Оніщук та Керівник Офісу Ради Європи в Україні Мачей Янчак. Він закріплює спільну мету – посилення суддівської освіти через впровадження європейських стандартів у сфері правосуддя, прав людини, верховенства права та судової етики.

У межах Меморандуму сторони домовилися про інтеграцію курсів HELP до навчальних програм Національної школи суддів України, забезпечення доступу до онлайн-платформи HELP для суддів і тренерів, організацію спільних інформаційно-просвітницьких та освітніх заходів, надання технічної й організаційної підтримки для сталого впровадження співпраці, а також вивчення додаткових

напрямів взаємодії відповідно до стандартів Ради Європи у сфері прав людини.

Під час церемонії підписання меморандуму було здійснено огляд уже реалізованої співпраці та обговорено перспективні ініціативи, спрямовані на зміцнення правової держави та стійкість судової системи України в умовах воєнних викликів. При цьому керівниця Програми HELP Ана-Марія Телбіс відзначила зусилля Національної школи суддів України щодо інтеграції курсів HELP у систему підготовки суддів та запевнила в подальшій підтримці й розвитку співпраці з боку Ради Європи.

Уточнимо, платформа HELP є важливим джерелом підвищення кваліфікації пред-

■ СПРАВИ СУДОВІ

Дні адмінюстиції в суді

У Запорізькому окружному адмінсуді пройшли дні адміністративної юстиції

Уже традиційно в червні – липні щороку Запорізький окружний адміністративний суд, як і всі адміністративні суди України, відзначає Дні адміністративної юстиції. Цього разу «дні» були присвячені 20-й річниці з моменту ухвалення Кодексу адміністративного судочинства України.

Так, Законом України № 2747-IV від 6 липня 2005 року Верховною Радою було прийнято Кодекс адміністративного судочинства України, який став правовою гарантією захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина в нашій державі, а також правовою основою створення та початку діяльності адміністративних судів в Україні. Таку визначну дату суд вирішив відзначити нетривіально та креативно, зокрема, низку заходів вирішено розпочати проведенням брейн-рингу на правову тематику серед працівників апарату суду.

Розпочався захід зі вступного слова голови суду Олега Прудивуса. Він нагадав,

що прийняття Кодексу адміністративного судочинства України є величезним успіхом для українського суспільства. Саме Кодекс адміністративного судочинства України став поштовхом до початку діяльності адміністративних судів та розвитку системи адміністративної юстиції. І найголовніше, кодекс став тим інструментом, який сприяє захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина в нашій державі.

Надалі учасники команд продемонстрували свої знання права, обізнаність та ерудованість, відповідаючи на загальні правові питання.

новий рівень партнерства

з Офісом Ради Європи в Україні й НШСУ

ставників юридичних професій, зокрема суддів. На сьогодні на платформі зареєстровано 20 577 користувачів з України. Протягом останніх 2,5 року проведено 13 тьюторських курсів за участі суддів, 266 із яких

успішно завершили навчання та отримали відповідні сертифікати.

Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Спецоперація «Граніт»

В Україні викрито схему виведення з-під санкцій РНБО видобувних компаній.

Правоохоронці викрили масштабну схему з незаконного переформування активів надвидобувних підприємств, які мали перебувати під санкційним контролем РНБО й оголосили підозру 19 учасникам оборудки. Про це повідомляє в Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції. «Двадцять першого червня поліцейські повідомили про підозру українському та російському бізнесменам і їхнім спільникам. Серед них – керівники підприємств, бухгалтери, нотаріуси та інші особи, які брали участь у схемі з переформування активів, попри дію санкцій», – йдеться в повідомленні.

Як уточнюється, одразу після повномасштабного вторгнення РФ в Україну один із російських підприємців, який до того володів активами промислової групи, передав корпоративні права на компанії довірених осіб з іноземним паспортом. Підприємства цієї групи займалися видобутком і переробкою корисних копалин на території Київської та Житомирської областей.

За даними слідства, ці дії дозволили вказаному російському бізнесмену уникнути прямого санкційного тиску, хоча фактичний контроль за виробництвом залишився за ним. Попри санкції та арешт майна, заводи продовжували переробляти ці корисні копалини, а прибутки – надходити до РФ.

Правоохоронці впродовж восьми місяців збирали доказову базу. У межах кримінального провадження були накладені арешти на активи надвидобувних підприємств підсанкційної групи компаній, які згодом передали в управління АРМА. Це – понад 130 одиниць спеціальної автомобільної техніки, земельні ділянки, об'єкти нерухомого майна, зокрема й спеціальні дозволи на користування надрами. За даними правоохоронців, вартість стратегічно важливих для економіки України підприємств, які український бізнесмен разом зі спільниками допоміг громадянину Росії незаконно вивести з-під санкцій РНБО, – близько 1 млрд грн.

Повернення в Україну викрадених рф дітей

У Палаті представників США з'являється відповідна резолюція.

Конгресмени Грегорі Мікс і Майкл Маккол внесли до Палати представників двопартійну резолюцію, яка за суджує викрадення росією й насильницьке переміщення українських дітей та закликає до їх негайного повернення. Про це йдеться в офіційному повідомленні комітету з питань закордонних справ Палати представників США. «Путін – воєнний злочинець, і під його керівництвом російські військові жорстоко викрали й незаконно депортували десятки тисяч українських дітей із їхньої батьківщини. Ці звірства не є поодинокими випадками, вони прямий наслідок війни, розпочатої путіним», – заявив у цьому зв'язку конгресмен-демократ Грегорі Мікс. Він наголосив, що Сполучені Штати несуть відповідальність за те, щоби офіційно засудити ці дії Росії та вимагати негайного повернення кожної дитини, яку забрали росіяни.

Його колега, конгресмен від Республіканської партії Майкл Маккол, зі свого боку, уточнив, що від початку повномасштабної агресії росія викрала в Україні щонайменше 19,5 тисяч дітей. Водночас, за деякими оцінками, справжня кількість таких дітей сягає 200 тисяч.

«Цих дітей позбавили національної ідентичності, усиновили в російські сім'ї або навчили їх служити солдатами кремля. Як батько, я не можу уявити собі болю, який пережили їхні сім'ї», – сказав законодавець. За його словами, Сполучені Штати повинні продемонструвати моральне лідерство й вимагати «повернення кожної дитини до її родини в Україні, перш ніж буде досягнуто справжнього миру». Текст резолюції оприлюднений на офіційному сайті Комітету. До речі, у звіті Держдепартаменту США від 2024 року щодо ситуації з торгівлею людьми стверджується, що росія вербує або використовує дітей-солдатів та реалізує на рівні держави схему торгівлі людьми.

Церковно-російський заколот

Що стоїть за гучними політичними арештами у Вірменії?

Двадцять п'ятого червня у Вірменії відбулися дуже гучні затримання. Силовики заявили про розкриття мережі, яка готувала «силове захоплення влади». Серед затриманих – декілька священників Вірменської апостольської церкви (ВАЦ) і навіть архієпископ Баграг Галстанян, який був лідером багатотисячних антивладних протестів, що відбулися минулого року. Й це – лише одна зі складових дуже гострої політичної боротьби, що зараз триває у Вірменії.

Юрій ПАНЧЕНКО,
ЄП

Напередодні там затримали російсько-го олігарха вірменського походження Самвела Карапетяна. Наразі вирішується питання націоналізації стратегічної компанії «Електрична мережа Вірменії», що входить до його холдингу. Одночасно вірменський прем'єр-міністр Нікол Пашинян увійшов у жорсткий конфлікт із керівництвом Вірменської апостольської церкви, вимагаючи відставки її лідера – Верховного Патріарха та Католикоса всіх вірмен Гарегіна II.

Усі ці події виглядають частинами одного сценарію та безпосередньо стосуються майбутніх парламентських виборів, які мають пройти наступного року. Проте все одно відкритими залишається низка питань. Одне з них: чи дійсно є підстави говорити про розкриття підготовленого рф державного перевороту? А може, навпаки, це просто спроба Пашиняна задалегідь розправитися з опозицією та гарантувати собі перемогу на наступних виборах?

«Священна боротьба» за владу

«Правоохоронці запобігли масштабному та зловісному плану «злочинного олігархічного духовенства» щодо дестабілізації Республіки Вірменія та захоплення влади», – таке повідомлення у Facebook 25 червня розмістив Нікол Пашинян. І якщо офіційне повідомлення Слідчого комітету країни було не дуже конкретним, то вже незабаром у виданні Civic був оприлюднений план держперевороту, який, нібито, готувала опозиція. Відповідно до цього плану, заколот готував опозиційний рух «Священна боротьба», який досі боровся з владою дозволеними способами, наперед – організуючи масштабні протестні мітинги. За даними слідства, представни-

ки руху збиралися сформувати близько 200 ударних груп, чисельністю по 20–25 осіб, насамперед із колишніх військових. Датою перевороту планувалося зробити 21 вересня – День незалежності Вірменії.

У цей день ударні групи мали скоїти низку терактів, що мало призвести до «неконтрольованої ситуації» в країні. У Слідчому комітеті вказують, що для цих цілей вже було завербовано близько тисячі осіб. Що мало відбуватися далі – у плані не вказується. Натомість дуже показово, що в оприлюдненому у ЗМІ плані є пункт про можливість організації «збору всіх ключових акторів в одній нейтральній країні за участю представників російської сторони».

Єпископ на чолі опозиції

Офіційно заявлено про затримання 14 осіб. Згодом рішенням ереванського суду загальної юрисдикції їм обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на два місяці. Серед затриманих – архієпископ Баграг Галстанян, колишній очільник Тавуської єпархії ВАЦ. І напевно, один із найпотужніших опонентів Пашиняна. Минулого року саме Тавуська область стала центром масштабних антивладних протестів, на чолі яких стояв архієпископ Баграг.

Варто відзначити, що ці затримання стали другою хвилею політичних арештів. Тижнем раніше, 18 червня, було затримано російського бізнесмена вірменського походження Самвела Карапетяна. Хоча основний бізнес мільярдера – в росії, у Вірменії він контролює оператора національної енергетичної мережі. А крім того, має свої політичні амбіції. За версією слідства, контроль за роботою електричних мереж Вірменії давав Карапетяну можливість деста-

білізувати ситуацію в країні. В уряді оперативно заявили про введення тимчасового управління цією компанією, а 26 червня прем'єр Пашинян заявив, що уряд прийняв рішення про її націоналізацію.

Про плани силового повалення уряду рух «Священна боротьба» заявляв цілком публічно. То чому ж у влади Вірменії лише зараз «дійшли руки» зайнятися ними? Одне з можливих пояснень – в уряді не були впевнені в лояльності силових структур. «Не секрет, що в силових структурах завжди було багато співробітників, пов'язаних із рф. І в Пашиняна були серйозні причини сумніватися в їхній лояльності. По суті, очищення від цих елементів почалося лише після Другої карабаської війни (тобто з кінця 2020 року. – Ред.)», – розповідає вірменський політолог та експерт від партії «Громадянський договір» Мікаель Золян. Він нагадує, що в один день з арештом Самвела Карапетяна в уряді звільнили голову Служби національної безпеки Армена Абазяна – нібито через відмову арештовувати російського олігарха. «Не виключено, що цей крок став переломним – тепер Пашинян впевнений у лояльності силовиків і може діяти набагато рішучіше», пояснює політолог.

Остання хвиля арештів стосувалася топ-представників Вірменської апостольської церкви – таких прецедентів у країні ще не було. Уточнимо, йдеться не просто про арешт окремих представників церкви, а про масштабний конфлікт Пашиняна з керівництвом ВАЦ.

Відносини з цим керівництвом, а особливо з католиком Гарегіном II у Пашиняна ніколи не були добрими. Керівництво вірменської церкви традиційно було проросійським і тісно пов'язаним із попередньою владою країни. Тож до уряду, який прийшов до влади шляхом революції, там завжди відносилися прохолодно. Та за останні місяці ці відносини переросли у справжню війну. Наразі керівництво церкви є найбільш потужним критиком чинного уряду й особисто Пашиняна, а заклики до зміни влади лунають із проповідей.

А напередодні Пашинян на пряму звинуватив католика в порушенні обітниць безшлюбності та у тому, що він має дитину. «Це – факт, і якщо Гарегін II спробує заперечувати, я доведу це в необхідній формі. Згідно з каноном ВАУ, Гарегін II не може бути єпископом, архієпископом, він не може бути обраним і не може бути католиком. Ктрич Нерсисян повинен звільнити Патріархат. Як вірний послідовник

ВАЦ, як людина, яка з повагою ставиться до кожної цінності, до кожної реліквії, до кожного образу і каменю нашої духовної спадщини, я заявляю, що Вірменська Апостольська Свята Церква повинна мати новообраного католика, чия добра поведінка буде перевірена та підтверджена перед її виборами», – заявив Пашинян. Звичайно, шансів на те, що така критика приведе до зміни глави ВАЦ, відверто мало. Проте така наступальна політика може істотно послабити голос церкви, принаймні в питаннях політичних.

Розправа з опозицією чи наступ Москви?

Парламентські вибори у Вірменії мають пройти 7 червня наступного року. Й наразі немає жодних сигналів, що свідчили би про плани проведення дострокових виборів. А, відповідно, виникає запитання, чому нинішня політична криза відбулася аж за рік до виборів? І хто в ній більше зацікавлений: Пашинян чи опозиція? З одного боку, до цих виборів партія влади підходить із досить низькими рейтингами. Маркером тут стали муніципальні вибори, які пройшли 30 березня в Гюмрі – другому місті країни. Хоча партія Пашиняна «Громадянський договір» і зайняла перше місце, охочих створити з ними коаліцію так і не знайшлося. Як результат – коаліційну більшість сформували антиурядові сили, а мером став представник від Компартії.

Аналогічна логіка може спрацювати і на парламентських виборах. А відповідно, стверджують в опозиції, єдиним шансом Пашиняна зберегти владу є розгром найрадикальнішої опозиції, що має демотивувати її прихильників іти на вибори.

Втім є й протилежне пояснення – при падінні рейтингу влади, рейтинг опозиційних сил є ще нижчим. А відповідно, перемога опозиції аж ніяк не є гарантованою.

Ще одне можливе пояснення озвучує Мікаель Золян. «Зв'язок нинішніх затриманих із рф можна вважати доведеним із високою впевненістю. Не виключено, що загострення має не внутрішньовірменські причини. Зараз рф намагається демонструвати, що йде в наступ по всіх фронтах – і в Україні, і в Молдові, і в Грузії. А Вірменія для рф є ще одним фронтом, де успіх потрібен вже зараз, не чекаючи виборів», – припускає він. Для кремля Пашинян завжди був «чужинцем», якого він прагнув замінити на більш лояльного та слухняного. Й хоча вірменська влада старанно уникає конфлікту з рф – Пашинян навіть літав до москви на парад 9 травня, – це не змінює принципово ставлення до нього. Тим більше, що за Пашиняна Вірменія фактично вийшла зі складу «путінського НАТО» – ОДКБ, і навіть почалися розмови про можливість вступу до ЄС.

Щоправда, на темпи руху Вірменії на Захід вплинула перемога Трампа та особливо – розмови про скорі завершення війни в Україні. Для країн Південного Кавказу це означатиме, що в рф звільняться сили, які можуть бути використані проти них. Саме цим аргументом і пояснюється й нинішнє гальмування курсу Єревана на вступ до ЄС, і візит Пашиняна на парад до москви. Проте чим більш очевидним стає провал мирного плану Трампа, тим швидше може відновитися прозахідний курс Вірменії. А це означає, що рф мусить поквпатися, аби ще одна країна не покинула її зону впливу.

Як кримінальне право України реагує на незаконну порубку лісу

Кримінально-правова протидія незаконній порубці лісу, попри війну, стабільно перебуває у фокусі уваги медійників, громадськості, фахівців у сфері охорони довкілля і кримінального права. Ця увага не могла залишитися непоміченою з боку суб'єктів, які відповідають за формування правової політики. Після відновлення незалежності України її законодавство про охорону лісу постійно змінюється, відбувається перманентний пошук найбільш оптимальної моделі норм, що здатні ефективно забезпечити кримінально-правову охорону цього складника довкілля. Саме з використанням ресурсів кримінального права повинна здійснюватися протидія відповідним посяганням, шкода від яких має тенденцію до збільшення. Зокрема, такий висновок слідє з аналізу оприлюдненої в червні 2025 р. статистики Держлісагентства, за даними якого, незважаючи на менші обсяги незаконних рубок у кубометрах, фінансова шкода від них у 2024 р. сягнула найвищого з 2020 р. рівня (817 млн грн). Загальна динаміка свідчить: масштаби незаконних рубок в абсолютних цифрах зменшилися через війну, проте завдана шкода продовжує зростати.

актів України щодо збереження українських лісів» став таким, що змінив зазначену примітку, оптимізувавши показники спричиненої шкоди (як істотної, так і тяжкої) через установлення меншого розміру шкоди.

Зрештою, по-п'яте, відповідно до Закону від 23 серпня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» у санкції ч. 1 ст. 246 КК України покарання у виді арешту замінено на покарання у виді пробачійного нагляду.

Еволюція змісту аналізованої кримінально-правової норми заборони наочно ілюструє поступове вдосконалення кримінально-правової політики у сфері охорони лісових ресурсів. За майже чверть століття ст. 246 КК пройшла шлях від фрагментарних змін до комплексного реформування, що відображає як внутрішній запит на посилення екологічної безпеки, так і зовнішні чинники, включаючи імплементацію європейських стандартів і реагування на факти масштабного незаконного вирубування лісу.

Водночас кожна наступна редакція ст. 246 КК демонструє все більш глибокий та диференційований підхід до відповідальності за незаконні лісокористувальні практики: розширено коло суспільно небезпечних діянь, уточнено зміст істотної шкоди, з'явилися нові ознаки, що кваліфікують цей склад кримінального правопорушення, тощо. Така законодавча трансформація свідчить про намагання суб'єктів формування кримінально-правової політики системно переосмислити суспільну небезпеку незаконної порубки лісу як явища, що потребує адекватного, гнучкого та збалансованого правового реагування.

Поряд зі ст. 246 КК забезпечувати правову охорону порядку використання й охорони рослинного світу також покликані ст. 245 КК «Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу» і ст. 247 КК «Порушення законодавства про захист рослин». Ці посягання на об'єкти рослинного світу не лише спричиняють матеріальну шкоду, а й руйнують екологічну стійкість територій, сприяють деградації ґрунтів, підвищенню ризиків кліматичних змін на локальному

Олександр ДУДОРОВ,

доктор юридичних наук, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Інституту права КНУ ім. Т. Шевченка

Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, професор, виконувач обов'язків проректора з наукової роботи ЗВО «Університет Короля Данила»

Кримінальна відповідальність за незаконну порубку лісу

За майже двадцятип'ятирічний період чинності Кримінального кодексу України (далі – КК) норма про відповідальність за незаконну порубку лісу (ст. 246) неодноразово змінювалася. Є підстави деякі з цих змін визнати істотними.

По-перше, згідно із Законом від 18 лютого 2016 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться в шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання нашою країною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно вдосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» із санкції ст. 246 КК (у контексті оптимізації законодавства про спеціальну конфіскацію як відмінний від покарання кримінально-правовий захід) було виключено вказівку на конфіскацію незаконно добутого.

По-друге, на підставі Закону від 23 травня 2017 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією

про охорону та сталий розвиток Карпат» ст. 246 КК було викладено в новій редакції: збільшився розмір покарання у виді штрафу; передбачено нові кваліфікуючі ознаки – повторність і вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб.

По-третє, внаслідок ухвалення Закону від 6 вересня 2017 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів» ст. 246 КК зазнала найбільш революційних змін, зокрема: а) з'явилися нові, варіативно зазначені форми діяння – крім порубки, встановлено відповідальність за перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників; б) вчинення зазначених дій у заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах утворило кваліфікований склад кримінального правопорушення; в) ознака у виді спричинення тяжких наслідків сформувала особливо кваліфікований його склад; г) у примітці ст. 246 КК розміщено визначення істотної шкоди і тяжких наслідків, що характеризують суспільно небезпечні наслідки.

По-четверте, Закон від 25 квітня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих

рівні та порушенню прав громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Зважаючи на спільну правову природу згаданих деліктів, відповідні заборони сконцентровані в розділі VIII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти довкілля».

Ефективне застосування статей 245–247 КК потребує не лише формального спрацювання санкцій, а й цілісного підходу до виявлення, розслідування і судового розгляду таких правопорушень, що ускладнюється без ефективної взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури, суду, природоохоронних організацій та академічної спільноти. Далі із застосуванням емпіричних методів наукового пізнання (аналіз даних кримінальної статистики Офісу Генеральної прокуратури та Державної судової адміністрації України) спробуємо виявити, яким чином здійснюється реагування на прояви незаконної порубки лісу (ст. 246 КК). Дослідження показуватиме ключові показники протидії зазначеному кримінальному правопорушенню за останнє десятиріччя (2015–2024 рр.).

Незаконна порубка лісу – лідер серед «зелених» злочинів

Кримінально-правова норма про відповідальність за незаконну порубку лісу має стійку тенденцію до виявлення відповідних фактів. У межах видової групи кримінальних правопорушень, які посягають на порядок використання та охорони рослинного світу, саме незаконна порубка лісу характеризується найбільш високими показниками облікування. Якщо порівняти з кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 245 і ст. 247 Кримінального Кодексу, то саме злочин, караний за ст. 246 КК, є таким, що за кількістю виявлених фактів його вчинення помітно лідирує з-поміж свого виду деліктів (див. Діаграма 1).

Щоправда, показникам виявлення фактів незаконної порубки лісу не властива рівномірність. У середньому обліковується 2 297 таких даних на рік, що в десятки разів перевищує аналогічні показники за ст. 245 і 247 цього кодексу. Привертає увагу істотне падіння відповідних показників у 2018 і 2019 роках, що, поза всяким сумнівом, зумовлено згаданими вище змінами ст. 246 КК України, пов'язаними з унормуванням розміру істотної шкоди як криміноутворювальної ознаки. Цей розмір у 2017 р. був спочатку штучно завищений, а в 2019 р. обґрунтовано зменшений, що й зумовило виявлення коливання.

Найбільша кількість виявлених фактів незаконної порубки лісу мала місце 2021 р. (2 862 факти – майже в 2 рази більше, ніж це було в 2015 р., і в 1,2 рази більше середнього показника). Повномасштабне вторгнення російських загарбників на територію України, як бачимо, істотним чином не вплинуло на кількість виявлених фактів незаконної порубки лісу. Хоча за період 2022–2024 рр. помітним є їх зменшення, але воно, по-перше, зумовлюється частковою окупацією територій України, а по-друге, навіть такі показники фіксуються приблизно на рівні 2020 р. Отже, попри війну високої інтенсивності, в умовах якої здійснюється протидія злочинності, система кримінальної юстиції демонструє сталу практику виявлення й реєстрації злочинів, передбачених ст. 246 КК України. Це свідчить про відносну функціональну спроможність органів правопорядку реагувати на екологічні делікти навіть в умовах воєнного стану. Водночас вказана стабільність не обов'язково означає ефективність – вона потребує

Про що свідчать статдані?

Повідомлення про підозру у вчиненні незаконної порубки лісу й закриття кримінальних проваджень за цим злочином: про що свідчить статистика? Як відомо, виявлення факту вчинення кримінального правопорушення з його подальшим облікуванням, тобто фіксацією в Єдиному реєстрі досудових розслідувань як такого, що може мати ознаки складу певного кримінального правопорушення, не означає, що воно справді вчинене і є належні підстави для застосування ресурсів кримінального права. Тому далі висвітлюємо два ключових показники досудового розслідування незаконної порубки лісу, один із яких свідчить про умовний успіх такого розслідування (повідомлення про підозру), а другий – про відносну невдачу, тобто закінчення розслідування із закриттям кримінального провадження (див. Діаграма 2).

Наведені дані дають змогу виявити тренд, за яким кількість осіб, яким повідомляється про підозру у вчиненні незаконної порубки лісу, має стійку тенденцію до зростання: від 220 повідомлень про підозру в 2015 р. до 715 таких повідомлень у 2024-му. Тобто кількість повідомлень про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 Кримінального Кодексу, збільшилась у 3,25 разів. І навіть в умовах повномасштабної війни така тенденція не знайшла коригувань.

Певний спад можна простежити лише в 2016 р., коли зі 100 % облікованих фактів було повідомлено про підозру майже в 10 разів менше випадках (10,8 %), а так само у 2019 р., коли цей показник склав 11,6 % випадків. Така ситуація може свідчити про тимчасові труднощі з притягненням винних осіб до відповідальності в окремі роки. Водночас показово, що за весь період спостережень найвищий показник (у його відносному вимірі – 31,2 %) повідомлень про підозру у вчиненні правопорушення, передбачено-

го ст. 246 КК, має місце в 2024 р., а його поступове збільшення можна простежити, починаючи з 2020 р., коли було статистично відбито 20,3 % повідомлень про підозру.

Щодо закриття кримінальних проваджень за фактами вчинення незаконної порубки лісу, то цей показник має зворотну тенденцію: починаючи з 2015 і до 2024 рр. кількість закритих кримінальних проваджень за ст. 246 КК істотно зменшилася – з 80,2 % до 33,2 %, відповідно. До речі, 2024 рік став рекордним і за цим показником, адже 33,2 % закритих проваджень від загальної кількості зареєстрованих фактів незаконної порубки лісу є найбільшим з усіх досліджуваних.

Середній показник закритих кримінальних проваджень, розпочатих за фактом незаконної порубки лісу за останні десять років, становить 61 %, тобто в середньому майже дві третини всіх проваджень закривається. Проте цей показник не можна оцінювати однозначно негативно, зважаючи на підходи, запроваджені з ухваленням чинного КПК України. Мається на увазі скасування стадії порушення кримінальної справи й установлення обов'язку перевіря-

ступове зменшення частки таких закриттів у поєднанні з динамікою повідомлень про підозру свідчить про хоча й помірне, але позитивне зрушення в ефективності досудового розслідування незаконної порубки лісу.

Про судову перспективу таких проваджень

Щодо стану скерування до суду кримінальних проваджень про незаконну порубку лісу, то найбільш наочно й показово виявлені дані характеризують закінчення досудового розслідування зі скеруванням матеріалів кримінального провадження до суду. Загальна кількість таких проваджень протягом 2015–2024 рр. становить 4 164 матеріали, досудове розслідування за якими завершено. Таким чином, середня кількість скерованих до суду проваджень з обвинувачення осіб у вчиненні незаконної порубки лісу становить 416 на рік. Тобто в середньому кожен п'ятий факт вчинення відповідно кримінального правопорушення має наслідком скерування матеріалів щодо нього до суду (див. Діаграма 3).

Попередньо встановлену тенденцію до збільшення кількості притягнутих до кримінальної відповідальності осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 246 КК, продовжує цей показник – скерування кримінальних проваджень до суду: якщо 2015 р. до суду надійшло 207 проваджень, то вже 2024 р. їх було 600. Фіксуємо зростання майже в 3 рази.

Цікавим є той факт, що повідомлення про підозру у вчиненні незаконної порубки лісу ще не означає гарантованого скерування кримінального провадження до суду. Проте в абсолютній більшості випадків (від 78,1 % у 2023 р. до 94,1 % у 2015 р.) повідомлення про підозру особі призвело до подальшого закінчення щодо неї досудового розслідування зі скеруванням кримінального прова-

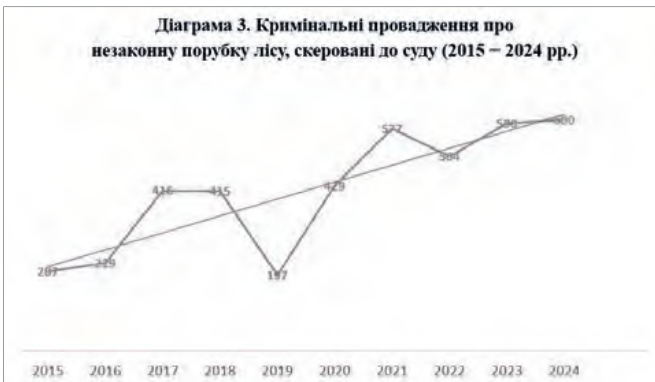
дження до суду. Показово, що в цьому аспекті ситуація почала змінюватися: якщо в 2015, 2018 рр. понад 90 % проваджень органи досудового розслідування скерували до суду, то починаючи з 2019 така кількість переважно тримається на рівні понад 80 %.

Аналіз динаміки скерування до суду кримінальних проваджень за ст. 246 КК підтверджує раніше окреслену тенденцію до збільшення ефективності кримінально-правової протидії незаконній порубці лісу. Загальна кількість направлених до суду проваджень (4 164 за 10 років) і поступове зростання цього показника свідчать про підвищення результативності роботи органів досудового розслідування. Водночас виявлена різниця між кількістю повідомлень про підозру та кількістю скерованих до суду справ засвідчує, що повідомлення про підозру ще не гарантує перехід у стадію судового розгляду. Тим не менше, високий відсоток доведення справ до суду після повідомлення про підозру демонструє загальну стійкість кримінального процесу в аналізованій категорії проваджень.

Скерування справ до суду

Тепер про судову «долю» кримінальних проваджень про незаконну порубку лісу. Аналіз даних судового розгляду кримінальних проваджень за ст. 246 КК України дає змогу констатувати, що за останні десять років за вчинення відповідного делікту було засуджено 3 857 осіб, тобто в середньому 386 осіб на рік. Порівнюючи із середньою кількістю скерованих до суду проваджень з обвинувачення осіб у вчиненні незаконної порубки лісу (416 на рік), можна виявити, що кількість засуджених є меншою лише у 1,1 рази. Тобто майже кожне провадження, що надходило до суду, закінчувалося постановленням обвинувального вироку (див. Діаграма 4). Такий показник свідчить про високий рівень підтверджуваності обвинувачень у суді.

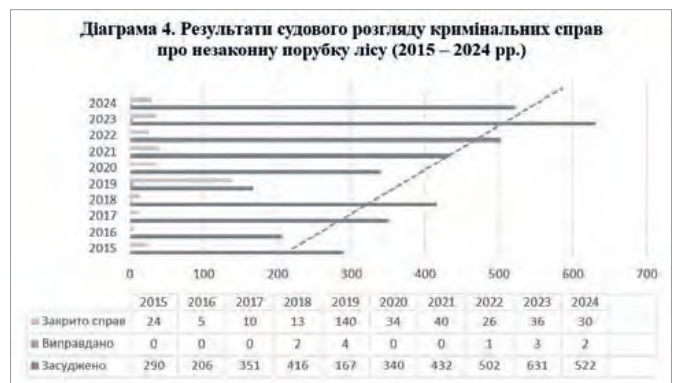
Діаграма 3. Кримінальні провадження про незаконну порубку лісу, скеровані до суду (2015 – 2024 рр.)

ти інформацію про вчинення кримінального правопорушення засобами досудового розслідування.

Аналіз наведених статистичних показників демонструє дві взаємопов'язані тенденції: 1) спостерігається стійке збільшення кількості повідомлень про підозру, що може свідчити про зростання спроможності органів правопорядку реагувати на злочин, передбачений ст. 246 КК, зокрема в умовах повномасштабної війни; 2) має місце зменшення частки закритих кримінальних проваджень. Хоча високий відсоток закриття проваджень не варто тлумачити виключно як негативний показник через особливості кримінального процесуального законодавства України (зокрема, через обов'язкову реєстрацію навіть сумнівних фактів), по-

Діаграма 4. Результати судового розгляду кримінальних справ про незаконну порубку лісу (2015 – 2024 рр.)

Порівнюючи тут кількість кримінальних проваджень, скерованих до суду, з кількістю засуджених осіб, слід враховувати відмінності в методології статистичного обліку Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України: прокуратура фіксує кожне пред'явлене обвинувачення, тоді як судова статистика відображає лише найбільш тяжке з інкримінованих правопорушень.

Привертає увагу той факт, що за 2015–2024 рр. виправдано 12 осіб, які обвинувачувалися у вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 КК (найбільша кількість виправданих осіб зафіксовано у 2019 р. – 4). Звісно, усі виправдувальні вирокі потребують окремого аналізу, адже треба з'ясувати причини ухвалення відповідних рішень і визначити, чи не належить до цих причин з-поміж іншого неправильне застосування норм матеріального кримінального закону.

Кількість обвинувальних вироків і засуджених осіб поступово зростає, подвоївшись за десятиріччя. Це демонструє сталий тренд на посилення державного реагування щодо посягань у сфері лісокористування, пріоритетність такої політики, навіть незважаючи на нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням російських військ в Україну, окупацією частини територій та обмеженими ресурсами кримінальної юстиції. Кількість виправдувальних вироків залишається мізерною, що може свідчити про ефективність досудового розслідування.

Про реальне й номінальне покарання: статистичний зріз

Отже, ми дісталися фінальної точки, а тому ставимо підсумкове питання: який обсяг кримінальної відповідальності зазнавали особи, що визнавалися за останнє десятиріччя винуватими у вчиненні злочину, передбаченого ст. 246 Кримінального Кодексу, і засуджувалися за його вчинення. Як відомо, засудження є обов'язковим первинним елементом реальної кримінальної відповідальності. Наступний елемент – покарання, що призначається (може бути призначене) за відповідну поведінку. КК розрізняє випадки, за яких це покарання призначається реально, що означає подальше його відбування, та номінально – коли призначене покарання з тих чи інших підстав не відбувається. Дані кримінальної статистики дають змогу встановити характер відповідальності

особи залежно від того, яким є покарання – реальним або номінальним.

Щодо осіб, засуджених за вчинення незаконної порубки лісу, можемо спостерігати таку ситуацію. Якщо до 2019 року мала місце тенденція, за якою правопорушники зазнавали реального покарання, то після 2019 р. поступово збільшується кількість осіб, до яких застосовували номінальне покарання, тобто засуджені особи звільнялися від покарання. У відносних значеннях фіксуємо 23,8 % звільнених від покарання осіб за ст. 246 КК у 2015 р. і 62,8 % таких осіб у 2024 році. Відповідно, у 2015 р. 76,2 % засуджених були реально покарані, тоді як у 2024-му цей показник склав лише 37,2 % (див. Діаграма 5). Тобто частка осіб, які не зазнають реального покарання за вчинення незаконної порубки лісу, збільшилася в 2,5 рази. І це при тому, що кримінально-правова політика з протидії незаконній порубці лісу характеризувалася за розглядуваний період здебільшого намаганням (щонайменше декларованим) розширити обсяг відповідальності й посилити її за зазначене правопорушення і аж ніяк не навпаки.

Показово, що після 2019 р. абсолютна більшість звільнених від покарання осіб – це особи, які звільнялися від відбування покарання з випробуванням. Саме цей вид звільнення масштабно превалує. Чи є такий результат реалізації кримінально-пра-

вової політики щодо протидії незаконній порубці лісу задовільним? Чи не свідчить він про нездатність держави виконувати профілактичну функцію, використовуючи для цього засоби кримінального права?

Аналіз реалізації кримінальної відповідальності за вчинення незаконної порубки лісу виявляє серйозну зміну практики застосування покарання протягом останнього десятиріччя. Якщо в 2015-го переважали випадки реального покарання, то вже в 2024 році цей показник знизився. Як наслідок, істотно змінився характер застосування кримінального закону в цій сфері. Показана тенденція прямо суперечить формальній меті кримінально-правової політики, яка за той самий період засновувалася на посиленні кримінальної відповідальності за злочини проти довкілля, зокрема за незаконну порубку лісу. Маємо ситуацію, за якої кількість засуджених за ст. 246 Кримінального Кодексу України зростає, але водночас відбувається зниження фактичної суворості покарання, що ставить під сумнів як профілактичну, так і репресивну ефективність кримінального права.

Фактична м'якість покарання, зведення санкцій до умовного покарання і формального кримінально-правового впливу ставить питання про реальну спроможність держави виконувати функції кримінального права. Показаний дисбаланс між законодавчими деклараціями й реальною судовою практикою нівелює стримувальний ефект кримінальної відповідальності і може сприяти зростанню кількості кримінальних правопорушень у сфері охорони довкілля.

Дану статтю підготовлено в межах виконання проекту Національного фонду досліджень України 0122U000803 «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довкілля в Україні: теоретико-прикладні засади».

Діаграма 5. Особливості реалізації кримінальної відповідальності щодо засуджених за ст. 246 КК України (2015 – 2024 рр.)

Визначення розміру психічної (моральної) шкоди в судово-психологічній експертизі

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №13.

Роман СВИСЛОВИЧ,
керівник Адвокатського об'єднання «Європейський адвокат»,
кандидат юридичних наук

Сергій БОЛТІВЕЦЬ,

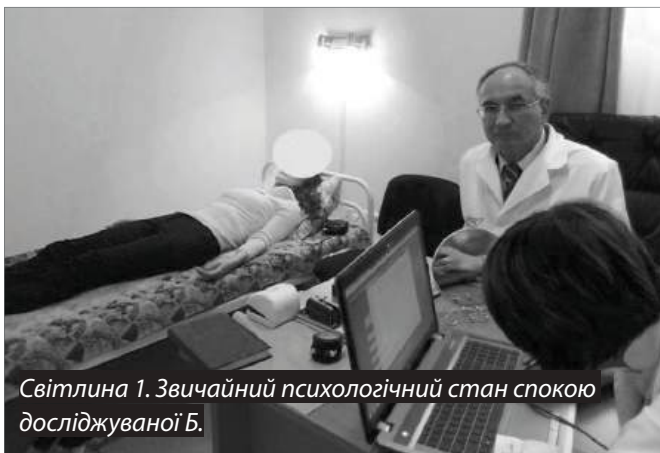
психолог-експерт вищого кваліфікаційного класу
Центру психофізіологічної експертизи при
ДП «Головний навчально-методичний центр
Держпраці України», професор,
доктор психологічних наук

Спеціальне психологічне дослідження

Згідно з правом експерта досліджувати на основі спеціальних знань у необхідних умовах психологічне дослідження проводилося з використанням загальновідомої в європейській науковій практиці психологічної методики дослідження на апараті «НЕКСУС – 10» («NEXUS – 10» Mark-II виробництва Королівства Нідерланди). Для проведення експертизи з'явилася постраждала Б., яка має повних 43 роки, знижене на момент обстеження життєве функціонування, депресивний настрій, що його відзначила сама досліджувана, і самопочуття, знижений артеріальний тиск 98/65, пульс 68 за станом на 10 год. 15 хв.

Результати проведеного психологічного дослідження, основою якого є об'єктивні психофізіологічні показники, зафіксовані апаратом «НЕКСУС – 10» («NEXUS – 10» Mark-II)

Світлина 1. Звичайний психологічний стан спокою досліджуваної Б.

Отже, що маємо? Аби не переобтяжувати наших читачів цифрами, зазначимо, що з доного дослідження видно результати 3-х відтворених експертним дослідженням психічних станів, послідовно позначених на зображенні сірим кольором:

1. Звичайний психічний стан спокою досліджуваної Б. в положенні лежачи без виконання інтелектуальних і емоційно-вольових дій, зафіксований на світлині

2. Звичайний психічний стан виконання інтелектуальних й емоційно-вольових дій з читання вголос самостійного обраних досліджуваною Б. за власним уподобанням текстів, зафіксований на світлині 2.

1. Як свідчать отримані результати, показники варіабельності Тета- і Альфа-ритму, відповідно 1706,72 і 570,25, що вказує на надмірну внутрішню напруженість, нездатність до розслаблення, переходу в проміжний стан між бадьорістю і сном, який уповільнюється в діапазоні Альфа-ритму мозкових хвиль від 8 до 13 і Тета-ритму від 4 до 8 Гц в той час, як середнє значення виявлених показників перевищує ці норми. Одержані дані об'єктивно підтверджують суб'єктивно заявлене знижене на момент обстеження життєве функціонування, депресивний настрій, що його відзначила досліджувана Б., і самопочуття, що також знайшло

підтвердження тонометрією артеріального тиску 98/65 при ЧСС 68 за станом на 10 год. 15 хвилин.

2. У цьому випадку зіставлення даних дослідження об'єктивно свідчить про надмірну внутрішню напруженість, нездатність до розслаблення, що виснажливо впливає на функціонування організму досліджуваної Б. протягом тривалого періоду, пов'язаного зі стражданням (моральною шкодою) в умовах ситуації, що досліджується у справі. Значення одержаних результатів варіабельності статистичних показників за обома дослідженнями становить собою базовий показник життєвого функціонування у звичних психічних станах досліджуваної Б., не пов'язаних із ситуацією, що досліджується у справі, який за каналами обстеження має такі середні величини: Тета-ритм (Theta amplitude) $1706.72 + 14001.75 = 15708.47 : 2 = 7854.24$; Альфа-ритм (Alpha amplitude) $570.25 + 4092.02 = 4662.27 : 2 = 2331.13$; Сенсомоторний ритм (SMR amplitude) $163.81 + 1564.90 = 1728.71 : 2 = 864.36$; Переважна мозкова частота (Median Freq.) $5.93 + 9.85 = 15.78 : 2 = 7.89$; Співвідношення між повільнохвильовою і швидкохвильовою активністю мозку (Theta/Beta Power) – маркер здатності до концентрації уваги $6.31 + 46.33 = 52.64 : 2 = 26.32$; Alpha1/Theta1 ratio $0.53 + 0.15 = 0.68 : 2 = 0.34$.

3. Свідченням валідності одержаних даних є виявлене збільшення варіабельності статистичних показників маркера здатності до концентрації уваги в процесі читання вголос порівняно зі станом мовчазного спокою в 7.34 рази, переважної мозкової частоти в 1.7 рази, сенсомоторного ритму в 9.6 разів, Альфа-ритму в 7.2 рази, Тета-ритму в 8.2 рази. В цілому одержані дані відображають звичне психічне функціонування в межах повсякденних психічних станів виконання інтелектуальних і емоційно-вольових дій та необхідного для відпочинку психічного стану спокою досліджуваної Б. Загальний коефіцієнт варіабельності психічного функціонування Б. як сума показників дослідження за всіма 6 каналами при цьому становить 1847.38 статистичних одиниць.

До держаний таким чином загальний коефіцієнт дає змогу провести зіставлення з

Світлина 2. Звичайний психічний стан виконання інтелектуальних та емоційно-вольових дій.

відповідними узагальненими даними психічного стану відтворення досліджуваною Б. подій, пов'язаних із ситуацією, що досліджується у справі.

Відтворення подій, пов'язаних із ситуацією психічної (моральної) шкоди. Узагальнення отриманих об'єктивних даних про психічний стан відтворення досліджуваною Б. подій, пов'язаних із ситуацією, що досліджується у справі, дозволило визначити загальний коефіцієнт варіабельності психічного функціонування як суму показників дослідження за усіма 6 каналами, який становить за наведеною таблицею 749367.62 статистичних одиниць, що перевищує звичне психічне функціонування в межах повсякденних психічних станів виконання інтелектуальних і емоційно-вольових дій і необхідного для відпочинку психічного стану спокою досліджуваною Б. у 405.64 разів. У процесі відтворення досліджуваною Б. подій, пов'язаних із ситуацією, що досліджується у справі, встановлено вплив дій відповідача, наслідком яких стали душевні страждання, яких потерпіла Б. зазнала у зв'язку з його поведінкою щодо неї самої.

Нервовий (психічний) стрес. Внаслідок дій відповідача, остання зазнала душевних страждань, викликаних важким психологічним станом фрустрації (недосягнення очікуваного), обернено пропорційний попередньому психологічному стану довіри до відповідачки. Фрустрація або розчарування в своїй подрузі, а тепер відповідачці, розпочало розвиватися в потерпілої Б. і виражалося в болісних сумнівах і переживаннях, що знаходили своє підтвердження в діях відповідачки, які були неочікувані для потерпілої Б., чим завдали їй гострих душевних страждань.

Шкода здоров'ю. Наслідком дій відповідача стало заподіяння шкоди здоров'ю потерпілої Б., яка зумовила надмірну внутрішню напруженість, нездатність до розслаблення, що виснажливо впливає на функціонування організму протягом тривалого періоду, пов'язаного зі стражданням (моральною шкодою), що досліджується у справі. Об'єктивно зафіксоване перевищення звичного психічного функціонування в межах повсякденних психічних станів виконання інтелектуальних і емоційно-вольових дій і необхідного для відпочинку психічного стану спокою досліджуваною Б. у 405.64 разів об'єктивно підтверджують суб'єктивно заявлене знижене на момент обстеження життєве функціонування, депресивний настрій, що його відзначила досліджувана, і самопочуття, що також знайшло підтвердження тонометрією артеріального тиску 98/65.

Пролонгований стресовий вплив. Таким чином, душевні страждання, яких потерпіла Б. зазнала у зв'язку з поведінкою відповідача щодо неї самої, мають пролонгований у часі психотравматичний вплив, що неперервно розвивається в руслі типової Парфенівської реакції або ситуації невизначеності, яка найбільше вражає нервову систему. Пролонгований по теперішній час інтенсивний стресовий вплив ситуації, створеної відповідачем, на потерпілу Б., має такі основні причини її душевних страждань:

а) постійне усвідомлення потерпілою Б. відчуття психологічної втрати, ускладнене усвідомленням підступного обману власних очікувань і сподівань.

б) психотравмувальна поведінка відповідачки, яка завдала морального приниження потерпілій, яке полягає у визнанні відповідачкою цим способом вищості і єдиної вартісної значущості грошей потерпілої Б. над Б. як людиною, яка, позбавлена грошей, втратила для відповідачки будь-який інтерес.

в) тривалі в часі душевні страждання потерпілої Б., пов'язані з генералізованим відчуттям безпомічності у важких життєвих обставинах, на випадок яких ці гроші і були накопичені: втрата роботи і засобів до існування у поєднанні з втратою чоловіка в період вагітності, народження і догляду за дитиною.

Порушення життєвих планів у соціальній, інтимній та побутовій сферах. Наслідком дій відповідача стало порушення життєвих планів потерпілої Б., яка втратила засоби для свого власного існування. У взаєминах з чоловіком потерпіла Б. змушена була поклатися на забезпечення засобів для свого існування на чоловіка, що призвело до втрати нею власної фінансової самостійності і порушення цим самим рівноправності у взаєминах з ним, що призвело до душевних страждань, зумовлених перебуванням у принизливому становищі жінки, у залежності від фінансового забезпечення свого чоловіка. Відсутність фінансових засобів позначилася на цих взаєминах, що в поєднанні з суперечностями шлюбних партнерів у сприйманні вагітності, призвело до їхнього розлучення, а також завдало душевних страждань потерпілій Б. у зв'язку з виношуванням, пологами й побутовим забезпеченням життя народженої дитини при відсутності необхідних для цього коштів, переданих нею в якості позики відповідачці.

Поставлене на розгляд експерта питання, яке підлягає роз'язанню, про те, чи спричинені особі Б. страждання (моральна шкода) за умов ситуації, що досліджується у справі, на підставі наведених вище результатів проведеного дослідження дозволяє зробити висновок про заподіяння потерпілій Б. психічної (моральної шкоди).

Для визначення розміру спричиненої особі Б. психічної (моральної шкоди) і матері-

Світлина 3. Відтворення Б. подій, пов'язаних із ситуацією, що досліджується в справі.

ального еквіваленту її компенсації за завдані страждання (моральну шкоду), тобто відповіді на питання про те, який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані їй страждання (моральну шкоду) слід взяти до уваги факт, відображений у проведеному дослідженні, що первинне значення для особи Б. має психологічний чинник страждань, пов'язаний з її вимушеним безробіттям, втратами взаємин, які вона оцінює і переживає більше, ніж втрату грошей.

У цьому індивідуальному випадку на підставі проведеного дослідження вважаємо за наш обов'язок відзначити, що психічний стан досліджуваної Б. у контексті подій, пов'язаних із ситуацією, що досліджується у справі, не набув би характеру надзвичайно психологічно виражених душевних страждань із перевищенням звичного психічного функціонування в межах повсякденних психічних станів виконання інтелектуальних та емоційно-вольових дій і необхідного для відпочинку психічного стану спокою у 405,64 разів, якби товариські (дружні) зобов'язання відповідача не були порушені повністю, а виконувались у мінімально можливих обсягах протягом усього періоду.

Формула розрахунку

Визначення розміру спричиненої особі Б. моральної шкоди і матеріального еквіваленту її компенсації за завдані страждання (моральну шкоду) передбачає проведення розрахунку, в якому базовою сумою є мінімальна частка єдиного соціального внеску на випадок безробіття – соціального становища, в якому фактично знавала тривалих душевних страждань потерпіла.

За період душевних страждань, заподіяних потерпілій Б. протягом 2017 року, тобто протягом 4 місяців (січня, лютого, березня і квітня), ця сума обрахується в днях, а пе-

ревищення звичного психічного функціонування внаслідок заподіяних душевних страждань (моральної шкоди), об'єктивно встановлене дослідженням у розмірі психологічного показника цього перевищення в 405,64 рази, передбачає розрахунок розміру грошової компенсації за завдані їй страждання (моральну шкоду) на підставі зазначеного психологічного показника:

$P = C \times \Pi = 179,08 \times 405,64 = 72\,642,0$, де

P – розмір грошової компенсації за завдані страждання (моральну шкоду);

C – соціальний показник, тобто грошовий еквівалент соціального становища (статусу), прийнятний для даного соціального середовища в певній місцевості і (територіальній громаді, районі, області), де проживає постраждалий(-ла), за весь період переживання моральної шкоди з дня заподіяння до дня проведення судово-психологічної експертизи;

Π – психологічний показник змін звичного психічного функціонування внаслідок заподіяних душевних страждань (моральної шкоди), об'єктивно встановлений дослідженням на підставі психологічного обстеження постраждалої особи.

Зміст формули з визначення розміру психічної (моральної) шкоди може включати розмір середньої заробітної плати в певній місцевості (територіальній громаді, районі, області), де проживає постраждалий(-ла), період переживання моральної шкоди (з дня заподіяння до дня проведення судово-психологічної експертизи, тобто психологічного дослідження, що включає обстеження: наприклад, протягом місяця, кількох місяців, року, двох і більше років), сумарний психологічний показник зниженого життєвого функціонування: наскільки знизився життєвий тонус, оскільки моральна (психічна) шкода завдає відчуття хронічного (періодичного) страждання.

Поставлене на розгляд експерта питання, яке підлягає розв'язанню, про те, який можливий розмір становить грошова компенсація за завдані страждання (моральну шкоду), на основі проведеного дослідження та розрахунку індивідуального матеріального еквіваленту компенсації моральної шкоди потерпілій Б. визначена в розмірі 72 642 (сімдесят дві тисячі шістсот сорок дві гривні) грн. 01 коп.

Висновки спеціального психологічного дослідження

1. Наявність встановлених у ході проведеного дослідження психотравматичних факторів, які включають нервовий (психічний) струс, шкоду здоров'ю, пролонгований стресовий вплив, порушення життєвих планів в соціальній, інтимній та побутовій сферах, зафіксоване перевищення звичного психічного функціонування в межах повсякденних психічних станів виконання інтелектуальних й емоційно-вольових дій і необхідного для відпочинку психічного стану спокою при відтворенні подій, пов'язаних із ситуацією неповернення боргу, що досліджується у справі, в 405,64 рази об'єктивно підтверджують знижене життєве функціонування, депресивний настрій і погіршене самопочуття, душевні страждання дослідженої особи, що дає змогу зробити висновок про заподіяння потерпілій Б. психічної (моральної) шкоди.

2. На основі проведеного дослідження та розрахунку індивідуального матеріального еквіваленту компенсації моральної шкоди грошова компенсація за завдані страждання (моральну шкоду) потерпілій Б. встановлена в розмірі 72 642 (сімдесят дві тисячі шістсот сорок дві гривні) грн 01 коп.

3. Зазначена в п. 2 цих «висновків» сума включає компенсацію за завдані потерпілій Б. моральні страждання і вартість корекційно-оздоровчих заходів, необхідних для її повернення до оптимуму життєвого функціонування.

Загальний висновок

Точне загальне визначення розміру заподіяної моральної, а отже, психічної шкоди, запропоноване нами шляхом застосування розробленої нами формули, обов'язково містить, і за будь-яких умов повинно містити, психологічний показник змін звичного психічного функціонування внаслідок заподіяних душевних страждань

(моральної шкоди), об'єктивно встановлений дослідженням на підставі психологічного обстеження постраждалої особи. Визначення розміру моральної, а отже, психічної шкоди потребує співвіднесення з наведеним нами соціальним показником, тобто грошовим еквівалентом соціального становища (статусу), прийнятого для даного соціального середовища в певній місцевості (територіальній громаді, районі, області), де проживає постраждалий(-ла), за весь період переживання моральної шкоди з дня її заподіяння до дня проведення судово-психологічної експертизи. Цим самим формула визначення розміру моральної, тобто психічної шкоди має такий загальний вигляд:

$P = P \times C$, де

P – грошовий розмір заподіяної моральної(психічної) шкоди;

P – психологічний показник змін звичного психічного функціонування;

C – соціальний показник як грошовий еквівалент соціального становища (статусу).

Проведення в кожному індивідуальному випадку психологічного дослідження, що ґрунтується на об'єктивних психофізіологічних даних та їх психологічному обґрунтуванні, становить собою зміст судово-психологічної експертизи і цим самим виключає мисленні побудови на основі припущень або співвіднесення з іншими явищами, фактами, іншими судовими справами, хоча б і схожими своєю подібністю до того, що розглядається судом, але такими, які не мають жодного відношення до конкретної справи. Різниця у визначенні різними судами розмірів заподіяної моральної (психічної) шкоди за результатами розгляду зовнішньо подібних випадків або різниця визначення одним і тим же судом розмірів заподіяної моральної шкоди у різних випадках, навіть подібних за зовнішніми ознаками ситуацій, які мали місце, не повинна й не може бути свідченням необ'єктивності суду або судової помилки, оскільки, як свідчить наведений нами приклад спеціального психологічного дослідження, індивідуальні відмінності психічних страждань різних людей можуть об'єктивно відрізнятися в десятки, сотні і більше разів. Такий підхід дозволить суду точно оцінити значення індивідуального психологічного чинника в його об'єктивному значенні для кожної конкретної людини у співвіднесенні з соціально обумовленими обставинами й ухвалити справедливе рішення.

Чи визнає Україна документи з ТОТ?

Правовий захист громадян в умовах триваючої збройної агресії рф

Громадяни України, які виїжджають з тимчасово окупованих регіонів, не рідко стикаються із ситуаціями, пов'язаними з визнанням документів, виданих окупаційною владою. Українське законодавство чітко регламентує – такі документи не мають юридичної сили в Україні. Водночас передбачено можливість визнання окремих фактів, що мають юридичне значення для громадян.

Далі в цьому матеріалі детальніше про те, як забезпечується правовий захист громадян у різних випадках? Згідно з частиною 3 статті 9 Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», будь-який акт (рішення, документ), виданий незаконними органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків. Отже, нормативно-правові акти окупаційних адміністрацій рф є недійсними та не створюють жодних правових наслідків. Недійсність цих актів не підлягає оскарженню та не може бути скасована.

Водночас чинне законодавство передбачає можливість державної реєстрації фактів народження, смерті, встановлення батьківства, шлюбу чи розірвання шлюбу на підставі поданих документів, що підтверджують факт, незалежно від місця їх оформлення, або на підставі рішення суду. Громадяни України або їхні законні представники можуть звернутися до будь-якого органу держав-

ної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) на підконтрольній території України із заявою про державну реєстрацію відповідного факту. До заяви додаються документи, які підтверджують цей факт.

У такому випадку орган відділ державної реєстрації актів цивільного стану зобов'язаний прийняти заяву та розглянути подані документи. Якщо надані документи не можуть бути використані для проведення державної реєстрації, заявнику роз'яснюється право звернутися до суду для встановлення відповідного факту. На підставі рішення суду орган ДРАЦС проводить державну реєстрацію і вносить відомості до Державного реєстру актів цивільного стану.

Відтак законодавством передбачено механізми, які дозволяють громадянам, що проживали на тимчасово окупованих територіях, реалізувати право на державну реєстрацію важливих для них фактів.

Підготувала Аліна КАПУСТА,
спеціально для ЮВУ

Не лише квартири чи авто: які грошові права переходять у спадок?

Багато людей вважає, що спадщина – це квартири, будинки або машини, але насправді перелік спадкового майна набагато ширший. Хто отримує банківські вклади спадкодавця? До нього входять не лише матеріальні речі, а й гроші, банківські вклади, зарплата, пенсія, страхові виплати, компенсації та інші фінансові права. Про те, які грошові права можуть успадкувати українці, йдеться в Цивільному кодексі України.

Згідно зі статтею 1 218 ЦК, спадщина – це не лише майно, а й усі права та обов'язки померлого, які не зникають після його смерті. Вони переходять до спадкоємців. Утім, деякі речі не можна успадкувати. Наприклад: деякі боргові зобов'язання; компенсація за шкоду здоров'ю; особисті немайнові права (як-от право на ім'я); членство в організаціях (якщо інше не передбачено); аліменти, пенсії, допомоги, які мали виплачуватися померлому.

Що відбувається з цими виплатами? То що ж відбувається з виплатами, які не встиг отримати спадкодавець? У статті 1 227 Цивільного кодексу України зазначається, що такі кошти можуть отримати члени його родини. Якщо ж родичів немає, то вони включаються до загальної спадщини. Родиною вважаються особи, які жили разом, вели спільне господарство та мали взаємні обов'язки. Подружжя залишається родиною, навіть якщо тимчасово проживає окремо, наприклад через роботу чи навчання.

Компенсації та моральна шкода. Спадкоємці можуть отримати: штрафи або пеню, які присудив суд; компенсації за збитки, яких завдали померлому ще за життя; моральну шкоду, якщо рішення суду було ухвалено до смерті; інші виплати, на які мав право спадкодавець. Як передаються страхові виплати? Якщо в договорі страхування прямо зазначено, кому мають виплатити кошти після смерті застрахованого, ці гроші не входять до спадщини. В іншому разі страхові відшкодування отримують спадкоємці.

Хто отримує банківські вклади спадкодавця? Якщо в людини був рахунок у банку, вона може заздалегідь зазначити, кому дістанеться вклад після її смерті – через заповіт або спеціальне банківське розпорядження. Якщо наявні обидва варіанти – пріоритет має заповіт. Щоб отримати спадщину, треба звернутися до нотаріуса. Він видає свідоцтво про право на спадщину після шести місяців з моменту смерті спадкодавця. Однак у деяких випадках за рішенням нотаріуса дозвіл на отримання частини вкладу в банку може бути видано раніше цього строку.

Звісно, під час оформлення спадщини іноді виникають ситуації, коли особа, яка мала отримати майно за законом чи за заповітом, помирає до моменту офіційного прийняття спадщини. Таке може трапитися в межах шестимісячного терміну, передбаченого для вступу в права спадкування.

Разом із тим заповіт – це особисте волевиявлення, яке людина оформлює за життя, щоб визначити, кому дістанеться її майно після смерті. В документі також можна передбачити альтернативного спадкоємця на випадок, якщо основний з якихось причин не зможе прийняти спадщину.

Підготував Андрій ЖИНКІН

Управління спадковим майном:

коли необхідне і хто може
його здійснювати?

Нерідко до складу спадщини входить майно, яке потребує постійного догляду, збереження або вжиття певних юридичних чи фактичних дій для підтримання його в належному стані. Це можуть бути житлові будинки, приватні підприємства, цінні папери, земельні ділянки, сільськогосподарські тварини тощо.

Управління спадковим майном

Із метою забезпечення цілісності такого майна, запобігання його псуванню, втраті господарського призначення або зменшенню вартості законодавство передбачає можливість призначити особу, яка здійснюватиме управління спадщиною до появи спадкоємців або до її прийняття. Встановлення управління спадковим майном передбачено статтею 1 285 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), статтею 61 Закону «Про нотаріат» та главою 9 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції від 22.02.2012 р. № 296/5 (далі – Порядок).

Згідно з цивільним законодавством, якщо в складі спадщини є майно, яке потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних чи юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус, а в сільських населених пунктах посадова особа органу місцевого самоврядування, призначає управителя спадщини з числа спадкоємців або виконавців заповіту, а в разі їхньої відсутності укладає договір на управління спадщиною з іншою особою. Це може бути як фізична особа з повною цивільною дієздатністю, так і юридична особа.

У разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту особою, яка управляє спадщиною, до складу якої входить земельна ділянка, є сільська, селищна, міська рада за місцезнаходженням такої земельної ділянки. Особа, яка управляє спадщиною, отримує право на вчинення будь-яких необхідних дій, спрямованих на збереження спадщини до з'явлення спадкоємців або до прийняття спадщини. Вона також має право на плату за виконання своїх повноважень (ЦК). Передача майна

в управлінні не тягне за собою переходу права власності на нього до його управителя.

Укладання договору на управління спадщиною

Відповідно до пункту 9 глави 9 розділу II Порядку договорів на управління спадщиною укладається нотаріусом з дотриманням вимог частини другої статті 212 ЦК. Згідно з нею особи, які вчиняють правочин, мають право обумовити припинення прав та обов'язків обставиною, щодо якої невідомо, настане вона чи ні (скасувальна обставина).

Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з актом опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору). Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною. При укладанні зазначеного правочину нотаріус зобов'язаний пересвідчитися в тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиланням на реквізити відповідного документа (за наявності).

Припинення дії договору на управління спадщиною

Якщо до нотаріуса за місцем відкриття спадщини надійшла заява про прийняття спадщини, нотаріус повідомляє особу, з якою укладений договір на управління спадщиною, про припинення дії правочину. В разі відсутності спадкоємців за законом і за заповітом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття спадщини ніким із спадкоємців, а також відмови від її прийняття укладений договір на управління спадщиною діє до ухвалення судом рішення про визнання спадщини відумерлою (пункт 10 глави 9 розділу II Порядку).

Підготувала Аліна КАПУСТА,
спеціально для ЮВУ

Оскарження дій державного виконавця

Судові рішення у справах за скаргами на дії державного виконавця можуть бути оскаржені в касаційному порядку на загальних підставах без урахування критерію малозначності справи

А це значить, що касаційне оскарження судових рішень у справах за скаргами на дії державного виконавця допускається незалежно від ознаки малозначності справи. У таких справах не застосовуються обмеження щодо ціни позову, які передбачені для малозначних справ, касаційне оскарження здійснюється на загальних підставах відповідно до ч. 2 ст. 389 ЦПК України.

Таких висновків дійшов Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, забезпечуючи єдність судової практики. У справі, яка переглядалася, стягувач у порядку судового контролю звернувся зі скаргою на дії державного виконавця щодо зупинення вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні. Суди в задоволенні скарги відмовили.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду справу передано на розгляд ОП КЦС ВС для вирішення питання щодо можливості касаційного оскарження судових рішень у справі за скаргою в порядку судового контролю за виконанням судових рішень, якщо предметом виконання є судові рішення у справі з ціною позову, що не перевищує 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а касаційна скарга не містить посилань на випадки, передбачені підпунктами «а» – «г» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України.

Забезпечуючи єдність судової практики й вирішуючи зазначену правову проблему, Об'єднана палата Касаційного цивільного суду дійшла висновку, що при касаційному оскарженні ухвал суду першої інстанції щодо розгляду скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби або приватного виконавця не застосовується обмеження щодо ціни позову (250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб). Однією з основних засад судочинства є забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом (п. 8 ч. 2

ст. 129 Конституції України, п. 9 ч. 3 ст. 2 ЦПК України).

Стадія судового контролю за виконанням судових рішень – наслідок виконання або невиконання судового рішення як завершальної стадії судового процесу. Судовий контроль за виконанням судових рішень має свої властивості, що відрізняються від розгляду справ у порядку позовного, окремого та наказного провадження. Предметом судового розгляду в таких справах є додержання вимог законодавства про виконавче провадження державних виконавців, інших посадових осіб органу державної виконавчої служби або приватних виконавців.

Право на касаційне оскарження судових рішень у справі за скаргами на дії державного виконавця відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 389 ЦПК України не залежить від малозначності справи та її розгляду в порядку спрощеного позовного провадження. Посилання на випадки, передбачені підпунктами «а» – «г» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України, не мають значення в цих ситуаціях, оскільки не потребують використання цих зазначених у ЦПК України спеціальних підстав для оскарження. Таке касаційне оскарження допускається на загальних підставах, передбачених ч. 2 ст. 389 ЦПК України. (Постанова ОП КЦС ВС від 5 травня 2025 року у справі № 176/1715/23 (провадження № 61-13883сво24).

Триваюче правопорушення:

погляд судової практики

Чинне законодавство не дає відповіді на питання, яке правопорушення вважати триваючим? Ми ж спробуємо...

Леся ДУБЧАК,
адвокатка, кандидатка юридичних наук,
доцентка

По темі загалом

Загальна теорія права виділяє декілька видів правопорушень за часом (тривалістю) їх вчинення: одномоментні (разові) та триваючі. Їх відмежування подекуди може виявитися складнішим ніж здається на перший погляд.

Законодавство не дає відповіді на питання, яке правопорушення можна вважати триваючим? Відповідь на нього ми знаходимо в юридичній літературі та судовій практиці. Загальну дефініцію «триваючого правопорушення» можна визначити як вид правопорушення, який полягає в неперервному або безперервному здійсненні протиправної поведінки особою протягом певного періоду часу, доти, доки вона не буде припинена добровільно або примусово.

До основних ознак триваючого правопорушення відносяться:

- постійність протиправної поведінки – порушення триває певний час, а не обмежене одним моментом;
- єдина воля особи – дії особи мають єдиний умисел або мотив;
- правопорушення вважається вчиненим протягом усього часу його тривання, а не лише в момент початку.

Відмежування триваючого правопорушення від одномоментного

Чітке відмежування триваючого правопорушення від одномоментного (разового) є вкрай важливим у контексті строків притягнення до юридичної відповідальності (за дисциплінарні проступки, адміністративні правопорушення, порушення митних правил тощо). У вирішенні цієї дилеми нам допомагає судова практика. Зокрема, вищим судом у системі судоустрою України неодноразово було надано визначення поняттю «триваюче правопорушення». Відповідно до постанови Верховного Суду від 11.04.2018 р. у справі № 804/401/17, триваючим правопорушенням є проступок, пов'я-

заний з тривалим, неперервним невиконанням обов'язків, передбачених законом. Тобто триваючі правопорушення характеризуються тим, що особа, яка вчинила якісь певні дії чи бездіяльність, перебуває надалі в стані безперервного продовження цих дій (бездіяльності). Ці дії безперервно порушують закон протягом якогось часу. Іноді такий стан продовжується значний час і весь час винний безперервно вчиняє правопорушення у вигляді невиконання покладених на нього обов'язків.

Така позиція підтримується Верховним Судом і в подальших рішеннях, зокрема в постанові від 23 травня 2018 року в справі № 490/8624/15-а; постанові від 18 грудня 2019 року у справі № 158/286/17; постанові від 25 березня 2020 року в справі № 175/3995/17-ц; постанові від 19 травня 2020 року у справі № 404/1794/16; постанові від 11 грудня 2018 року у справі № 242/924/17.

Так, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 11 грудня 2018 року в справі № 810/1224/17 з метою забезпечення єдності правозастосовчої практики надала тлумачення, зокрема, поняття «триваючого правопорушення». Так, за загальноприйнятим у теорії права визначенням триваючим вважають правопорушення, яке починається з будь-якої протиправної дії чи бездіяльності, коли винна особа не виконує конкретний, покладений на неї, обов'язок або виконує його неповністю чи неналежним чином, а потім така бездіяльність триває протягом певного проміжку часу до моменту виконання установлених обов'язків або виявлення правопорушення.

У постанові Верховного Суду від 9 серпня 2019 року в справі № 1540/4358/18, через відсутність у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначення поняття «триваюче правопорушення», сформовано правовий висновок, згідно з яким триваючими визначаються правопо-

рушення, які, почавшись з якоїсь протиправної дії або бездіяльності, здійснюються потім безперервно шляхом невиконання обов'язку. Початковим моментом такого діяння може бути активна дія або бездіяльність, коли винний або не виконує конкретний, покладений на нього, обов'язок, або виконує його неповністю чи неналежним чином. Відсутність у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» поняття «триваюче правопорушення» не може бути підставою для звільнення від відповідальності» (пункт 52 рішення).

Також Верховний Суд вважає правильним визначення поняття «триваюче правопорушення», зазначене в листі Міністерства доходів і зборів України від 13.05.2013 р. № 1101/Н/99-99-15-04-01-14. Так, зокрема, Міндоходів України було зазначено, що триваючі правопорушення припиняються, якщо факт цих правопорушень виявлено компетентним органом при проведенні перевірок (наприклад, у разі виявлення таких проступків: відсутності обліку доходів і витрат, для яких встановлена обов'язкова форма обліку (обліку результатів підприємницької діяльності відповідно до вимог чинного законодавства), бухгалтерського обліку об'єктів оподаткування, ведення його з порушенням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших правопорушень, пов'язаних із нарахуванням податків, та встановити які можна лише в ході документальної перевірки на підставі первинних документів). Стягнення за такі адміністративні правопорушення може бути накладене в строк не пізніше, аніж через два місяці з дня його виявлення (з дати складання й підписання акта перевірки) (постанова від 11.06.2020 р. № 345/4368/16-а).

Визначення строків притягнення до відповідальності

Окрім розуміння, що саме вважається триваючим правопорушенням, у судовій практиці ми також знаходимо розуміння, з якого моменту необхідно відраховувати строк притягнення особи до юридичної відповідальності при вчиненні таких правопорушень. Так, у постанові від 9 вересня 2024 року в справі № 353/999/23 Об'єдна-

на палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду визначила, що триваюче кримінальне правопорушення – це кримінальне правопорушення, яке може безперервно вчинятися на стадії закінченого його складу протягом певного (достатньо великого) проміжку часу. Враховуючи зазначене, днем початку перебігу строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення триваючого кримінального правопорушення є день припинення або переривання вчинення особою відповідного триваючого суспільно небезпечного діяння.

Відповідно до усталеної практики Касаційного кримінального суду Верховного Суду, зокрема в постанові від 18 квітня 2019 року в справі № 408/5060/17-к; від 21 травня 2020 року в справі № 483/729/19; від 5 серпня 2020 року в справі № 401/3143/18; від 20 грудня 2022 року в справі № 526/1542/20, вирішальне значення має момент саме завершення триваючого кримінального правопорушення. У цьому контексті таке кримінальне правопорушення вважається закінченим у момент припинення злочинного посягання або злочинного стану завдяки суб'єктивним або об'єктивним моментам.

Верховний Суд у постанові від 4 листопада 2019 року в справі № 925/875/18 також зазначав, що триваючим порушенням є порушення, яке почалося з протиправної дії чи бездіяльності, здійснюється потім безперервно шляхом невиконання обов'язку. Початковим моментом цього діяння може бути активна дія або бездіяльність, коли особа не виконує конкретний обов'язок (у даному випадку, передбачений умовами Договору) або виконує його неповністю чи неналежним чином. Таке порушення припиняється виконанням регламентованих обов'язків добровільно або в примусовому порядку, залученням винної особи до відповідальності.

У постанові Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 127/2-2177/2005 викладено правовий висновок, що бездіяльність, на відміну від дії, не має моменту вчинення. Бездіяльність має триваючий характер та існує до часу початку дій, які свідчать про припинення бездіяльності. Триваюче правопорушення передбачає перебування в стані безперервного тривалого вчинення особою протиправних дій (бездіяльності), у зв'язку з чим неправомірна бездіяльність може бути оскаржена упродовж усього часу тривання відповідного правопорушення. Встановлення строків

звернення до суду та залишення позовної заяви без розгляду на підставі їх пропуску не може слугувати меті легалізації триваючого правопорушення та, відповідно, здійснення незаконної бездіяльності. Вказаний висновок також висловлено Верховним Судом у постанові від 31 травня 2023 року в справі № 372/1436/13-ц.

Категорії триваючих правопорушень

Аналізуючи судову практику, ми можемо також виділити деякі категорії правопорушень (порушень зобов'язань), які зазвичай вважаються триваючими:

- поширення інформації, що вводить в оману. Порушення суб'єктом господарювання законодавства про захист від недобросовісної конкуренції у вигляді поширення інформації, що вводить в оману (за умови доведення факту його вчинення) може мати системний триваючий характер та, залежно від суті порушення, виходити за межі однієї територіальної одиниці, однак при цьому залишатися єдиним триваючим порушенням для нього (Постанова Вищого господарського суду України від 22 листопада 2016 року № 922/5928/14);

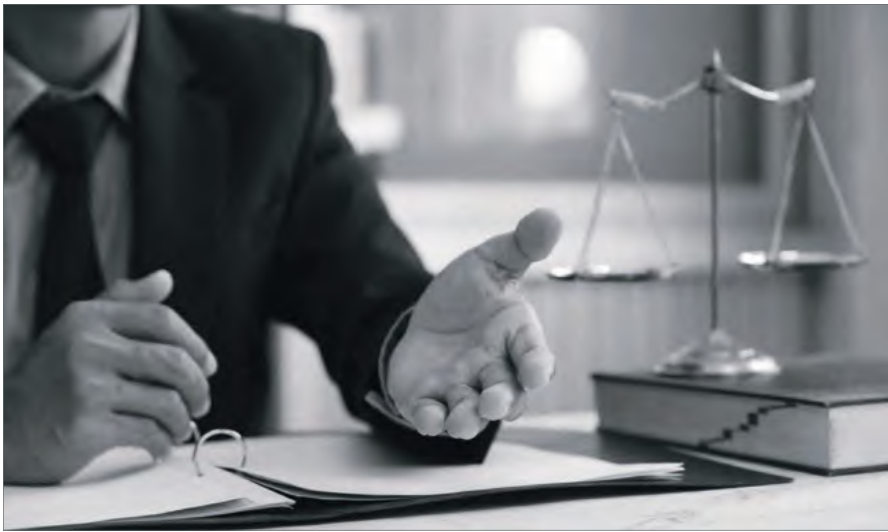
- невиконання грошового зобов'язання. Так, у постанові від 8 листопада 2019 року в справі № 127/15672/16-ц Велика Палата Верховного Суду зазначила, що невиконання боржником грошового зобов'язання є триваючим правопорушенням, тому право на позов про стягнення коштів на підставі статті 625 Цивільного кодексу України виникає в кредитора з моменту порушення грошового зобов'язання до моменту його усунення й обмежується останніми трьома роками, які передували подачі такого позову;

- несвоєчасна або неповна сплата адвокатами щорічного внеску. Несплата адвокатом внесків понад 3 місяці, вважається грубим порушенням правил адвокатської етики; відсутність у Законі України «Про адвокатуру» поняття «триваюче правопорушення» не може бути підставою для звільнення від відповідальності (постанова Верховного Суду від 9 серпня 2019 року в справі № 1540/4358/18);

- створення перешкоди, пов'язаних зі здійсненням права власності. Однією з умов подання негаторного позову є триваючий характер правопорушення і наявність його в момент подання позову; отже, власник може пред'явити такий позов у будь-який час незалежно від того, коли почалося порушення його прав (Постанова Вищого господарського суду від 5 липня 2017 року Справа № 925/1265/16).

Щодо застосування позовної давності

Щодо застосування позовної давності до вимог про зобов'язання відповідача повернути земельну ділянку та усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою шляхом демонтажу всіх споруд торговельного призначення, які розташовані на ній земельній ділянці, суд апеляційної інстанції зазначив, що позовна давність не може поширюватися на вимоги про усунення перешкод у здійсненні власником права користування та розпорядження своїм майном, оскільки в такому разі йдеться про так зване триваюче правопорушення; негаторний позов може бути пред'явлений упродовж всього часу тривання відповідного правопорушення. Вимога про повернення земельної ділянки у зв'язку з порушенням умов договору

оренди також є негативним позовом, який можна заявити впродовж усього часу тривання порушення прав власника такої земельної ділянки (постанова Верховного Суду від 28 березня 2023 року у справі № 922/2961/20);

– зберігання зброї, боєприпасів та вибухових речовин. Специфіка об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, полягає в тому, що вона утворюється поєднанням альтернативно передбачених у диспозиції кримінально-правової норми діянь, різних за своєю правовою природою, серед яких протиправному зберіганню предметів кримінального правопорушення притаманні ознаки триваючого злочину. Характерною рисою, що відрізняє триваюче діяння від інших, є виникнення і наявність так званого «злочинного стану», викликаного фактично безперервним вчиненням кримінального правопорушення, оскільки протиправне діяння здійснюється безперестанно до моменту його припинення за власною волею або за втручання інших осіб, зокрема правоохоронних органів. У «час вчинення триваючого злочину» включається увесь проміжок часу, протягом якого особа безперервно вчиняла діяння на стадії закінченого злочину (постанова Верховного Суду від 7 лютого 2024 року у справі № 461/3474/22);

– ненарахування та несплата єдиного соціального внеску. В постанові від 11 червня 2020 року у справі № 345/4368/16-а Верховний Суд зазначив, що постанова про накладення на позивача адміністративної санкції винесена на підставі акту перевірки, в якому виявлені факти заниження (не нарахування) суми єдиного внеску із суми нарахованого чистого оподаткованого доходу за період з 29.10.2014 по 31.12.2015 рр. на суму 89995,14 грн., що

є триваючим правопорушенням, за умови його належного доведення. Відтак строк притягнення до відповідальності за вчинене правопорушення необхідно враховувати з дня його виявлення. Висновки суду апеляційної інстанції, як і застосування приписів статті 38 КУпАП до даних правовідносин, є неправильними;

– прогули. Верховний Суд, зокрема, врахував, що оскільки позивачка була відсутня на роботі в період з 21 червня 2016 року до 11 січня 2017 року безперервно, то прогул як дисциплінарний проступок був триваючим. Застосувавши 20 січня 2017 року до позивачки дисциплінарне стягнення у виді догани, відповідачі не порушили шестимісячний строк притягнення, в тому числі враховуючи те, що прогули були вчинені позивачкою і 9 – 10 січня 2017 року, які були робочими днями (постанова від 3 березня 2021 року у справі № 813/1475/17).

– та інші.

Висновок

Виходячи із викладеного, поняття триваючого правопорушення займає важливе місце в сучасній судовій практиці, адже дозволяє більш точно визначити момент, з якого починається та закінчується протиправна дія чи бездіяльність.

Верховний Суд неодноразово наголошував на ознаках таких правопорушень, а також на умовах, за яких вони вважаються завершеними, що, в свою чергу, визначає й момент, з якого може бути розпочато процес притягнення до юридичної відповідальності. Аналіз судової практики дозволяє виділити окремі категорії правопорушень, які традиційно визнаються триваючими, що, в свою чергу, сприяє формуванню єдиної правозастосовної практики.

ФОПи масово не платять податки

З 2022 року кількість таких боржників зростає удвічі.

Кількість фізичних осіб-підприємців із податковим боргом в Україні від початку повномасштабної війни зростає майже вдвічі – із 670 тисяч у лютому 2022-го до 1,29 мільйона станом на початок травня 2025 року. Як повідомляє платформа «Опендатабот», найбільше нових боржників з'явилося у перший рік повномасштабної війни. Тоді кількість підприємців, що заборгували податки, зростає в 1,6 раза, а сплеск кількості боржників припав на березень 2022-го (+31% за місяць). «Вже наступного року підприємці адаптувалися до нових реалій і цей приріст сповільнився до 4% за рік. Втім уже в 2024-му ситуація знову погіршилася й нових боржників за рік побільшало на 16%», – ідеться в дослідженні.

На початку поточного року ще 42 282 підприємці були обтяжені податковими боргами (+3,3%). Утім протягом наступних місяців ФОПи гасили свої заборгованості, тож на початок травня приріст склав вже 2% або 24 275 підприємців. Що стосується суми заборгованості, то загальний податковий борг від початку повномасштабної війни зріс на близько 6 млрд грн – майже вдвічі.

Зазначається, що 30 млн грн із цих боргів припадають на ФОПів-платників єдиного податку 1 та 2 групи, які були мобілізованими. Загалом 3 145 підприємців у лавах ЗСУ станом на квітень поточного року мають податковий борг зі сплати єдиного податку та військового збору. «Варто зауважити, що реальну кількість мобілізованих підприємців із податковим боргом наразі обчислити неможливо», – наголосили в «Опендатабот».

Слід зазначити, що загальна кількість ФОПів в Україні наразі складає 2,17 млн. Таким чином, податковими боржниками є понад половина підприємців (1,29 млн). За даним платформи «Опендатабот», в Україні вперше за кілька років кількість закритих ФОП перевищила кількість відкритих. Так, з січня по квітень 2025 року відкрилося майже 82 тисячі нових фізичних осіб-підприємців, натомість майже 120 тисяч підприємців припинили свою діяльність.

Позовна давність

Її обчислення за вимогою сторони правочину про застосування наслідків нікчемного договору

Спадкування не перериває та не поновлює позовної давності, спадкування – лише перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців), тому закріплений у ч. 3 ст. 261 ЦК України особливий початок перебігу позовної давності до вимог про застосування наслідків нікчемного правочину поширюється не тільки на сторони такого правочину, а й на їхніх правонаступників.

Суть справи

Такого висновку дійшов Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, забезпечуючи єдність судової практики. У справі, що переглядалася, позивачі, які є спадкоємцями боржника, звернулися до суду з позовом до банку про повернення безпідставно набутих коштів, сплачених спадкодавцем на виконання нікчемного пункту кредитного договору. Під час розгляду справи в суді першої інстанції кредитор (відповідач) заявив про сплив позовної давності.

Суди позов задовольнили, дійшовши висновку про його обґрунтованість. Стосовно заяви представника відповідача про застосування позовної давності суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, зазначив, що ця заява не підлягає задоволенню, оскільки в позивачів виникли права на грошові кошти, сплачені спадкодавцем як винагорода за надання фінансового інструменту на виконання пункту кредитного договору, з часу відкриття спадщини. На думку судів, положення ч. 3 ст. 261 ЦК України, згід-

но з якими перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину починається від дня, коли почалося його виконання, стосуються тільки виконавців нікчемного правочину і не стосуються позивачів, оскільки на час виконання спірного пункту кредитного договору в них не було жодних прав за цим договором.

Позиція Об'єднаної палати КЦС ВС

Вирішуючи питання щодо обчислення позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину, а саме повернення сплачених на його виконання коштів, ОП КЦС ВС, відступивши від висновків в інших судових рішеннях, зробила такі висновки. Законодавець у ч. 3 ст. 261 ЦК України передбачив особливості початку перебігу позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину. Закріплення особливого початку перебігу з початком виконання нікчемного правочину поширюється на сторони (їхніх правонаступників) нікчемного правочину. Сторони нікчемно-

го правочину обізнані про початок його виконання.

За загальним правилом перебіг загальної і спеціальної позовної давності починається з дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (ч. 1 ст. 261 ЦК України). Отже, за загальним правилом початок перебігу позовної давності збігається з моментом виникнення в зацікавленій стороні права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Проте ч. 1 ст. 261 ЦК України належить застосовувати для визначення початку перебігу позовної давності за вимогою про застосування наслідків нікчемного правочину, яка пред'явлена заінтересованою особою (не стороною нікчемного правочину).

Висновок

Отже, для визначення початку перебігу позовної давності за вимогою про застосування наслідків недійсності нікчемного правочину, яка пред'явлена стороною (її правонаступниками), належить застосовувати ч. 3 ст. 261 ЦК України. Перебіг позовної давності за вимогою про застосування наслідків нікчемного правочину, яка пред'явлена стороною (її правонаступниками) такого правочину, пов'язується саме з початком виконання нікчемного правочину (першої дії), незалежно від того, чи було такий нікчемний правочин виконано повністю і яка зі сторін здійснила виконання. Початок перебігу позовної давності стосується будь-яких наслідків нікчемного правочину.

Посилаючись на наведене, ОП КЦС ВС дійшла висновку про наявність підстав для скасування судових рішень та ухвалення нового судового рішення про відмову в задоволенні вимог позивачів про застосування наслідків нікчемного правочину у зв'язку з пропуском позовної давності на звернення до суду. Постанова ОП КЦС від 2 червня 2025 року у справі № 201/2056/22 (провадження № 61-17372сво24) URL: reyestr.court.gov.ua/Review/128386896.

Моральна шкода за невиконання рішення суду

Невиконання судового рішення, обов'язковість виконання якого визначена ст. 129-1 Конституції України, стало наслідком притягнення боржника до цивільно-правової відповідальності.

Артур КІР'ЯКОВ,
адвокат

Про моральну шкоду

Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру. Гроші виступають еквівалентом моральної шкоди. Грошові кошти як загальний еквівалент усіх цінностей в економічному розумінні «трансформують» шкоду в загальнодоступне вираження, а розмір відшкодування «обчислює» шкоду. При тому визначена компенсація повинна, хоча б наближено, бути співмірною моральній шкоді та відновленню стану потерпілого. При визначенні компенсації моральної шкоди складність полягає в неможливості її обчислення за допомогою будь-якої грошової шкали чи прирівняння до іншого майнового еквіваленту.

Тому грошова сума компенсації моральної шкоди є лише ймовірною, а при її визначенні враховуються характер правопорушення, глибина фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, інші обставини, які мають істотне значення, вимоги розумності і справедливості. Визначаючи розмір відшкодування, суд має керуватися принципами розумності, справедливості та співмірності. Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більшим, аніж достатнім для розумного задоволення потреб потерпілої особи, і не повинен приводити до її безпідставного збагачення.

Визначення немайнової шкоди

Розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душев-

них, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих сферах, ступінь зниження престижу, ділової репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану, добровільне – за власною ініціативою чи за зверненням потерпілого – спростування інформації редакцією ЗМІ. При цьому суд має виходити із засад розумності, вираженості та справедливості.

Верховний Суд у постанові від 12.09.2018 р. у справі № 335/11779/16-ц зазначив, що «сама лише наявність шкоди ще не породжує абсолютного права на її відшкодування будь-якою особою, оскільки необхідно ще довести наявність всіх складових цивільно-правової відповідальності, при цьому правильно визначивши суб'єкта такої відповідальності». В бездіяльності порушника наявний склад цивільного правопорушення, що виражений в наступному:

1. Протиправність бездіяльності порушника обґрунтовано невиконанням рішення суду протягом 5 років 6 місяців, що підтверджується відкритим виконавчим провадженням та відсутністю доказів виконання судового рішення, про що в рішенні зазначено:

1.1. Так, позивач, посилаючись на завдання шкоди, вказує, що рішенням Ірпінського міського суду Київської області від 6.08.2019 р. № 367/2460/18 позовні вимоги ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Проторія» про захист прав споживачів було задоволено частково та зобов'язано дане товариство «Проторія» видати ОСОБА_1 розрахунковий документ встановленої форми, що засвідчує факт купівлі холодильника Samsung RB31FSRND/UA 8.08.2018 року.

1.2. Однак, дане рішення станом на день розгляду справи не виконане та виконавче провадження щодо нього не є завершеним, а іншого суду не було надано.

1.3. Тобто станом на день розгляду справи, наявний встановлений факт порушення прав позивача, що підтверджується рішенням суду.

1.4. Так, позивач вказує, що в провадженні Печерського ВДВС у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ) перебуває виконавче провадження № НОМЕР_2 про зобов'язання ТОВ «Проторія» (код ЄДРПОУ 39659560) видати ОСОБА_1 розрахунковий документ встановленої форми, що засвідчує факт купівлі холодильника Samsung RB31FSRND/UA 8.08.2018 року.

1.5. 10 січня 2020 року постановою Печерського ВДВС у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ) відкрито виконавче провадження № НОМЕР_2.

1.6. Шостого березня 2025 року постановою Печерського ВДВС у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ), на виконання ухвали Ірпінського міського суду Київської області від 4.09.2020 р. № 367/2642/20, відновлено виконавче провадження НОМЕР_2.

1.7. Ухвалою Ірпінського міського суду Київської області від 5.08.2020 р. № 367/2460/18 в задоволенні заяви генерального директора ТОВ «ПРОТОРІЯ» Ватах М. О. про роз'яснення рішення, відмовлено.

1.8. Ухвалою Ірпінського міського суду Київської області від 4.09.2020 р. № 367/2642/20 скаргу ОСОБА_1 задоволено. Визнано неправомірними дії державного виконавця Печерського районного відділу державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції Петрухно Сергія Олександровича щодо прийняття рішення про закінчення виконавчого провадження № НОМЕР_2 та скасовано постанову державного виконавця Печерського районного відділу ДВС у м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) Петрухно Сергія Олександровича про закінчення виконавчого провадження № НОМЕР_2.

1.9. Ухвалою Ірпінського міського суду Київської області від 13.05.2021 № 367/448/21 скаргу ОСОБА_1, боржник ТОВ «ПРОТОРІЯ», заінтересована особа: Печерський районний відділ державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) на бездіяльність посадових осіб Печерського РВ ДВС у місті Києві було задоволено. Визнано неправомірною бездіяльність керівника Пе-

черського районного відділу державної виконавчої служби у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ) та визнати неправомірною бездіяльність державного виконавця Печерського районного відділу державної виконавчої служби в м. Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) Петрухно Сергія Олександровича й зобов'язано керівника Печерського районного відділу державної виконавчої служби у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції невідкладно відновити виконавче провадження № НОМЕР_2.

1.10. Також позивач вказує, що на розгляді Ірпінського міського суду Київської області перебуває справа № 367/1815/25 за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність керівника Печерського відділу державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) Ярушевської Ірини Ігорівни, за участі боржника Товариства з обмеженою відповідальністю «ПРОТОРІЯ».

1.11. Таким чином, позивач вказує, що протягом 5 років та 6 місяців відповідачем не виконане рішення суду від 6.08.2019 р. № 367/2460/18 стосовно видачі позивачу розрахункового документа встановленої форми, що засвідчує факт купівлі холодильника Samsung RB31FSRNSDA/UA 8.08.2018 року.

1.12. У провадженні Печерського ВДВС у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ) перебуває виконавче провадження № НОМЕР_2 про зобов'язання ТОВ «Проторія» (код ЄДРПОУ 39659560) видати ОСОБА_1 розрахунковий документ встановленої форми, що засвідчує факт купівлі холодильника Samsung RB31FSRNSDA/UA 8.08.2018 року, яке станом на дату подачі позовної заяви не завершено.

Позиція суду

1.13. Відтак, суд дослідивши обставини справи та докази в їх сукупності, дійшов висновку, що позивачем доведено факт завдання моральної шкоди, а тому суд доходить до висновку про заподіяння позивачу моральної шкоди, визначивши її розмір відповідно до характеру та розміру душевних страждань, завданих потерпілому, враховуючи вимоги розумності і справедливості.

2. Наявність моральної шкоди обґрунтовано душевними стражданнями, які оцінені судом в 5 000,00 грн, про що в рішенні суду зазначено:

2.1. Наявність моральної шкоди виражена в наступному – холодильник Samsung RB31FSRNSDA/UA 8.08.2018 р., придбаний

у ТОВ «Проторія» став для позивача вираженням всюдозволеності, ігноруванням принципу верховенства права та відсутності відповідальності за порушення вимог закону, що оцінюється позивачем в 25 000,00 грн

2.2. Позивач вказує, що з вересня 2019 року по дату звернення до суду постійно перебуває в стресі, пригніченому стані та в очікуванні виконання відповідачем рішення суду.

2.3. Позивач звернувся до Печерського ВДВС у місті Києві ЦМУ Міністерства юстиції (м. Київ) з метою примусового виконання судового рішення, проте орган примусового виконання рішення прийняв рішення та працював виключно в інтересах відповідача, що змушувало позивача подавати заяви, скарги та вчиняти інші процесуальні дії для скасування протиправних рішень з метою подальшого примусового виконання рішення суду.

2.4. Після отримання постанови про закінчення виконавчого провадження № НОМЕР_2, тривале невиконання судового рішення стосовно відновлення виконавчого провадження позивач відчував приниження, тривалий час перебував у стані тривоги, страху, занепокоєння, стресу. Відчуття несправедливості та негативні переживання привели до порушення попереднього укладу життя, порушився сон, почалися систематичні головні болі.

2.5. Порушився попередній уклад сімейного і ділового життя, дії відповідача призвели до того, що в позивача виникли психологічні перешкоди в активному соціальному функціонуванні, оскільки велика кількість часу була витрачена на вирішення проблеми, виникли непорозуміння з близькими та рідними внаслідок впливу цих негативних обставин, порушилися ділові стосунки. Загальна ситуація є психотравматичною для позивача, спричинила йому страждання (моральну шкоду).

2.6. Таким чином, позивач звернувся до суду та просить суд стягнути з ТОВ «ПРОТОРІЯ» на користь ОСОБА_1 моральну шкоду в розмірі 25 000,00 грн.

2.7. Окрім цього, тривалість невиконання рішення суду є також ознакою завдання шкоди позивачу, оскільки вказує на ефективність захисту своїх прав, що зумовило останнього звернутись до суду про відшкодування моральної шкоди.

2.8. Разом із цим суд звертає увагу, що в рамках розгляду даної справи суд не надає оцінку обставинам, які є перешкодою в його виконанні, оскільки це не є предметом розгляду.

2.9. З врахуванням зазначеного, суд вважає, що достатньою сатисфакцією буде стягнення з відповідача на користь позивача в якості компенсації моральної шкоди у розмірі 5 000,00 грн.

2.10. Такий розмір моральної шкоди, на переконання суду, є розумним та справедливим, а тому суд задовольняє позовні вимоги частково.

3. Причинно-наслідковий зв'язок між протиправністю та шкодою виражений в невиконанні рішення Ірпінського міського суду Київської області від 6.08.2019 р. № 367/2460/18 що негативно вплинуло на психологічний стан позивача.

3.1. Таким чином, обставини встановленні рішенням Ірпінського міського суду Київської області та судовий процес щодо оскарження дій уповноважених осіб в рамках виконавчого провадження, і як наслідок невиконання рішення суду, негативно вплинули на психологічний стан позивача.

3.2. Суд звертає увагу, що причинно-наслідковий зв'язок було встановлено рішенням суду, а тому доводи сторони відповідача є необґрунтованими та не спростовуються належними доказами.

Керуючись статтями 23, 1 166, 1 174 ЦК України статтями 12, 141, 81, 263, 264, 273 ЦПК України, суд вирішив:

Позовні вимоги ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «ПРОТОРІЯ» про відшкодування моральної шкоди, – задовольнити частково. Стягнути з ТОВ «ПРОТОРІЯ» на користь ОСОБА_1 у рахунок відшкодування завданої моральної шкоди 5 000 (п'ять тисяч) грн. 00 коп.

Стягнути з Товариства з обмеженою відповідальністю «ПРОТОРІЯ» на користь ОСОБА_1 судовий збір у розмірі 193 (сто дев'яносто три) грн. 79 коп. В іншій частині вимог – відмовити.

Рішення Печерського районного суду міста Києва від 5.06.2025 р. № 757/13681/25-ц

Подвійне оподаткування при продажу авто

При здійсненні купівлі-продажу транспортного засобу в Україні продавець повинен враховувати нові податкові правила.

Як нагадує Державна податкова служба, продаж автомобіля тепер може обкладатися одразу двома видами податків – залежно від кількості операцій та типу транспорту. Податки при продажу легкового авто, мотоцикла або мопеда: перша угода на рік – без податку; друга угода – 5% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО); третя й кожна наступна – 18% ПДФО.

При цьому сума, з якої обчислюється податок, визначається за ціною договору, але не нижче: ринкової вартості або середньоринкової вартості – на вибір платника. Продаж іншої техніки (вантажівки, автобуси, спецтехніка, причепи): перша й друга операції – ставка ПДФО становить 5%; третя і більше – податок зростає до 18%; військовий збір – окремо.

Нагадаємо, з 1 грудня 2024 року також почала діяти ставка військового збору 5%, яка

накладається на будь-який дохід від продажу транспортного засобу – незалежно від черговості операції.

Обов'язки продавця. Якщо податки не були сплачені безпосередньо під час укладення угоди, фізична особа зобов'язана: до 1 травня наступного року подати податкову декларацію; до 1 серпня – сплатити всі податки. Ці правила регулюються статтею 173 Податкового кодексу України.

Оновлені правила соціального захисту ветеранів

Кабінет Міністрів ухвалив важливі зміни до низки урядових постанов, спрямованих на посилення соціального захисту ветеранів війни, їхніх родин та дітей загиблих захисників і захисниць України.

Про це повідомляє прес-служба Мінветеранів. Зокрема, урядом погоджено, що підтверджує відповідний статус. Серед ключових переваг – поліпшення надання адміністративних послуг, пришвидшення доступу до соціальних гарантій та зменшення часу на перевірку статусу. «Паперове посвідчення відтепер оформлюється окремо – за бажанням особи (або її представника) шляхом подання заяви в довільній формі, фотокартки та витягу з Єдиного державного реєстру ветеранів війни», – йдеться в повідомленні.

Погоджено також безперервний соціальний захист для дітей загиблих (померлих) захисників та захисниць України. Зокрема, врегульовано питання видачі посвідчення члена сім'ї загиблого захисника (захисниці) дітям до 14 років. Забезпечено безперервне користування ними всіма передбаченими законодавством пільгами у перехідний період, коли дитина досягає 14-річного віку та очікує на отримання паспорта й посвідчення. Окрім того, враховано специфіку воєнного стану: якщо дитина з батьками перебуває за кордоном і не має змоги особисто звернутися по оформлення посвідчення, її право на пільги не припиняється.

Уточнено й строки дії посвідчень осіб з інвалідністю внаслідок війни. Для тих, у кого перегляд інвалідності призначено до 1 січня цього року, посвідчення залишатиметься чинним до 1 листопада 2025-го або 1 квітня 2026 року – залежно від віку, статі та групи інвалідності. У разі неможливості пройти перегляд після 1 січня 2025 року, термін дії посвідчення автоматично подовжується до 1 липня 2025-го.

До того ж, Кабмін прирівняв травму до поранення, контузії, каліцтва чи захворювання як підставу для встановлення інвалідності або підтвердження факту загибелі захисника чи захисниці України. Крім того, спрощено процедуру отримання паперового посвідчення ветерана: тепер достатньо лише витягу з ЄДРВВ, без потреби в додаткових документах.

Окремим рішенням Міністерству у справах ветеранів надано повноваження видавати посвідчення та талони на пільговий проїзд учасникам бойових дій, документи яких раніше оформлювали ліквідовані органи влади.

Підготувала Дар'я КАРДАСЕВИЧ,
спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений
юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**,
заступник головного редактора
газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**,
голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**,
академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**,
академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**,
директорка Українського
національного офісу
інтелектуальної
власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЩУК**,
ректор Національної школи суддів
України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**,
суддя Конституційного
Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**,
доктор юридичних наук,
доктор теології, член-
кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Анжела СТРИЖЕВСЬКА**,
завідувачка кафедри
Інституту права КНУ
імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний
правовий тижневик

Редакція газети –
колективний асоційований
член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник** –
ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор**
Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар**
Олена ДОЦЕНКО
(uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу
правових новин**
Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі**
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор**
Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка**
Дар'я КОСТЮКОВА

ПЕРЕДПЛАТА 2025 РОКУ

Шановні передплатники!

Видавнича організація «Юрінком Прес» має для Вас приємне повідомлення. Кожному передплатнику на річну передплату газети «Юридичний вісник України» (передплатний індекс 21615), видання «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» (передплатний індекс 74052), журналів «Юридична Україна» (передплатний індекс 01757) та «Часопис українського судочинства» (передплатний індекс 76351), або який здійснить річну передплату на комплект юриста «Елітний» (передплатний індекс 08440), ми даруємо «Щоденник-довідник правника 2025».

Якщо Ви передплатите одне з указаних видань, Вам слід надіслати на е-адресу видавництва (info@yurincompress.com) копію квитанції про річну передплату.

Поспішайте, кількість подарунків обмежена.

Бережіть себе, шановні передплатники, ми завжди з Вами.

Видавнича організація «Юрінком Прес»

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРИНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 4.07.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

**МІЖНАРОДНА КОРУПЦІЯ ДЖО БАЙДЕНА ТА МОЯ БОРОТЬБА
ЯК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ**

*Віктор Шокін. Міжнародна корупція Джо Байдена та моя боротьба
як Генерального прокурора незалежної України.*

Київ: Юрінком Прес, 2025. 260 с.

ISBN 978-617-8498-05-4

Це біографічна книга, написана Генеральним прокурором України Віктором Шокіним (2015-2016 рр.) про службовий шлях, складну слідчу роботу, життєві ризики і небезпеки та про пошук справедливості. Значна частина книги присвячена історії міжнародної корупції Віце-президента США Джозефа Байдена в 2014-2016 рр., яку розслідував автор. На його думку, злочини та правопорушення високопосадовця США на території України передусім пов'язані з діяльністю його сина Гантера на посаді Ради директорів української компанії «Бурісма». Автор відкриває завісу над політичною та особистою складовими взаємин українського Президента та його найближчих соратників й віце-президента США періоду 2015-2016 рр.

Книга наповнена державними та офіційними документами, листами посадовців вищого рівня, судовими позовами та рішеннями судів, які доводять позицію автора книги.

Переважна більшість документів публікуються вперше.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський Мій погляд на право: збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

«ЮРИНКОМ ПРЕС» ТА «ЮРИНКОМ ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

ПОДРУЖЖЯ НА МІЛЬЙОН, АБО 3 КРОКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЩАСЛИВОЇ СІМ'І

Юлія Сагайдак. **Подружжя на мільйон або 3 кроки для створення щасливої сім'ї.**

Київ: Юрінком Прес, 2025. 128 с.

ISBN 978-617-8498-04-5

Це книга про проблеми сім'ї, про гармонізацію сімейних стосунків, збереження подружнього вогника та підтримки здорових партнерських відносин. Така книга завжди є актуальною і потрібною. В ній, на основі професійних практик, за використання досліджень психологічної науки і практики, надається можливість переосмислити феномен сексуальності та традиційних ролей чоловіка та жінки в суспільстві, в особистих сімейних відносинах. Автор досліджує ступінь агресивності партнерів, їх вміння вирішувати конфлікти, знаходити психологічну сумісність та рольові очікування разом із ціннісними орієнтирами, які безумовно впливають на рівень задоволеності сімейними відносинами. Книга стане у нагоді широкому колу читачів, які цікавляться сімейними відносинами, бажають зберегти родинні стосунки, покращити свій соціальний статус.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2025 РІК

Строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування обраховується з моменту повідомлення про завершення досудового розслідування і надання доступу до його матеріалів, а не фактичного надання доступу.....	2
Ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до оригіналів рішень сесій, протоколів голосування, протоколів засідання комісій, проектів землеустрою у селищній раді не підлягає оскарженню в апеляційному порядку	3
Ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді не підлягає апеляційному оскарженню	3
Місцевий суд, який розглядає кримінальне провадження по суті, може не погодитися з рішенням, постановленим слідчим суддею під час досудового розслідування.....	4
Проведення судом допиту свідка за допомогою мобільного телефону без забезпечення можливості іншим учасникам процесу чути його показання позбавляє сторону захисту можливості реалізувати свої процесуальні права.....	5
Неоголошення обвинувального акта за конкретних обставин справи жодним чином не порушує права прокурора на підтримання висунутого обвинувачення	5
Заборона на подання до суду до початку судового розгляду інших документів, крім обвинувального акта, не поширюється на матеріали, що додаються до заперечень на ухвалу слідчого судді	6
Ухвала суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою, постановлена до ухвалення судового рішення по суті, підлягає апеляційному оскарженню	6
Ухвала суду першої інстанції про зміну запобіжного заходу, якою суд залишив у силі дію запобіжного заходу у виді застави не підлягає апеляційному оскарженню	7
Ухвала суду про закриття кримінального провадження в його частині може бути оскаржена в апеляційному порядку до ухвалення вироків щодо іншої частини інкримінованих особі діянь	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Затверджено порядки авторизації та створення профілів в галузі безпеки інформаційних систем	8
10 наборів відкритих даних публікуватиме ДСНС	8
Нові правила дистанційного навчання	9
Заяву про визнання результатів закордонного навчання можна подати в е-формі	9
22 млрд грн грантових коштів на відбудову України	10
Нові вимоги до кредитних посередників можна обговорити повторно	10
30 днів для надання статусу УБД іноземцям	11
Звітність зі сталого розвитку уведуть поетапно	11
Заяви на компенсацію захисникам вартості проживання подаються за адресою орендованого житла	12
Встановлено кваліфікаційні вимоги до експертів з радіаційного захисту	12
Наукові установи можуть проводити лісові рубки для дослідницьких цілей	13
За мобілізованими тренерами зберігається кваліфікаційна категорія	13
Про використання коштів на онлайн-моніторинг та е-реєстри азартних ігор звітуватимуть щокварталу	14
Держмайно в оренду без аукциону отримуватимуть підприємства водопостачання та водовідведення	14
Автоматична перевірка бенефіціарів запрацює до кінця року.....	14
Атестацію медпрацівників відновлять через 6 місяців після війни	15
Затверджено новий склад Міжвідомчої робочої групи з організації призову	15
Визначено особливості вчинення та виконання правочинів щодо валютних ОВДП	16
4 умови використання субвенції на харчування учнів початкових класів	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2025 рік

Строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування обраховується з моменту повідомлення про завершення досудового розслідування і надання доступу до його матеріалів, а не фактичного надання доступу

25 березня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 591/7346/21 задовольнив касаційну скаргу прокурора, яка посилалась на хибність висновку про скерування обвинувального акту до суду поза межами строку досудового розслідування.

Районний суд ухвалою, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, закритим кримінальне провадження щодо обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК, на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

Суд встановив:

- 25 травня 2021 р. обвинуваченому повідомлено про підозру за ч. 3 ст. 369-2 КК. Ухвалою слідчого судді строк досудового розслідування продовжено до 24 вересня 2021 р.;
- 26 серпня 2021 р. обвинуваченому повідомлено про зміну підозри з ч. 3 ст. 369-2 КК на ч. 1 ст. 368 КК;
- 29 вересня 2021 р. він та його захисник ознайомилися з матеріалами досудового розслідування.

Суд першої інстанції дійшов висновку, що доступ до матеріалів кримінального провадження був наданий стороні захисту 29 вересня 2021 р., після закінчення строку досудового розслідування, і обвинувальний акт було направлено до суду поза строком, визначеним ст. 219 КПК, який закінчився 24 вересня 2021 р.

У касаційній скарзі прокурор зазначала, що апеляційний суд:

- не взяв до уваги докази, які підтверджують належне повідомлення стороні захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування 17 вересня 2021 р.;
- дійшов хибного висновку про те, що підтвердження належного повідомлення підозрюваного про завершення досудового розслідування регулюється ч. 9 ст. 290 КПК.

Верховний Суд вказав, що суди попередніх інстанцій вважали, що сторона обвинувачення не довела повідомлення стороні захисту про завершення досудового розслідування 17 вересня 2021 р. Вони послалися на те, що надана стороною обвинувачення інформація з електронної пошти, в якій містилися відомості про направлення листа на електронну адресу захисника, не містить чіткої дати та і змісту цього листа, а повідомлення підозрюваному його безпосереднім начальником за місцем проходження служби в телефонному режимі не означає виконання вимог ч. 9 ст. 290 КПК.

Суд зазначив, що в цій справі основним питанням є визначення моменту, з якого зупинився перебіг строку досудового розслідування у зв'язку з відкриттям стороні захисту матеріалів досудового розслідування, оскільки період з наступного дня після цього і до закінчення ознайомлення захисту з матеріалами досудового розслідування не включається у строки досудового розслідування згідно з ч. 5 ст. 219 КПК.

Строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування необхідно обраховувати з моменту повідомлення про завершення досудового розслідування і надання доступу до його матеріалів, а не з фактичного надання такого доступу (постанова від 24 жовтня 2022 р. у справі № 216/4805/20). Повідомленням про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування у контексті ст. 290 КПК є доведення до відома підозрюваного та його захисника такої інформації, і факт повідомлення цієї інформації стороні захисту має бути належно підтверджений (постанова від 16 березня 2023 р. у справі № 589/1633/19). Чинним КПК передбачено такі способи інформування учасників кримінального провадження, як надіслання повідомлення поштою, електронною поштою, факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Таким чином, у цьому провадженні перебіг строку досудового розслідування зупинився в найбільш ранню дату, коли сторона обвинувачення зробила необхідні дії для доведення до відома підозрюваного та його захисника інформації про завершення досудового розслідування і надання доступу до його матеріалів.

Сторона обвинувачення надала суду докази відправлення захиснику електронного листа з додатком, в якому, як вона стверджувала, було повідомлення про завершення досудового розслідування. Суд відхилив ці докази, пославшись на те, що не можна встановити точну дату відправлення цього листа.

Надані докази містили дату «17 вересня», однак не містили вказівки на рік його відправки. Проте Суд вважає, що відповідний рік було можливо встановити, за необхідності запропонувавши стороні обвинувачення надати можливість оглянути поштову скриньку, з якої зроблено надану роздруківку, що дозволило б з'ясувати і зміст прикріпленого до нього додатку. Крім того, суд мав можливість зіставити цю інформацію з іншими доказами, зокрема, з документами, що підтверджували направлення повідомлення підозрюваному, і зробити висновок на підставі сукупності доказів, оцінених у їх взаємозв'язку.

Без такого дослідження висновки суду першої інстанції щодо цих обставин не є належним чином обґрунтованими, тому Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126259379

Ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до оригіналів рішень сесій, протоколів голосування, протоколів засідання комісій, проектів землеустрою у селищній раді не підлягає оскарженню в апеляційному порядку

1 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 463/9168/23 визнав обґрунтованим рішення суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження.

Слідчий суддя районного суду ухвалою задовольнив клопотання слідчого та надав тимчасовий доступ до рішень сесій, протоколів голосування, протоколів засідання комісії, проектів землеустрою з виготовлення технічної документації щодо земельних ділянок, які є у розпорядженні селищної ради.

Суддя апеляційного суду відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою селищного голови через те, що така ухвала слідчого судді не підлягає оскарженню під час досудового розслідування.

У касаційній скарзі селищний голова зазначав, що ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК, адже у разі вилучення документів селищна рада не може здійснювати свою діяльність у відповідності до визначених законом повноважень. Зокрема, вилучення оригіналів документації щодо земельних ділянок призведе до неможливості здійснювати органом місцевого самоврядування своєї діяльності в частині забезпечення реалізації прав фізичних та юридичних осіб у сфері земельних відносин та суттєво обмежить проведення претензійно-позовної роботи.

Верховний Суд вказав, що положеннями ст. 309 КПК визначено вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування.

Зокрема п. 10 ч. 1 ст. 309 КПК передбачена можливість оскаржити ухвалу про тимчасовий доступ до речей та документів, що посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа-підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність.

Таким чином, якщо вилучені документи не впливають на можливість цих осіб здійснювати підприємницьку діяльність, то ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

У цьому провадженні слідчий суддя, керуючись ст. 163 КПК, надав дозвіл на тимчасовий доступ до оригіналів рішень сесій, протоколів голосування, протоколів засідання комісій, проектів землеустрою окремих земельних ділянок, оскільки вони містять інформацію на підтвердження протиправних дій щодо незаконного вибуття земель із державної власності.

У касаційній скарзі не наведено переконливих доводів тому, що документи, до яких надано тимчасовий доступ, є правостановлюючими, або фінансовими (пов'язаними з можливістю здійснювати розрахунки), тобто такими, що їхнє вилучення може призвести до зупинки діяльності органу місцевого самоврядування.

Відмова апеляційного суду у відкритті апеляційного провадження на рішення слідчого судді, окреме оскарження якого на цій стадії законом не передбачене, не є свідченням обмеження доступу до правосуддя.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126431797*

Ухвала слідчого судді про відмову в задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді не підлягає апеляційному оскарженню

17 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьою судовою палатою Касаційного кримінального суду у справі № 463/5991/20 залишив без задоволення касаційну скаргу заявника, якому було відмовлено у відкритті апеляційного провадження.

Слідчий суддя районного суду ухвалою від 10 жовтня 2024 р. відмовив у задоволенні заяви особи про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали районного суду від 15 лютого 2022 р., якою відмовлено у відкритті кримінального провадження за нововиявленими обставинами за заявою особи про перегляд ухвали слідчого судді районного суду від 13 липня 2020 р.

Апеляційний суд ухвалою від 24 жовтня 2024 р. відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи на ухвалу слідчого судді районного суду від 10 жовтня 2024 р. з тих підстав, що ухвала слідчого судді про відмову у задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді не входить до переліку ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування. При цьому апеляційний суд керувався приписами ст. 309, ч. 4 ст. 399 КПК.

У касаційній скарзі особа зазначала, що апеляційний суд порушив приписи ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 9 КПК та не дотримався вимог п. 8 ст. 129 Конституції України, які забезпечують право на апеляційний перегляд справи, яке не може бути скасовано або обмежено. Оскаржена ухвала перешкоджає подальшому кримінальному провадженню, оскільки досі не розглянуто заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Сверджував, що ухвала апеляційного суду не відповідає вимогам ч. 1 ст. 464 КПК, оскільки заяву про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді має розглядати суд, а не слідчий суддя, отже безпідставними вважав висновки апеляційного суду, які спираються на положення ст. 309 та ч. 4 ст. 399 КПК.

Верховний Суд вказав, що відповідно до вимог ст. 24 КПК кожному гарантується право на перегляд вироку, ухвали суду, що стосується прав, свобод, законних інтересів особи, судом вищого рівня в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Конституційний Суд України у Рішенні від 10 квітня 2024 р. № 5-р(II)/2024 визнав таким, що відповідає Конституції України (є конституційним) припис ч. 1 ст. 459 КПК, який не містить заборони на перегляд за нововиявленими обставинами будь-яких видів судових рішень, що набрали законної сили. Разом із тим, стосовно ухвал слідчих суддів, додержання принципу остаточності судового рішення зумовлює право на їх перегляд за нововиявленими обставинами лише за наявності істотних та переконливих передумов для такого перегляду.

Такими умовами Конституційний Суд України визначив потреби додержання вимог щодо розумних строків досудового розслідування, а також коли ухвала слідчого судді не відповідає вимозі справедливості та безпідставно обмежує конституційні права та свободи людини, а її подальша чинність суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства. Перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами у таких випадках буде спрямований на усунення судових помилок та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування (див. абз. 3 п. 4.5 рішення № 5-р(II)/2024).

Спираючись на висновки Конституційного Суду України в рішенні № 5-р(П)/2024, Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові від 24 лютого 2025 р. (справа № 991/7253/23) сформувала правозастосовну позицію, за якою ухвала слідчого судді може бути переглянута слідчим суддею під час досудового розслідування за нововиявленими обставинами, зазначеними у ч. 2 ст. 459 КПК, коли вона безпідставно обмежує конституційні права та свободи людини і її подальша чинність суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства, а також якщо вона не втратила законної сили внаслідок спливу строку її дії або внаслідок її виконання та відсутні інші засоби правового захисту цих прав і свобод (апеляційний оскарження, періодичний перегляд, нове звернення тощо).

При цьому рішення за наслідками перегляду за нововиявленими обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК, для оскарження того рішення, перегляду якого вимагала зацікавлена особа.

Статтею 309 КПК не передбачено апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Отже, апеляційний суд на підставі приписів ст. 309, ч. 4 ст. 399 КПК дійшов правильного висновку про відмову у відкритті провадження за апеляційною скаргою особи на ухвалу слідчого судді районного суду від 10 жовтня 2024 р.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126767093*

Місцевий суд, який розглядає кримінальне провадження по суті, може не погодитися з рішенням, постановленим слідчим суддею під час досудового розслідування

15 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 127/15521/24 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який послався на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону.

Ухвалою міського суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що ухвала слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування була постановлена з істотним порушенням вимог КПК, про що прокурором зазначалося в письмових запереченнях на цю ухвалу.

Верховний Суд вказав, що ненадання відповіді на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК.

Верховним Судом вже були зроблені висновки щодо необхідності належного розгляду місцевим судом у підготовчому судовому засіданні заперечень на ті ухвали слідчих суддів, які не підлягають окремому апеляційному оскарженню (постанова ОП ККС ВС від 13 лютого 2023 р. у справі № 932/8842/20, постановою колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 6 червня 2023 р. у справі № 489/6721/21).

Суд вважає, що сторони кримінального провадження мають можливість оспорити обґрунтованість ухвали слідчого судді, про яку йдеться у цій справі, що, власне, і було зроблено прокурором під час підготовчого судового засідання у відповідності до ч. 3 ст. 309 КПК. Суд зобов'язаний належним чином розглянути ці заперечення та прийняти рішення по суті питання, ґрунтуючись на власній оцінці обставин провадження. У цьому провадженні цього зроблено не було.

Законодавець передбачив можливості апеляційного оскарження певних ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, водночас передбачив для сторін інші засоби правового захисту від незаконних або необґрунтованих рішень слідчого судді. Зокрема закон надає можливість розглянути ці питання під час судового провадження, оскільки передбачив у ч. 3 ст. 309 КПК, що щодо ухвал, які не оскаржуються під час досудового розслідування, можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження в суді. Суд, після отримання таких заперечень має їх розглянути під час підготовчого провадження або під час судового розгляду, залежно від характеру поставленого питання, і прийняти вмотивоване рішення (постанова ККС ВС від 6 червня 2023 р. у справі № 489/6721/21).

Суд вже неодноразово зазначав, що місцевий суд, який встановлює факти, наділений повноваженнями досліджувати усі обставини, які можуть вплинути на його висновки, у тому числі і обґрунтованість ухвал слідчого судді, постановлених під час досудового розслідування (постанова ККС ВС від 05 лютого 2019 р. у справі № 754/12820/15-к)

Висловлені в ухвалі слідчого судді висновки за результатами розгляду скарги сторони захисту щодо скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування не мають преюдиційного значення для суду, який буде з'ясовувати питання про те, чи надійшов обвинувальний акт до суду в межах строку досудового розслідування (постанова ККС ВС від 14 травня 2024 р. у справі № 991/7976/23).

Колегія суддів наголосила, що суд, який розглядає провадження по суті, повинен розглянути усі заперечення сторін, в тому числі й на ухвали слідчих суддів, які не підлягають окремому апеляційному оскарженню під час досудового розслідування. Саме таку процедуру з висловлення незгоди із відповідними ухвалами слідчих суддів передбачено ч. 3 ст. 309 КПК. Суд, який розглядає незгоду сторони із ухвалою слідчого судді, постановленою під час досудового розслідування, яка не підлягає самостійному апеляційному оскарженню, має повну судову дискрецію і може не погодитися із рішенням, постановленим слідчим суддею.

Покликання суду на те, що ухвала слідчого судді набула законної сили і кримінальним процесуальним законом не передбачено процедури її оскарження безпосередньо суперечить положенням ч. 3 ст. 309 КПК. Вочевидь законодавець, передбачаючи можливість висловлення незгоди під час підготовчого засідання в суді із тими ухвалами, які під час досудового розслідування не підлягають самостійному оскарженню, передбачив таку форму судового контролю, реалізація якої можлива лише шляхом самостійної оцінки судом тієї ухвали слідчого судді, з якою висловлена незгода.

Отже, за наявності достатніх підстав (заперечень сторони у провадженні) вирішення питань щодо обґрунтованості і законності ухвали слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, яка не підлягає окремому апеляційному оскарженню, належить до дискреційних повноважень суду, який розглядає кримінальне провадження по суті, й саме цей суд повинен з урахуванням усіх процесуальних

можливостей перевірити та визначити підставно ухвалено таке рішення слідчим суддею чи ні, з наведенням відповідних мотивів своїх висновків.

Таким чином, місцевий суд повинен належним чином перевірити доводи прокурора щодо незгоди із ухвалою слідчого судді, якою було скасовано постанову слідчого про зупинення досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Враховуючи наведене, Верховний Суд ухвалу міського суду та ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/126693846*

Проведення судом допиту свідка за допомогою мобільного телефону без забезпечення можливості іншим учасникам процесу чути його показання позбавляє сторону захисту можливості реалізувати свої процесуальні права

1 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 629/166/19 задовольнив частково касаційну скаргу захисника у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, фігуранта визнано винуватим та засуджено за ч. 2 ст. 307 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначала, що свідків було допитано місцевим судом за допомогою аудіозв'язку по телефону без встановлення належним чином їхніх осіб, без роз'яснення цим особам їхніх процесуальних прав та обов'язків та без підписання цими особами присяги свідка.

Верховний Суд вказав, що із відео-, звукозапису судового засідання місцевого суду вбачається, що в цьому судовому засіданні відбувся допит свідка, який розпочався за допомогою відеоконференцзв'язку із установою, де свідок відбуває покарання, однак в ході допиту цього свідка з'єднання із установою виконання покарань було розірвано через відключення світла.

Надалі допит свідка продовжився за допомогою аудіозв'язку по мобільному телефону. Водночас, як вбачається із відео-, звукозапису судового засідання, показання свідка та його відповіді на запитання, зокрема сторони захисту, які він надавав по телефону, ніхто, окрім головуючого судді, чітко не чув. Так само свідок не чув запитань захисника, яка також брала участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції, у зв'язку з чим головуючий суддя постійно дублював ці питання свідку, а відповіді – захиснику.

Аналогічним чином в цьому ж судовому засіданні відбувався допит іншого свідка, з'єднання з яким одразу відбулося за допомогою аудіозв'язку по телефону, без належного встановлення особи свідка.

На переконання колегії суддів, такий спосіб допиту свідків (за допомогою телефонного дзвінка) не дав змоги суду встановити особу свідка, роз'яснити йому процесуальні права та обов'язки, і привести такого свідка до присяги.

Колегія суддів вказала, що у будь-якому випадку застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а учасникам кримінального провадження має

бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки.

Сторона захисту повідомляла суд про те, що аудіодзвінок не дозволяє переконатися у особі, з якою відбувається спілкування, не забезпечує можливість чути відповіді такої особи та проводити перехресний допит.

Під час провадження склалася така ситуація, що захисник не чула показань декого зі свідків та не могла належно провести перехресний допит, про що вона неодноразово звертала увагу місцевого суду.

Отже, колегія суддів дійшла висновку, що у цьому провадженні допит ключових свідків в режимі аудіозв'язку не дав змоги стороні захисту реалізувати свої права, передбачені КПК, скасувала ухвалу апеляційного суду і призначила новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reustr.court.gov.ua/Review/126328860*

Неоголошення обвинувального акта за конкретних обставин справи жодним чином не порушує права прокурора на підтримання висунутого обвинувачення

3 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 545/4271/21 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який неоголошував обвинувальний акт.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта визнано невинуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КК України, та виправдано у зв'язку з недоведенням в діянні останнього складу кримінальних правопорушень.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд першої інстанції порушив вимоги ст. 337, 347, 348, 349 КПК України, зокрема прокурору не було надано право оголосити обвинувальний акт.

Верховний Суд вказав, що прокурор не звертав увагу суду про необхідність оголошення ним обвинувального акта та не наполягав на цьому. Отже, під час судового розгляду кримінального провадження сторона обвинувачення відповідно до вимог ст. 22 КПК України в повній мірі скористалася своїм правом підтримувати обвинувачення, надавати докази, доводити їх переконливість.

Крім того, відповідно до положень КПК України пред'явлення обвинувачення у кримінальному провадженні відбувається до фактичного початку судового розгляду – в момент направлення обвинувального акта до суду і вручення його копії стороні захисту.

У судовому засіданні відбувається «технічно-процесуальна» процедура, в рамках якої прокурор представляє обвинувальний акт, але не обвинувачення.

При цьому прокурор у касаційній скарзі не навів доводів про те, яким же чином неоголошення обвинувального акта порушило права сторони обвинувачення.

Таким чином, колегія суддів дійшла висновку, що неоголошення обвинувального акта, за конкретних обставин цієї справи, за результатами якої ухвалено виправдувальний вирок, жодним чином не порушило права прокурора на підтримання висунутого обвинувачення.

нутого обвинувачення та не перешкодило йому доводити перед судом винуватість фігуранта у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КПК України.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126502945*

Заборона на подання до суду до початку судового розгляду інших документів, крім обвинувального акта, не поширюється на матеріали, що додаються до заперечень на ухвалу слідчого судді

10 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 175/1958/22 визнав необґрунтованими доводи прокурора щодо незаконності ухвали суду першої інстанції про закриття кримінального провадження.

Ухвалою районного суду кримінальне провадження стосовно обвинуваченого закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України у зв'язку з тим, що після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України.

Цією ж ухвалою повернуто прокурору обвинувальний акт у кримінальному провадженні для усунення недоліків у розумний строк.

Ухвалою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції скасовано, а кримінальне провадження стосовно обвинуваченого закрито на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд першої інстанції, закриваючи кримінальне провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, не розглянув викладених у запереченнях сторони обвинувачення обставин, поданих на ухвалу слідчого судді від 14 липня 2022 р. (якою було скасовано постанову слідчого від 24 лютого 2022 р. про зупинення досудового розслідування щодо підозрюваного та оголошення його в розшук), не спростував наведених у них тверджень.

Верховний Суд вказав, що заперечення прокурора на ухвалу слідчого судді від 14 липня 2022 р., в цілому були предметом перевірки судів попередніх інстанцій, однак з урахуванням того, що сторона обвинувачення, подаючи заперечення на ухвалу слідчого судді від 14 липня 2022 р., не долучила будь-яких документів на підтвердження доводів щодо незаконності цієї ухвали, то, на переконання колегії суддів, місцевий суд з огляду на обсяг документів, які були надані сторонами провадження в ході підготовчого судового засідання, був позбавлений можливості надати іншу оцінку наведеним у запереченнях доводам, крім тієї, з якою наразі не погоджується прокурор.

Верховний Суд також не взяв до уваги доводи прокурора про те, що місцевий суд усупереч положенням ч. 4 ст. 291 КПК України дійшов помилкових висновків про ненадання стороною обвинувачення доказів щодо невідповідності ухвали слідчого судді від 14 липня 2022 р. положенням КПК України.

Системний аналіз положень, передбачених ч. 3 ст. 309, п. 2 ч. 3 ст. 314 КПК України, свідчить про те, що законодавець визначив правову процедуру подання клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України та заперечення на ухвалу слідчого судді, яка не підлягає апеляційному оскарженню, зокрема, на стадії підготовчого судового розгляду. Водночас, урахуовуючи те, що з огляду на практику Верховного Суду щодо права учасників провадження надавати суду першої інстанції відповідні документи на підтвердження свого

клопотання про закриття кримінального провадження, колегія суддів зауважила, що сторони кримінального провадження також не позбавлені права на подання до суду відповідних матеріалів для підтвердження своєї позиції, викладеної в запереченнях, поданих у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України.

У постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 17 лютого 2025 р. у справі № 283/1638/23 зазначено, що суд першої інстанції в підготовчому судовому засіданні, з метою вирішення клопотання про закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків досудового розслідування на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, має право дослідити додані до клопотання процесуальні документи, в тому числі рішення слідчого, прокурора, слідчого судді.

За таких обставин колегія суддів вважає, що прокурор, подаючи заперечення на ухвалу слідчого судді від 14 липня 2022 р. (яким місцевий суд зобов'язаний надати належну оцінку), не був обмежений у процесуальному праві на долучення до таких заперечень відповідних матеріалів з метою підтвердження доводів щодо незаконності та необґрунтованості рішення слідчого судді, які суд першої інстанції також мав взяти до уваги під час постановлення рішення.

До того ж Верховний Суд зауважив, що заборона на подання до суду інших документів, крім обвинувального акта, яку визначено ч. 4 ст. 291 КПК України, жодним чином не позбавляє учасників судового провадження наведеного вище права (долучення до клопотання про закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України та заперечень на ухвалу слідчого судді, поданих у порядку ч. 3 ст. 309 КПК України, відповідних матеріалів на підтвердження своєї позиції, яку в них викладено), оскільки вказані положення процесуального закону стосуються саме тих документів (доказів), що підтверджують наведені в обвинувальному акті обставини скоєння кримінального правопорушення.

Водночас Верховний Суд визнав слушними доводи касаційної скарги прокурора про те, що суд апеляційної інстанції, закриваючи кримінальне провадження щодо інших обвинувачених на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України, допустив істотне порушення вимог цього Кодексу, а тому ухвалу апеляційного суду стосовно них скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126610192*

Ухвала суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою, постановлена до ухвалення судового рішення по суті, підлягає апеляційному оскарженню

3 квітня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду у справі № 368/1158/23 задовольнив касаційну скаргу захисника, який оскаржував ухвалу про продовження обвинуваченій запобіжного заходу.

Ухвалою районного суду обвинуваченій продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на 60 днів, визначено розмір застави.

Ухвалою апеляційного суду відмовлено у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника на ухвалу районного суду у зв'язку з тим, що захисником подана апеляційна скарга на судові рішення, яке відповідно до вимог ст. 392 та 422-1 КПК України окремому оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

У касаційній скарзі захисник вважав необґрунтованим висновок суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження за його апеляційною скаргою. У резолютивній частині ухвали районного суду зазначено, що ухвала може бути оскаржена до апеляційного суду протягом 7 днів з дня її оголошення, а обвинуваченою – в цей же строк з моменту вручення йому копії ухвали.

Верховний Суд вказав, що відповідно до вимог ст. 392, 394 КПК України ухвали суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, підлягають апеляційному оскарженню в порядку, передбаченому цим Кодексом, обвинуваченим, його захисником, законним представником, прокурором.

Положеннями ст. 422-1 КПК України визначено порядок перевірки ухвал суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.

Приймаючи рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження суддя апеляційного суду в оскаржуваній ухвалі зазначив, що фактично захисник оскаржує рішення районного суду в частині визначення розміру застави, а таке рішення оскарженню в апеляційному порядку не підлягає.

Проте такий висновок був зроблений судом апеляційної інстанції без належного врахування вимог ст. 392, 394, 422-1 КПК України.

Зазначена ухвала постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції та за своїм змістом стосувалася продовження обвинуваченій раніше обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, а визначення застави як альтернативного запобіжного заходу є невід'ємною частиною цього рішення.

З огляду на те, що кримінальним процесуальним законом передбачено можливість оскарження в апеляційному порядку ухвали суду про продовження обвинуваченій запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, постановленої при розгляді кримінального провадження в суді першої інстанції, оскарження стороною провадження альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави, який прямо пов'язаний із основним запобіжним заходом, не може вважатися як оскарження окремого судового рішення, яке не підлягає перегляду в апеляційному порядку.

Ба більше, як убачається з матеріалів цього провадження, такі рішення у кримінальному провадженні судом апеляційної інстанції приймалися, зокрема ухвалою апеляційного суду від 6 червня 2024 р. була переглянута апеляційна скарга захисника щодо зміни ухвали та розміру застави, визначеного ухвалою місцевого суду від 28 травня 2024 р.

Право на окреме апеляційне оскарження постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті ухвали про продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою та визначення розміру застави вказує про встановлення в законі й права на оскарження в зазначеному порядку такої ухвали.

Апеляційний суд, відмовляючи у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника, неправильно витлумачив вимоги кримінального процесуального закону, у зв'язку з чим дійшов помилкового висновку про відсутність у захисника права на оскарження зазначеної ухвали суду, тому Верховний Суд

ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126486055*

Ухвала суду першої інстанції про зміну запобіжного заходу, якою суд залишив у силі дію запобіжного заходу у виді застави не підлягає апеляційному оскарженню

1 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 759/5948/23 залишив без задоволення касаційну скаргу обвинуваченого, якому було відмовлено у відкритті апеляційного провадження.

Міський суд ухвалою частково задовольнив клопотання прокурора про зміну запобіжного заходу, залишив в силі дію обраного обвинуваченому запобіжного заходу у виді застави, поклав на нього обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК.

Апеляційний суд ухвалою відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою обвинуваченого з тих підстав, що вона подана на рішення, яке відповідно до приписів ст. 392, 395 КПК не підлягає апеляційному оскарженню. У касаційній скарзі обвинувачений зазначав, що суд апеляційної інстанції необґрунтовано відмовив у відкритті апеляційного провадження, не зваживши на невідповідність ухвали положенням КПК.

Верховний Суд вказав, що ч. 2 ст. 392 КПК визначено, що ухвали, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених частиною першою цієї статті, окремому оскарженню не підлягають, крім випадків, визначених цим Кодексом. Заперечення проти таких ухвал можуть бути включені до апеляційної скарги на судові рішення, передбачене частиною першою цієї статті.

Ухвали суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, підлягають апеляційному оскарженню в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Згідно з ч. 4 ст. 399 КПК суддя-доповідач апеляційного суду відмовляє у відкритті провадження, якщо апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, або судові рішення оскаржено виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим згідно з положеннями ст. 394 цього Кодексу.

Відтак апеляційний суд, встановивши, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, правомірно постановив ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження. Колегія суддів погоджується з позицією судді суду апеляційної інстанції та вважає, що постановлена ним ухвала відповідає вимогам КПК.

Формулювання в ухвалі суду першої інстанції про залишення в силі дії запобіжного заходу та про можливість апеляційного оскарження цієї ухвали не свідчать про те, що суд ухвалив рішення, не передбачене КПК, та не впливають на правильність прийнятого суддею апеляційного суду рішення.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126395732*

Ухвала суду про закриття кримінального провадження в його частині може бути оскаржена в апеляційному порядку до ухвалення вироку щодо іншої частини інкримінованих особі діянь

1 квітня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 735/952/24 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який не погоджувався з висновком апеляційного суду.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін ухвалою апеляційного суду, кримінальне провадження стосовно обвинуваченого за епізодами злочинної діяльності, що мали місце 15.01.2024, 20.01.2024, 01.02.2024, закрито на підставі п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК України, у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалась кримінальна протиправність діяння.

У цьому ж кримінальному провадженні районним судом постановлено вирок щодо обвинуваченого, яким його засуджено в іншій частині обвинувачення за ст. 185 ч. 4 КК України. У касаційній скарзі прокурор, посилаючись на постанову Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 25 вересня 2023 р., не погоджувався з апеляційним судом щодо неможливості окремого апеляційного оскарження ухвали місцевого суду про закриття кримінального провадження в частині обвинувачення.

Верховний Суд вказав, що ч. 6 ст. 13 Закону «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII передбачено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права.

Апеляційний суд дійшов помилкового висновку про те, що ухвала суду першої інстанції про закриття кримінального провадження в частині обвинувачення особи не могла бути оскаржена окремо від вироку районного суду з огляду на таке.

Щодо вказаного питання Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у постанові від 25 вересня 2023 р. (справа № 755/18777/20) сформулювала висновок про застосування ст. 284, 392 КПК України, яким визначила, що ухвалу про закриття кримінального провадження в його частині може бути оскаржено в апеляційному порядку до ухвалення судових рішень, передбачених ч. 1 ст. 392 КПК України, щодо іншої частини інкримінованих особі діянь.

Таким чином, ухвала районного суду про закриття кримінального провадження в його частині могла бути оскаржена до апеляційного суду окремо від вироку в цьому ж провадженні щодо обвинуваченого.

За таких обставин, ухвалу районного суду та ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді першої інстанції.

**Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/126289950**

Найважливіші нормативно-правові акти за два тижні

Затверджено порядки авторизації та створення профілів в галузі безпеки інформаційних систем

24.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 18 червня 2025 р. № 712, якою затверджено Порядок:

- авторизації з безпеки інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних, технологічних систем;
- розроблення та затвердження профілів безпеки інформаційних, електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних, технологічних систем.

При цьому встановлено, що:

– декларування відповідності комплексних систем захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах, створених з використанням базових та цільових профілів безпеки інформації, розпочате до набрання чинності цією постановою, завершується відповідно до Порядку реалізації експериментального проекту з декларування відповідності комплексних систем захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах, створених з використанням профілів безпеки інформації, затвердженого постановою від 30 травня 2024 р. № 627;

– роботи із створення комплексних систем захисту інформації, розпочаті до набрання чинності цією постановою, завершуються в рамках проведення державної експертизи у сфері технічного захисту інформації з подальшою авторизацією протягом 12 місяців з дня набрання чинності цією постановою.

Водночас, визнати такою, що втратила чинність з 1 січня 2026 р., постанову «Про реалізацію експериментального проекту з декларування відповідності комплексних систем захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах, створених з використанням профілів безпеки інформації» від 30 травня 2024 р. № 627.

10 наборів відкритих даних публікуватиме ДСНС

24.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835 і від 26 травня 2021 р. № 532» від 18 червня 2025 р. № 714.

Додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, зокрема доповнено новим розділом, згідно з яким ДСНС оприлюднюватиме:

– Оперативна інформація про надзвичайні ситуації техногенного, природного та іншого характеру на території України;

– Реєстр декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки;

– Перелік підприємств, установ, організацій, які проводять навчання з питань пожежної безпеки;

– Реєстр атестованих аварійно-рятувальних служб;

– Адреси пунктів обігріву, розгорнутих на території України;

– Реєстр територій, забруднених/імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами;

– Державний електронний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки;

– Державний водний кадастр за розділом «Поверхневі води» у частині проведення постійних гідрометричних, гідрохімічних спостережень за кількісними та якісними характеристиками поверхневих вод;

– Кліматичний кадастр України;

– Узагальнена інформація про стан забруднення навколишнього природного середовища на території України за рік.

Нові правила дистанційного навчання

24.06.2025 р. Міністерство освіти і науки України прийняло зміни до наказів, які визначають особливості організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану (від 7 серпня 2024 р. № 1112 і від 8 вересня 2020 р. № 1115).

У Міністерстві пояснили, що зміниться:

1) нові правила щодо наповнюваності дистанційних класів. Мінімальна кількість учнів у дистанційному класі – 20 дітей. Утім, засновники шкіл можуть зменшити цю кількість до:

– 10 учнів – для закладів на тимчасово окупованих, прифронтових територіях, у селах і селищах всієї України;

– 15 учнів – для закладів в інших містах.

Вимоги до наповненості дистанційних класів не розповсюджують на заклади спеціалізованої та спеціальної освіти;

2) дистанційна робота школи можлива навіть без усіх паралелей класів. Заклад будь-якого типу може працювати за дистанційною формою, якщо в ньому відсутні не більше двох паралелей. Наприклад, школа має дистанційні 1-6, 8-11 класи – 7 класу може не бути;

3) окремий клас для навчання за українознавчим компонентом. У межах одного дистанційного класу учні мають навчатися лише за однією освітньою програмою. Це допоможе вчителю ефективніше працювати з дітьми різних категорій – тими, які перебувають в Україні на контрольованій урядом території, на ТОТ або за кордоном.

Крім того, якщо дитина відвідує школу в країні перебування – вона може дистанційно навчатися за українознавчим компонентом в українській школі (5–8 годин на тиждень, без перевантаження). Обрати школу й подати заявку можна за посиланням.

Якщо дитина не ходить до місцевої школи – вона може здобувати освіту повністю дистанційно в українському закладі освіти.

Також для дітей за кордоном доступні індивідуальні форми навчання – екстернат або сімейна форма.

При цьому діти на ТОТ можуть навчатися за педагогічним патронажем. Це індивідуальне навчання з урахуванням потреб дитини й безпекових обставин.

Навіть якщо в школі не відкрито жодного класу, вона може продовжити працювати у формі педагогічного патронажу. Ця форма передбачає оплату вчителю за навчання конкретної дити-

ни. Детальніше про педагогічний патронаж за цим посиланням.

Окрім цього, якщо дитина перебуває на території, де тривають або можливі бойові дії, – вона може продовжувати навчання дистанційно у своїй школі, звідки виїхала. Їй не потрібно переводитися до іншого закладу для дистанційного навчання.

Водночас, якщо є можливість відвідувати очне навчання за наявності укриття у школі, – це залишається пріоритетом для учнів.

Наказ набере чинності після державної реєстрації в Міністерстві юстиції України. Зміни щодо особливостей дистанційного навчання буде впроваджено з 1 вересня 2025 р.

Заяву про визнання результатів закордонного навчання можна подати в е-формі

25.06.2025 р. набрала чинності постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2025 р. № 734, якою визначено механізм організації та здійснення процедури визнання результатів навчання на відповідному (відповідних) рівні (рівнях) повної загальної середньої освіти закладами освіти України, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, результатів навчання, здобутих громадянами України шляхом неформальної та/або формальної освіти у суб'єктів освітньої діяльності, розміщених за кордоном (крім держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом).

Заклади освіти України відповідно до затвердженого Порядку визнають результати навчання осіб, які здобувають в таких закладах повну загальну середню освіту незалежно від форми її здобуття.

Визнання результатів навчання здійснюється на підставі заяви, складеної у довільній формі та поданої до закладу освіти України одним з батьків особи, законних представників (для осіб, які не досягли повноліття) або повнолітньою особою самостійно. Заява може бути подана у паперовій формі особисто (наочно) або в електронній формі на адресу електронної пошти.

До заяви додаються копії документів, що підтверджують та/або дають змогу ідентифікувати результати навчання особи.

Розгляд поданої заяви та проведення процедури визнання доданих до неї документів повинні бути завершені не пізніше завершення проведення семестрового оцінювання у закладі освіти України у відповідному навчальному році.

Результати навчання, які особа здобула шляхом формальної освіти в іноземному закладі освіти, не потребують оцінювання, визнаються та зараховуються закладом освіти України шляхом співвіднесення шкали оцінювання таких результатів навчання із шкалою, визначеною системою оцінювання, затвердженою МОН.

У разі коли інформація, що міститься в заяві про визнання результатів навчання та доданих до неї документах, не дає змоги ідентифікувати результати навчання особи для їх подальшого співвіднесення, заклад освіти України відмовляє в їх визнанні із зазначенням підстав для прийняття такого рішення. Уточнені (доповнені) заява та копії доданих до неї документів можуть повторно бути подані одним з батьків особи, законних представників (для осіб, які не досягли повноліття) або повнолітньою особою самостійно до закладу освіти України відповідно до п. 4 цього Порядку.

У разі повторної відмови у визнанні закладом освіти України результатів навчання відповідно до цього пункту таке визнання та зарахування здійснюється згідно з п. 6 цього Порядку.

Без додаткового оцінювання визнаються та зраховуються закладом освіти України за системою оцінювання, затвердженою МОН, результати навчання з навчальних предметів (інтегрованих курсів) українознавчого компонента, що здобуті особою шляхом неформальної освіти у суб'єктів освітньої діяльності, які успішно пройшли верифікацію та обліковуються з використанням засобів програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту».

Особи, які не мають документів (їх копій), що підтверджують та/або дають змогу ідентифікувати результати їх навчання, або здобували неформальну освіту в інших суб'єктів освітньої діяльності, крім тих, що успішно пройшли верифікацію та обліковуються з використанням засобів автоматизованого комплексу менеджменту, проходять оцінювання результатів навчання на загальних засадах, визначених законодавством для форм здобуття особою повної загальної середньої освіти у закладі освіти України.

Для організації ведення обліку суб'єктів освітньої діяльності, що забезпечують здобуття неформальної освіти, МОН разом з МЗС утворює комісію, що діє відповідно до цього Порядку та положення про комісію, затвердженого МОН у порядку, встановленому законодавством.

22 млрд грн грантових коштів на відбудову України

25.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2025 р. № 737, якою спрямовано до спеціального фонду державного бюджету кошти у сумі 18492944,46 тис. гривень, які надійшли у 2023 р. відповідно до грантових угод між Японським агентством міжнародного співробітництва (JICA) та Урядом України від 9 березня 2023 р. та від 14 квітня 2023 р. і не відображені у складі доходів і видатків бюджету у 2023 році відповідно до п. 1 постанови від 22 вересня 2023 р. № 1021, на нові бюджетні програми:

– Міністерству енергетики на придбання обладнання для енергетичного обслуговування та агентського обслуговування – в сумі 7612169,81 тис. гривень;

– Міністерству освіти і науки на придбання обладнання для надання освітніх послуг та агентського обслуговування – в сумі 646460,34 тис. гривень;

– Міністерству аграрної політики та продовольства на придбання обладнання для сільського господарства та агентського обслуговування – в сумі 912405,06 тис. гривень;

– Міністерству внутрішніх справ для Державної служби з надзвичайних ситуацій на придбання обладнання для гуманітарного розмінування та агентського обслуговування – в сумі 938169,37 тис. гривень;

– Міністерству культури та стратегічних комунікацій для Державного комітету телебачення і радіомовлення на придбання обладнання для акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» та агентське обслуговування – в сумі 528383,52 тис. гривень;

– Міністерству охорони здоров'я на придбання обладнання для надання медичних послуг та агентського обслуговування – в сумі 1068238,56 тис. гривень;

– Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури на придбання обладнання для транспортного обслуговування, управління відходами від руйнувань, водопостачання, водовідведення, для сектору комунальних послуг на рівні органів місцевого самоврядування та агентського обслуговування – в сумі 6787117,8 тис. гривень.

Крім того, спрямовано залишок коштів спеціального фонду державного бюджету у сумі 1383496 тис. гривень, який утворився на 1 січня 2025 р., джерелом формування якого були кошти, що надійшли у 2024 р. до спеціального фонду державного бюджету відповідно до п. 1 постанови від 1 жовтня 2024 р. № 1133 та не відображені у складі видатків державного бюджету у 2024 р., на нові бюджетні програми:

– Міністерству енергетики на придбання обладнання для енергетичного обслуговування та агентського обслуговування – в сумі 1342600 тис. гривень;

– Міністерству внутрішніх справ для Державної служби з надзвичайних ситуацій на придбання обладнання та конструкцій для гуманітарного розмінування, будівництво об'єктів навчально-тренувального комплексу та для агентського обслуговування – в сумі 23856 тис. гривень;

– Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури на придбання обладнання для транспортного сполучення та агентського обслуговування – в сумі 17040 тис. гривень.

Також спрямовано залишок коштів спеціального фонду державного бюджету у сумі 2181670 тис. гривень, який утворився на 1 січня 2025 р., джерелом формування якого були кошти, що надійшли у 2024 р. до спеціального фонду державного бюджету відповідно до п. 1 постанови від 20 грудня 2024 р. № 1475, та не відображений у складі видатків бюджету у 2024 р., на нову бюджетну програму Міністерству розвитку громад та територій для реалізації державним підприємством «Адміністрація морських портів України» заходу «Підтримка швидкого відновлення України (Контракт з розбудови держави та посилення стійкості)» в частині ремонту та покращення портової інфраструктури (видатки розвитку).

Внесено й зміни до низки постанов Кабінету Міністрів України.

Нові вимоги до кредитних посередників можна обговорити повторно

25.06.2025 р. національний банк України опублікував для повторного обговорення оновлені вимоги до діяльності з надання споживчих кредитів за участю кредитних посередників надавачів фінансових послуг, доопрацьовані з урахуванням нових законів України.

Проект регулює діяльність кредиторів (фінансових компаній та кредитних спілок) із надання споживчих кредитів за участю кредитних посередників, а також відповідних кредитних посередників, зокрема:

– встановлює вимоги щодо бездоганної ділової репутації кредитних посередників, а також щодо рівня знання профільного законодавства зі споживчого кредитування;

– запроваджує вимоги щодо наявності внутрішнього положення про надання споживчих кредитів за участю кредитного посередника та щодо обов'язкового розкриття інформації про нього;

– визначає вимоги стосовно змісту інформації про кредитного посередника, яка має розкриватися як кредитором, так і самим посередником;

– встановлює обов'язок кредитодавця здійснювати контроль за діяльністю кредитних посередників, з якими він співпрацює.

Проект замінить розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Вимог до кредитних посередників та до їх діяль-

ності у сфері споживчого кредитування на ринку небанківських фінансових установ» від 27 червня 2017 р. № 2864.

Зауваження та пропозиції до проекту приймаються до 3 липня 2025 р. на цій сторінці.

30 днів для надання статусу УБД іноземцям

25.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 18 червня 2025 р. № 719, якою визначено процедуру надання та позбавлення статусу учасника бойових дій та статусу особи з інвалідністю внаслідок війни іноземцям та особам без громадянства, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України.

Як пояснили у Міністерстві у справах ветеранів України, згідно з рішенням Уряду:

1) визначено Мінветеранів єдиним органом, уповноваженим надавати статус учасника бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни іноземцям і особам без громадянства;

2) запроваджено для них такі ж підстави та правила для надання, відмови чи позбавлення відповідних статусів, як і для громадян України;

3) спрощено процес подання заяв для встановлення статусу – це можна зробити:

- звернувшись напряму до Мінветеранів (у тому числі поштою);
- через ЦНАП.

Рішення ухвалюватиме міжвідомча комісія, створена Мінветеранів;

4) у разі відсутності необхідних документів для надання статусу комісія буде зобов'язана їх витребувати в уповноваженого органу. Якщо витребувані документи не надаються – це підстава для відмови у наданні статусу. Загальний строк розгляду справи, з урахуванням витребування документів, становитиме до 30 днів.

Внесено й зміни до деяких постанов Кабінету Міністрів України.

Звітність зі сталого розвитку уведуть поетапно

26.06.2025 Кабінет Міністрів схвалив зміни до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» задля запровадження обов'язкової звітності зі сталого розвитку для окремих категорій підприємств.

Міністерство фінансів України повідомило про ключові зміни та нововведення:

1) впровадження обов'язкової звітності зі сталого розвитку. Вперше на законодавчому рівні передбачається складання, подання та оприлюднення звітності зі сталого розвитку для окремих категорій підприємств. Така звітність міститиме інформацію про вплив компанії на екологію, соціальні питання, трудові відносини, права людини, антикорупційну діяльність, а також про те, як ці питання впливають на діяльність підприємства.

Інформація про сталій розвиток подаватиметься за Європейськими стандартами (ESRS) у вигляді окремого розділу звіту з управління. Подання відбуватиметься в єдиному електронному форматі за таксономією, що спростить аналіз і доступ до інформації.

Звітність зі сталого розвитку подається разом із фінансовою звітністю і є її невід'ємною частиною.

Нова звітність стосується:

- великих підприємств та материнських компаній великих груп;

– середніх та малих підприємств, цінні папери яких допущені до торгів на регульованому ринку капіталу.

Нові правила впроваджуватимуться поетапно:

– великі підприємства та материнські підприємства великої групи, які мають понад 500 працівників – звітують у 2028 р.;

– інші великі підприємства та материнські підприємства великої групи – у 2029 р.;

– середні та малі підприємства з цінними паперами на біржі – у 2030 р.;

2) оновлення критеріїв для визначення категорій підприємств. Критерії для визначення мікро-, малих, середніх і великих підприємств оновлено з урахуванням інфляції та рекомендацій Європейської комісії, що дозволить зменшити адміністративне навантаження та уникнути необґрунтованого потрапляння підприємств у категорії з жорсткішими вимогами;

3) впровадження міжнародних стандартів. Державні підприємства та компанії, де понад 50% акцій належать державі, зобов'язані вести облік і звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), а також складати звіт про управління. Це підвищить прозорість і підзвітність державного сектору та спростить доступ до міжнародних ринків капіталу.

Ректорів призначатимуть на два роки: змінено Порядок реалізації проекту з розвитку автономії закладів вищої освіти

26.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2024 р. № 1029» від 18 червня 2025 р. № 717.

Змінами до Порядку реалізації експериментального проекту щодо розвитку автономії деяких закладів вищої освіти, затвердженого постановою від 6 вересня 2024 р. № 1029, зокрема уточнено, що повноваження наглядової ради визначаються цим Порядком. До повноважень наглядової ради учасника експериментального проекту, створеного у формі державного некомерційного підприємства, також належать повноваження, передбачені ст. 11-4 Закону України «Про управління об'єктами державної власності».

До завдань наглядової ради віднесено:

– прийняття рішення про затвердження кандидатур ректорів, деканів (начальників) факультетів та/або навчально-наукових інститутів;

– затвердження структури учасника експериментального проекту за поданням вченої ради, а також положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти та регулярне здійснення моніторингу її ефективності.

При цьому наглядова рада за зверненням вченої ради подає МОН пропозиції щодо внесення змін до статуту учасника експериментального проекту.

Обрання кандидата на посаду керівника учасника експериментального проекту здійснюється за результатами конкурсу, який проводить наглядова рада відповідно до цього Порядку, та затвердженого нею положення про порядок та процедуру обрання керівника учасника експериментального проекту. Допускається залучення наглядовою радою професійних консультантів з добору персоналу.

Тепер кандидат на посаду керівника учасника експериментального проекту повинен відповідати таким вимогам, серед іншого:

- вільно володіти державною мовою;

– мати досвід роботи не менше п'яти років на керівних посадах підприємств, установ, організацій, закладів освіти незалежно від форми власності або 10 років на педагогічних, науково-педагогічних посадах закладу вищої освіти.

Прийом документів кандидатів здійснюється наглядовою радою протягом 14 робочих днів з дня розміщення оголошення про проведення конкурсу.

Документи подаються у паперовій формі (поштовим відправленням на адресу учасника експериментального проекту, нарочно) або в електронній формі шляхом надсилання на офіційну адресу електронної пошти учасника експериментального проекту.

Наглядова рада проводить перевірку відповідності кандидатів вимогам до посади керівника учасника експериментального проекту і протягом 10 календарних днів з дати завершення строку подання кандидатами документів формує перелік кандидатів на посаду керівника, які відповідають зазначеним вимогам, для обрання.

Усім кандидатам, які своєчасно подали документи для участі в конкурсі, наглядова рада письмово повідомляє шляхом надсилання листа за адресою проживання, зазначеною у заяві, та на адресу електронної пошти (за наявності) про прийняте рішення щодо їх кандидатур не пізніше ніж протягом десяти календарних днів з дати закінчення строку подання кандидатами документів.

Кандидати, документи яких не відповідають встановленим вимогам, до участі у конкурсі не допускаються, про що їм повідомляє наглядова рада протягом п'яти робочих днів з дня надходження документів. У строк не більше двох робочих днів після отримання повідомлення кандидат має право усунути недоліки та повторно подати документи для участі у конкурсі.

МОН після проведення спеціальної перевірки переможця конкурсу на визначення відсутності обмежень (заборон), установлених ч. 2 ст. 42 Закону України «Про вищу освіту», укладає з ним контракт строком на два роки.

Крім того, до учасників експериментального проекту долучено Одеський національний економічний університет.

Заяви на компенсацію захисникам вартості проживання подаються за адресою орендованого житла

26.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку виплати грошової компенсації особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, за найм (оренду) ними житлових приміщень» від 18 червня 2025 р. № 722.

Змінами до п. 8, 9 Порядку, затвердженого постановою від 7 березня 2025 р. № 252, уточнено, що для отримання грошової компенсації захисник та захисниця, зокрема за сприяння фахівця із супроводу (за наявності), подають місцевому органу за адресою найманого житлового приміщення заяву про виплату грошової компенсації у паперовій чи в електронній формі (за наявності технічної можливості) за формою згідно з додатком.

Заява з необхідними документами може подаватися через центр надання адміністративних послуг.

Заява з необхідними документами приймається адміністратором центру надання адміністративних послуг та невідкладно, але не пізніше наступного робочого дня після прийняття, передається до місцевого органу у паперовій формі.

Адміністратор центру надання адміністративних послуг або фахівець із супроводу (за наявності) можуть забезпечувати складення заяви в електронній формі (за наявності технічної можливості), її друкування та надання Захиснику та Захисниці для перевірки і підписання.

До заяви подаються копії (електронні копії за технічної можливості), зокрема таких документів:

– військово-облікового документа – для осіб, визначених в абз. 2 і 4 п. 2 цього Порядку;

– витягу з наказу про звільнення із служби в поліції, виключення з кадрів ДСНС – для осіб, визначених в абз. 4 п. 2 цього Порядку;

– договору найму (оренди) житлового приміщення, укладеного відповідно до вимог, визначених абз. 5 п. 6 цього Порядку.

До центру надання адміністративних послуг інформація про результати розгляду заяви передається у паперовій формі невідкладно, але не пізніше наступного робочого дня після прийняття рішення про виплату (відмову у виплаті) грошової компенсації.

Місцевий орган та/або фахівець із супроводу (за наявності) не рідше ніж один раз на два місяці або на вимогу Мінветеранів перевіряють фактичне місце проживання захисника та захисниці за адресою найманого житлового приміщення шляхом відвідування такого місця проживання в період призначення грошової компенсації, про що складають акт перевірки у довільній формі.

Крім того, викладено в новій редакції додаток до цього Порядку.

Встановлено кваліфікаційні вимоги до експертів з радіаційного захисту

27.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1493, якою встановлено кваліфікаційні характеристики, вимоги до обсягу знань та практичних навичок, досвіду роботи експертів з радіаційного захисту, напрями компетенції, порядок визнання та припинення компетентності експертів з радіаційного захисту.

Експерт з радіаційного захисту – фізична особа, яка відповідає кваліфікаційним характеристикам, має вищу освіту, досвід роботи, обсяг знань та практичних навичок, які є достатніми для надання рекомендацій з питань забезпечення радіаційного захисту персоналу та населення відповідно до законодавства України та з урахуванням міжнародних і європейських норм та практик, і компетентність якої визнана Держатомрегулюванням.

Затвердженням Положенням, зокрема передбачено, що експертом може бути особа, яка має:

– вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня в одній із галузей знань та спеціальностей, зазначених у додатку 1, яку вона здобула в закладах вищої освіти, або документ про вищу освіту, яка здобута в навчальному закладі іноземної держави, та свідоцтво про визнання в Україні іноземного документа про вищу освіту;

– досвід роботи, передбачений ч. 2 ст. 34-1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку».

Експертом може бути особа, яка володіє достатнім обсягом знань та практичних навичок незалежно від заявленого напрямку компетенції згідно з додатком 2 та достатнім обсягом знань та практичних навичок відповідно до заявленого напрямку компетенції згідно з додатком 3.

Напрями компетенції, за якими експерт може надавати рекомендації з питань забезпечення радіаційного захисту персоналу та населення, зазначаються в рішенні Держатомрегулювання про визнання компетентності експерта відповідно до напрямків компетенції експерта з радіаційного захисту, наведених в додатку 3.

Основними завданнями та обов'язками експертів є надання суб'єктам діяльності у сфері використання ядерної енергії, іншим юридичним та фізичним особам, органам державної влади на підставі поданих ними документів письмових рекомендацій з питань забезпечення радіаційного захисту персоналу та населення відповідно до законодавства України та з урахуванням міжнародних і європейських норм та практик з метою реалізації основних принципів радіаційного захисту.

Експерт залучається суб'єктами діяльності у сфері використання ядерної енергії, іншими юридичними та фізичними особами, органами державної влади на цивільно-правових засадах для надання рекомендацій з питань забезпечення радіаційного захисту персоналу та населення. У разі залучення експерта на основі трудового договору на нього покладається виконання функцій особи, відповідальної за радіаційний контроль на робочих місцях, забезпечення радіаційного захисту і безпеки.

Особа, яка має намір стати експертом з радіаційного захисту, експерт, який має намір продовжити строк визнання компетентності, подає заяву до Держатомрегулювання з урахуванням вимог ст. 34-1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та цього Положення. Заява подається в електронній або паперовій формі.

Наукові установи можуть проводити лісові рубки для дослідницьких цілей

27.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 18 червня 2025 р. № 721, якою внесено зміни до деяких постанов з питань спеціального використання лісових ресурсів.

Зокрема новою редакцією п. 5 Правил поліпшення якісного складу лісів, проведення інших рубок та робіт, пов'язаних і не пов'язаних із веденням лісового господарства, затверджених постановою від 12 травня 2007 р. № 724, визначено, що особливості проведення рубок формування і оздоровлення лісів, інших заходів із формування і оздоровлення лісів залежно від їх цільового призначення, породного складу насаджень, лісорослинних умов, а також інших рубок та робіт, пов'язаних і не пов'язаних із веденням лісового господарства, визначаються в Інструкції із проведення рубок формування і оздоровлення лісів, інших заходів із формування і оздоровлення лісів, інших рубок та робіт, пов'язаних і не пов'язаних із веденням лісового господарства, що затверджується Міндовкіллям за поданням Держлісагентства.

Установи, заклади вищої освіти, організації, підприємства, які провадять наукову діяльність у сфері лісового господарства (суб'єкти наукової діяльності) і яким надані в постійне користування ліси, можуть для науково-дослідних цілей проводити рубки формування і оздоровлення лісів, інші заходи із формування і оздоровлення лісів, інші рубки та роботи, пов'язані із веденням лісового господарства, в усіх категоріях лісів, крім територій та об'єктів природно-заповідного фонду, пралісів, квазіпралісів, природних лісів, розташованих поза межами території та об'єктів природно-заповідного фонду, на особливо захисних лісових ділянках, з метою розроблення науково об-

ґрунтованих рекомендацій для здійснення комплексних заходів із поліпшення, збереження та відновлення лісів, раціонального використання лісових ресурсів на принципах сталого розвитку, а також дослідження біологічних та екологічних функцій і властивостей лісових насаджень.

Рубки для науково-дослідних цілей можуть проводитися в лісах власників лісів або постійних лісокористувачів, крім суб'єктів наукової діяльності, на площі не більше 0,5 відсотка площі їх структурного підрозділу (лісництва) виключно в разі наукового супроводу таких рубок суб'єктами наукової діяльності на договірних засадах.

Рубки для науково-дослідних цілей проводяться в межах виконання тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, затверджених відповідно до Порядку формування тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого постановою від 11 січня 2018 р. № 13. Обстеження лісових ділянок на доцільність проведення таких рубок здійснюється відповідно до п. 4 цих Правил із залученням представника суб'єкта наукової діяльності, що здійснює науковий супровід таких рубок.

Організаційно-технічні елементи рубок для науково-дослідних цілей і квартално-видільний перелік лісових ділянок, на яких заплановано проведення таких рубок, визначаються планом наукового дослідження, затвердженим вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою суб'єкта наукової діяльності, який буде проводити рубки для науково-дослідних цілей або здійснювати науковий супровід таких рубок. Організаційно-технічні елементи рубок для науково-дослідних цілей можуть відхилятися від організаційно-технічних елементів рубок формування і оздоровлення лісів, інших заходів із формування і оздоровлення лісів, інших рубок та робіт, пов'язаних із веденням лісового господарства, встановлених цими Правилами, із дотриманням вимог, передбачених п. 6 цих Правил.

План наукового дослідження, на підставі якого буде проводитися рубка для науково-дослідних цілей, публікується не пізніше 20 робочих днів до початку проведення такої рубки на офіційному веб-сайті Держлісагентства і подається для видачі спеціального дозволу на спеціальне використання лісових ресурсів (лісорубного квитка).

Також встановлено, що протягом двох років з дня набрання чинності цією постановою підставою для рубок, пов'язаних із новим будівництвом, реконструкцією, капітальним ремонтом доріг на лісових ділянках та доглядом за ними, крім випадків, коли такі рубки передбачені матеріалами лісовпорядкування, є матеріали обстежень, проведених відповідно до п. 4 Правил поліпшення якісного складу лісів, проведення інших рубок та робіт, пов'язаних і не пов'язаних із веденням лісового господарства, затверджених постановою від 12 травня 2007 р. № 724, із дотриманням вимог щодо максимальної ширини просік доріг на лісових ділянках до 20 метрів та абз. 2 п. 60 зазначених Правил.

За мобілізованими тренерами зберігається кваліфікаційна категорія

30.06.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Змін до Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів)» від 9 травня 2025 р. № 2831.

Новим абзацом п. 6 розд. III Порядку, затвердженого наказом від 13 січня 2014 р. № 45, визначено, що за тренером (тре-

нером-викладачем), призваним на військову службу за призовом по мобілізації, особливому періоду, зберігається присвоєна кваліфікаційна категорія за результатами попередньої атестації на строк до закінчення особливого періоду або до оголошення демобілізації та на два роки після оголошення демобілізації.

Викладено й у новій редакції п. 1 розд. II цього Порядку.

Про використання коштів на онлайн-моніторинг та е-реєстри азартних ігор звітуватимуть щокварталу

30.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 748, якою визначено механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Створення і впровадження Державної системи онлайн-моніторингу та електронних реєстрів у сфері організації та проведення азартних ігор», що спрямовуються на:

1) створення, модернізацію (модифікацію, розвиток), укомплектування засобу інформатизації та/або його компонентів програмними продуктами та/або технічними засобами, необхідними для встановлення (розгортання) та забезпечення функціонування Державної системи онлайн-моніторингу (Система);

2) створення, модернізацію (модифікацію, розвиток), укомплектування засобу інформатизації та/або його компонентів програмними продуктами та/або технічними засобами, необхідними для встановлення (розгортання) та забезпечення функціонування електронних реєстрів у сфері організації та проведення азартних ігор, визначених ст. 5 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (реєстри).

За рахунок бюджетних коштів за напрямками, визначеними вище, здійснюються видатки на створення, модернізацію (модифікацію, розвиток), укомплектування засобу інформатизації та/або його компонентів програмними продуктами та/або технічними засобами, необхідними для встановлення (розгортання) та забезпечення функціонування Системи та реєстрів відповідно до етапів життєвого циклу засобу інформатизації/їх складових (окремих робіт), визначених Обов'язковими вимогами до створення (модернізації, модифікації, розвитку), адміністрування та забезпечення функціонування засобу інформатизації, затверджених постановою від 21 лютого 2025 р. № 205 «Деякі питання створення, адміністрування та забезпечення функціонування засобу інформатизації».

Агентство ПлейСіті подає Господарсько-фінансовому департаменту Секретаріату Кабінету Міністрів України щокварталу до 10 числа наступного місяця інформацію про стан використання бюджетних коштів та виконання результативних показників.

Держмайно в оренду без аукціону отримуватимуть підприємства водопостачання та водовідведення

30.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27 травня 2022 р. № 634» від 27 червня 2025 р. № 770.

Новим п. 13-5 постанови «Про особливості оренди державного та комунального майна у період воєнного стану» від 27 травня 2022 р. № 634 визначено, що на період воєнного стану

та протягом одного року після його припинення чи скасування державні, комунальні підприємства, установи та організації, а також інші суб'єкти господарювання, які провадять діяльність з передачі, розподілу, виробництва теплової та електричної енергії, розподілу, видобутку (виробництва), постачання природного газу, надають послуги з постачання теплової енергії, гарячої води, централізованого водопостачання, централізованого водовідведення споживачам, які зазнали пошкоджень або руйнувань внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, мають право на отримання в оренду державного майна, яке є обладнанням для енергетичного обслуговування, отриманого в рамках реалізації грантових угод для програм екстреного відновлення між Японським агентством міжнародного співробітництва та Урядом України, без проведення аукціону.

Місячна орендна плата за таке державне майно становить 1 гривню за кожний об'єкт оренди. Незалежна оцінка зазначеного майна не проводиться.

Автоматична перевірка бенефіціарів запрячує до кінця року

30.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 758, якою пп. 2.4.4.6.22 додатку 2 до Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки викладено в такій редакції:

1) найменування та зміст заходу – забезпечення технічної можливості проводити автоматичну перевірку відомостей про кінцевого бенефіціарного власника засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг з використанням відомостей з Єдиного державного демографічного реєстру, Державного реєстру фізичних осіб – платників податків під час державної реєстрації утворення товариства з обмеженою відповідальністю, що діє на підставі модельного статуту, відповідно до постанови від 12 вересня 2023 р. № 976 «Деякі питання автоматичної перевірки (верифікації) відомостей засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг з використанням відомостей з Єдиного державного демографічного реєстру, Державного реєстру фізичних осіб – платників податків» з урахуванням вимог, встановлених іншими нормативно-правовими актами, що регулюють проведення реєстраційних дій в автоматичному режимі засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг;

2) строки виконання:

– дата початку – квітень 2023 р.;

– дата завершення – грудень 2025 р.;

3) виконавці – Мінцифри, ДПС, ДМС;

4) фінансові ресурси:

– джерела фінансування – державний бюджет;

– обсяги фінансування, тис. грн – у межах встановлених бюджетних призначень на відповідний рік;

5) показник (індикатор) виконання – технічну можливість проводити автоматичну перевірку відомостей про кінцевого бенефіціарного власника засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг з використанням відомостей з Єдиного державного демографічного реєстру, Державного реєстру фізичних осіб – платників податків під час державної реєстрації утворення товариства з обмеженою відповідальністю, що діє на підставі модельного статуту, відповідно до постанови від 12 вересня 2023 р. № 976 забезпечено;

6) джерело даних – Мінцифри, ДПС, ДМС.

Атестацію медпрацівників відновлять через 6 місяців після війни

30.06.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16 квітня 2025 р. № 650 (з винятками), яким затверджено:

1) Порядок проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я;

2) зміни до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України.

При цьому встановлено, що:

1) проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я відновлюється через шість місяців з дня припинення або скасування воєнного стану;

2) строк дії сертифікатів спеціаліста (лікаря-спеціаліста, фармацевта/провізора-спеціаліста)/посвідчень про кваліфікаційну категорію, який спливає у період дії воєнного стану, подовжується на період дії воєнного стану та протягом шести місяців з дня його припинення або скасування;

3) ведення особистого освітнього портфоліо та облік балів безперервного професійного розвитку для працівників сфери охорони здоров'я, визначених п. 2 постанови від 14 липня 2021 р. № 725 «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я», розпочинається протягом 10 робочих днів з дня набрання чинності цим наказом, а щорічна перевірка особистого освітнього портфоліо з балами безперервного професійного розвитку у 2026 р.;

4) до 30 червня 2025 р. нарахування річного обсягу балів безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я здійснюється відповідно до критеріїв нарахування балів безперервного професійного розвитку, наведених у додатку 4 до Порядку проведення атестації лікарів, затвердженого наказом від 22 лютого 2019 р. № 446.

31 липня 2025 р. нарахування річного обсягу балів безперервного професійного розвитку працівників сфери охорони здоров'я здійснюється відповідно до критеріїв нарахування балів безперервного професійного розвитку, наведених у додатку 6 до Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я, затвердженого цим наказом;

5) працівники сфери охорони здоров'я, які до 6 червня 2022 р. зараховані на посади лікарів, провізорів, фахівців з медичною і фармацевтичною освітою з урахуванням вимог, визначених Переліком вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю, затвердженого наказом від 25 грудня 1992 р. № 195 (далі – Перелік), зберігають право на подальшу роботу за професіями та на посадах тих же найменувань, атестацію за спеціальностями, до яких віднесені ці професії, за умови відповідності найменувань таких професій та/або посад професіям, включеним до розділів «Керівники» (у разі наявності освіти у галузі знань «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення»), «Професіонали» та «Фахівці» відповідно до вимог Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (випуск 78 «Охорона здоров'я»), затвердженого наказом від 29 березня 2002 р. № 117 (далі – Довідник);

6) працівники сфери охорони здоров'я, які до 06 червня 2022 р. зараховані на посади лікарів, провізорів, фахівців з медичною і фармацевтичною освітою з урахуванням вимог, визначених Переліком, найменування професій та/або посад яких не відповідають найменуванням професій, включених до розділів «Керівники» (у разі наявності освіти у галузі знань «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення»), «Професіонали» та «Фахівці» відповідно до вимог Довідника, переводяться на посади, найменування яких відповідають найменуванням

професій, визначених Довідником, із дотриманням вимог щодо освіти та післядипломної спеціалізації для відповідних професій згідно з кваліфікаційними характеристиками визначеними Довідником;

7) працівники сфери охорони здоров'я, які після 6 червня 2022 р. включно зараховані на посади лікарів, провізорів, фахівців з медичною і фармацевтичною освітою з урахуванням вимог, визначених Переліком, переводяться на посади, найменування яких відповідають найменуванням професій, визначених Довідником, із дотриманням вимог щодо освіти та післядипломної спеціалізації для відповідних професій згідно з кваліфікаційними характеристиками, визначеними Довідником;

8) стаж роботи працівників сфери охорони здоров'я, зазначених у пункті 5, за професіями лікарів, провізорів, фахівців з медичною і фармацевтичною освітою в закладах охорони здоров'я за спеціальністю, яка відповідає/відповідала займаній посаді, зараховується згідно із додатком 5 до Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я, затвердженого цим наказом, із збереженням професійної кваліфікації/рівня професійної кваліфікації до завершення п'ятирічного строку з дати попередньої атестації та правом на її підвищення/підтвердження під час чергової атестації за спеціальністю, яка відповідає їх новій професії/посаді та передбачена Номенклатурою спеціальностей/профільв роботи за спеціальностями та відповідних професійних кваліфікацій/посад працівників сфери охорони здоров'я (додаток 1 до Порядку проведення атестації працівників сфери охорони здоров'я, затвердженого цим наказом).

Водночас, визнано такими, що втратили чинність, деякі накази Міністерства охорони здоров'я України.

Затверджено новий склад Міжвідомчої робочої групи з організації призову

30.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 18 червня 2024 р. № 707» від 25 червня 2025 р. № 757, якою затверджено новий склад Міжвідомчої робочої групи з питань організації призову військовозобов'язаних громадян на військову службу під час мобілізації та з питань розвитку спроможностей щодо рекрутингу іноземців та осіб без громадянства для проходження військової служби за контрактом.

Крім того, змінами до Положення, затвердженого постановою від 18 червня 2024 р. № 707, передбачено, що Міжвідомча робоча група:

1) розглядає внесені Міноборони пропозиції щодо організації призову військовозобов'язаних громадян на військову службу під час мобілізації, збільшення обсягів бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час;

2) має право:

– залучати до участі у своїй роботі представників державних органів, їх територіальних органів (підрозділів), зокрема Мінфіну, Мінрозвитку, Міненерго, МКСК, Мін'юсту, Мінцифри, Адміністрації Держспецзв'язку, Офісу Президента України, Апарату Ради національної безпеки і оборони України, Генерального штабу Збройних Сил, Командування Сухопутних військ Збройних Сил (з правом дорадчого голосу), підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

– утворювати у разі потреби робочі групи або підгрупи для виконання покладених на неї завдань.

У разі утворення робочих груп або підгруп Міжвідомчої робочої групи голова Міжвідомчої робочої групи затверджує їх персональний склад та визначає керівників таких груп або підгруп.

Визначено особливості вчинення та виконання правочинів щодо валютних ОВДП

30.06.2025 р. набрало чинності рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 13 червня 2025 р. № 09/21/2426/К03, яким встановлено, що під час дії воєнного стану:

1) з дня набрання чинності цим рішенням вчинення та/або виконання інвестиційними фірмами правочинів щодо купівлі-продажу облігацій внутрішніх державних позик України (ОВДП), номінованих в іноземній валюті (крім первинного розміщення), здійснюється виключно у разі якщо істотними умовами таких правочинів передбачено проведення розрахунків за принципом «поставка цінних паперів проти оплати», що забезпечуються особою, яка провадить клірингову діяльність центрального контрагента, з набуттям такою особою взаємних прав та обов'язків сторін відповідних правочинів;

2) з дня набрання чинності цим рішенням проведення депозитарними установами на рахунках у цінних паперах власників цінних паперів та номінальних утримувачів облікових операцій, пов'язаних з переходом цінних паперів, прав на цінні папери та прав за цінними паперами за договорами купівлі-продажу ОВДП, номінованих в іноземній валюті, здійснюється виключно за розпорядженням та/або повідомленням (інформацією), що подається Національним банком України.

Інвестиційним фірмам за вчиненими та невиконаними правочинами щодо купівлі-продажу ОВДП, номінованих в іноземній валюті (у тому числі за договорами РЕПО), до проведення розрахунків за цими правочинами здійснити заходи щодо внесення змін до них з урахуванням вимог, передбачених пунктом 1 цього рішення.

Вимоги цього рішення не поширюються на укладення та виконання правочинів щодо купівлі-продажу ОВДП, номінованих в іноземній валюті, однією із сторін яких є банк, що діє від свого імені та за свій рахунок.

4 умови використання субвенції на харчування учнів початкових класів

30.06.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2025 р. № 767, якою визначено механізм надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) в частині забезпечення харчування учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти у 2025 р.

Відповідно до затверджених Порядку та умов субвенція спрямовується на забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів, які здобувають початкову освіту, зокрема шляхом організації педагогічного патронажу з проведенням для них навчальних занять, консультацій, оцінювання в закладі освіти з відповідним зазначенням в індивідуальному навчальному плані, закладів загальної середньої освіти комунальної форми власності незалежно від встановленої закладом освіти кратності харчування.

До кількості учнів початкових класів, які забезпечуються одноразовим гарячим харчуванням за рахунок субвенції, не включаються учні, які отримують безплатне харчування відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 30 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів може здійснюватися:

- закладами загальної середньої освіти комунальної форми власності самостійно (працівниками, що входять до штатного розпису закладу освіти);

- надавачами послуг з харчування (кейтеринг або аутсорсинг).

За рахунок субвенції здійснюються видатки на:

- придбання продуктів харчування – у разі забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів закладом освіти самостійно;

- оплату послуг з харчування (кейтеринг або аутсорсинг), забезпечення їх надання – у разі забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів надавачами послуг з харчування (кейтеринг або аутсорсинг).

У разі забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів надавачами послуги з харчування (кейтеринг або аутсорсинг) за рахунок субвенції оплачується не більше 70 відсотків вартості такої послуги або витрат на забезпечення її надання, а за рахунок коштів місцевих бюджетів та/або інших джерел, визначених абз. 3 п. 7 цих Порядку та умов, – не менше 30 відсотків.

Органи місцевого самоврядування під час використання субвенції забезпечують дотримання таких умов:

- у закладах освіти організовано навчання за очною формою або шляхом поєднання очної та дистанційної форми;

- харчування учнів початкових класів організовано відповідно до Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, затвердженого постановою від 24 березня 2021 р. № 305, вимог санітарного законодавства та законодавства з питань безпеки та якості харчових продуктів;

- вартість одноразового гарячого харчування на одного учня початкових класів не перевищує вартості одноразового гарячого харчування учня 5 – 11 (12) класів пільгової категорії, яке організоване за рахунок коштів місцевого бюджету;

- визначено тип одноразового гарячого харчування учнів початкових класів (сніданок до 12 години або обід з 11 години 30 хвилин) залежно від організації навчання (у разі запровадження навчання у дві зміни).

Відповідні місцеві ради мають право перерозподіляти у межах відповідного місцевого бюджету обсяг субвенції в поточному бюджетному періоді між закладами освіти для забезпечення в повному обсязі одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів.

Відповідні місцеві ради мають право передавати субвенцію як міжбюджетний трансферт іншим місцевим бюджетам.

Міжнародна технічна допомога від партнерів з розвитку, яка залучається територіальною громадою відповідно до Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги, затвердженого постановою від 15 лютого 2002 р. № 153, благодійна допомога відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», а також інші джерела, не заборонені законодавством, можуть бути додатковими джерелами фінансування для забезпечення одноразовим гарячим харчуванням учнів початкових класів.

Здійснено й розподіл обсягу освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) в частині забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти у 2025 р.

